

Національна бібліотека України для дітей
Українська асоціація працівників бібліотек для дітей
Щоквартальний науково-практичний журнал

БІБЛІОТЕКА У ФОРМАТІ

Д

4/2025

**ПРЕЗЕНТАЦІЯ УНІКАЛЬНОГО РУШНИКА
«ГОСТИНА З «ЕНЕІДОЮ»**

ДВЕРІ У ВИРІЙ

Таня ГУД

Продовження містичної історії про богиню, що стала смертною, її зустріч із коханням і боротьбу за справедливість. Найсильніша сторона книги – автентичність, заснована на українській міфології. На сторінках твору постають істоти з нашої колективної пам'яті: мавки, духи-охоронці оселі та багато інших. Це ідеальний вибір для читачів, які шукають якісне фентезі з українським серцем.

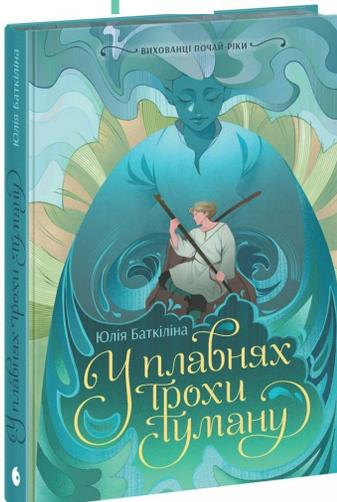

ЗВОРОТНІЙ БІК СВІТЛА

Дара КОРНІЙ

Фентезійний роман, що розповідає міфічну історію про кохання та протистояння світла й темряви на прикладі світлої безсмертної Птахи й темного Стриба, а також їхньої доньки – новонародженої безсмертної Мальви, покликаної знайти баланс між цими силами.

Книга є частиною циклу «Між темрявою та світлом», який поєднує буденне й міфічне та досліджує крихку гармонію між добром і злом.

У ПЛАВНЯХ ТРОХИ ТУМАНУ

Юлія БАТКІЛІНА

Оповідь про сина вождя та його друзів із селища на березі річки Почайни. Про дорослішання, пошук себе й свого місця у великому, часто ворожому світі – у далекій землі за межами імперій і відомих карт. Книга буде до вподоби підліткам, які перебувають у пошуку сенсу життя та власної ідентичності.

БІБЛІОТЕКА У ФОРМАТІ

СЛОВО ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА	3
ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ	
Леся КОСТЕНКО Новини законодавства для бібліотек-2025: що врахувати у роботі	6
Наталія ДЗЮБА, Сніжана КИСЕЛЬОВА Еволюція та сучасний стан стандартів каталогізації	12
Наталія ПАЯНОК, Галина ЄРКО Читацькі уподобання користувачів бібліотек Київщини	16
Надія СЕКРЕТНА Краєзнавча робота дитячих бібліотек України у 1991-2011 роках	24
СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО	
Ірина Шестопад Проект «Ти не один»: інформація, підтримка, можливості	28
СТОРІНКА ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ	
Алла БЕЗМОЩУК Яскраві пазли вінницького краю	27
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
Ольга ШЕМОТА, Наталія ГОРБЕНКО Міжнародне стажування у Литві: досвід, партнерство, перспективи	36
Ірина КОВАЧ Бібліотека стійкості: формат емоційного відновлення	42
Тетяна ЧМИР Будуємо світ можливостей	45
Шеша НАТАЛІЯ, Таміла ТЕПТЮК «Простір, безпечний для дітей»: успіх бібліотеки-переможниці!	49
ПАМ'ЯТНІ ДАТИ	
Тетяна ПЕРВАК Микола Плевако: на перехресті епох	53
Юлія ОСАДЧА Вакцина людяності чи шокова терапія? (До 65-річчя роману Г. Лі «Убити пересмішника»)	58
Народжені виром, у вирі живуть... (До 105 річчя від дня народження Г. Тютюнника та 65-річчя його роману «Вир»)	60
КНИЖКОВІ НОВИНКИ	
Наталія ЗАГОРУЙКО, Валентина КРАСНОЖОН Книжкові новинки від Національної бібліотеки України для дітей	62

Щоквартальний науково-практичний журнал.
Заснований у 2015 р.

Головний редактор
ГОРДІЄНКО Алла Іванівна, генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей, президент Української асоціації працівників бібліотек для дітей, президент Національної секції Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (UAI BYU), кандидат культурології, заслужений працівник культури України.

РЕДАКЦІЙНА РАДА:
ВАСЬКІВ Микола Степанович — український літературознавець, педагог, доктор філологічних наук, професор.

ГЛУЩЕНКО Світлана Аркадіївна — директор Департаменту моніторингу соціальних прав Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, кандидат юридичних наук.

ДОБКО Тетяна Василівна — український науковець у галузі бібліографознавства, бібліо-текознавства, книгознавства, завідувач відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, член Національної спілки письменників України.

МАРЧЕНКО Наталія Петрівна — бібліограф I категорії центру дослідження книги та читання Національної бібліотеки України для дітей, старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, книгознавець, кандидат історичних наук.

ПОЛІКАРПОВА Людмила Петрівна — заступник генерального директора з науково-методичної роботи Національної бібліотеки України для дітей, заслужений працівник культури України.

СКОРИК Адріана Ярославівна — доктор мистецтвознавства, професор, член Національної спілки журналістів, автор наукових праць і монографії з питань медіакомунікацій.

ЧЕРНОУС Валентина Юхимівна — директор Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка, заслужений працівник культури України.

Літературний редактор
КАДЬКАЛЕНКО Олена Анатоліївна.

Дизайн та верстка
ПОЛЕВІЧОК Ріта Юріївна.

Посилання на видання обов'язкові.
Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей.
Редакція може не поділяти точку зору авторів статей.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.
Матеріали друкуються українською мовою.

Алла ГОРДІЄНКО

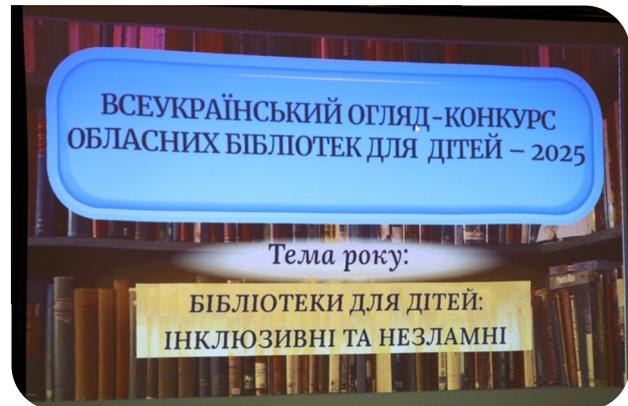

генеральний директор
Національної бібліотеки України
для дітей,
президент Української асоціації
працівників бібліотек для дітей,
президент Національної секції
Міжнародної ради з дитячої
та юнацької книги (IA IBBY),
кандидат культурології,
заслужений працівник культури
України

РІШЕННЯ, ЯКІ ЗМІНЮЮТЬ БІБЛІОТЕКИ ТА ГРОМАДИ

Попри важкі обставини 2025 року, зокрема постійні безпекові виклики, бібліотекам вдалося зберегти стабільну діяльність, розвивати нові культурно-освітні проекти для дітей, зміцнювати партнерства, розширювати читацьку аудиторію та формувати яскраве, безбар'єрне й духовно збагачене середовище для користувачів.

Досвід щоденної роботи в умовах війни сформував нову генерацію бібліотечних фахівців – відповідальних, стійких до викликів, без ілюзій і з чітким розумінням реальних потреб громад. Опинившись серед інституцій підвищеного ризику через загрози безпеці, втрату фондів, пошкодження інфраструктури, кадрові та фінансові труднощі, бібліотеки не лише зберігали доступ до знань та інформаційну стабільність, а й демонстрували високу здатність до адаптації: змінювали формати роботи, опановували цифрові інструменти та ставали просторами підтримки, навчання й взаємодії.

Підтвердженням цього є результати двох всеукраїнських фахових ініціатив: **7-го Всеукраїнського огляду-конкурсу обласних бібліотек для дітей** та **2-го Всеукраїнського конкурсу проектів з надання культурних послуг юним мешканцям територіальних громад «БІБЛІОТЕЧНІ СЕРВІСИ – ДІТЯМ»**. Підбиття підсумків та нагородження переможців відбулося під час **форуму «Дитяча бібліотека в інформаційному суспільстві: пошуки гармонії, шляхи трансформації»**, що об'єднав професійну спільноту та партнерів навколо головної цінності – дитини та її майбутнього.

Активну участь у конкурсах взяли і бібліотеки прифронтових регіонів, зокрема Дніпропетровської, Миколаївської, Сумської, Харківської та Херсонської областей. Попри постійні загрози безпеці, дефіцит ресурсів і складні умови роботи, вони переконливо довели: навіть у воєнний час бібліотека залишається важливим простором підтримки, розвитку й надії для дітей і громад, спроможним забезпечувати сталі культурні послуги та запускати інноваційні формати діяльності.

Завдяки **партнерам та спонсорам** переможці отримали цінні призи та подарунки. Щиро подяку висловлюємо Київській торгово-промисловій палаті, Асоціації міст України, ГО Спілка підприємців кіно та телеіндустрії, ГО Фондація «Течія» та БВ «МХП-Громаді». Обласні бібліотеки та бібліотеки територіальних громад окрім книг, дипломів і пам'ятних подарунків для дітей, які посіли перші місця, отримали ноутбуки від ГО Фондація «Течія», а також фінансову підтримку від 10 до 20 тис. грн кожному переможцю від БФ «МХП-Громаді». Ця допомога є переконливим свідченням зацікавленості відповідального бізнесу в розвитку публічно-приватного партнерства та системній підтримці закладів культури як важливих осередків розвитку громад.

Зазначу, що дієвим інструментом також стало створення у квітні минулого року **Піклувальної ради нашої бібліотеки**, до складу якої увійшли впливові та небайдужі люди, які щиро вболівають за розвиток бібліотечної справи. Діяльність Піклувальної ради спрямована на стратегічну підтримку бібліотеки, залучення додаткових ресурсів і партнерів, сприяння реалізації проєктів, популяризацію діяльності бібліотеки та лобювання її інтересів на різних рівнях. Раджу бібліотекам на місцях активно використовувати таку можливість, залучаючи авторитетних представників бізнесу, культури, освіти та громадського сектору, адже це підсилює позиції бібліотек, відкриває нові можливості для розвитку публічно-приватного партнерства та забезпечує сталу підтримку закладів культури в громадах.

Міжнародна та міжінституційна співпраця, а також підтримка державних органів, бізнесу й дипломатичних установ є важливим чинником розвитку дитячого читання та наповнення бібліотечних фон-

дів якісною літературою. Завдяки таким партнерствам українські діти отримують доступ до сучасних пізнавальних і багатомовних видань, що сприяють культурному діалогу, навчанню та розширенню світогляду.

Завдячуючи Службі безпеки України дитячі бібліотеки України отримають подаровані 500 книжок «Landors, K. V.: Funny ABC» українською та англійською мовами. Кумедні ілюстрації та веселі персонажі привернуть увагу маленьких читачів і сприятимуть вивченню англійської мови. Видання найближчим часом буде розповсюджене серед дитячих бібліотек України. Також за ініціативи Національної бібліотеки України для дітей логістична компанія Нова Пошта у 2025 році безкоштовно доставила бібліотекам України для дітей 3700 примірників книжки *Галини Буділової* «Троль та...», виданої за сприяння компанії «Нова Пошта».

Значний внесок у поповнення фондів зробили й міжнародні партнери, зокрема Посольство Республіки Казахстан

в Україні подарувало бібліотекам народні казки «Чарівні історії з країни великого степу». Об'ємна збірка традиційних казахських казок з мальовничими ілюстраціями, що наповнені національним колоритом, представлятиме великий інтерес для українських дітей.

Одним із ключових пріоритетів діяльності Національної бібліотеки України для дітей є консолідація бібліотечної мережі, спільна організація й проведення всеукраїнських заходів, зокрема конкурсів для дітей та інших загальнонаціональних ініціатив.

Окремий акцент у роботі бібліотеки зроблено на підвищення фахової компетентності бібліотечних працівників, пошук нових форм роботи та впровадження інновацій. Таким чином бібліотека не лише підтримує професійну спільноту, а й згуртовує мережу, залучаючи її до спільних дій і розвитку.

Новим таким акцентом стало оголошення про проведення **Всеукраїнської естафети «Гостина з «Енеїдою»** – ініціативи, що поєднує книгу, родинні традиції, гастрономічну спадщину та ідею української гостинності. Проект започаткований головою Міжнародного жіночого руху «За сімейні цінності» спільно із зацікавленими партнерами. Ця естафета має на меті зміцнення родинних і національних цінностей, утвердження традицій української гостинності та популяризацію бібліотеки як простору живої культури і суспільного єднання. Ініціатива об'єднує бібліотеки та громади навколо української культурної й гастрономічної спадщини, підкреслюючи значення поеми «Енеїда» Івана Котляревського для формування національної ідентичності.

Естафета реалізується у форматі творчого конкурсу за участю обласних бібліотек для дітей. По черзі у своїх регіонах вони презентують символічний рушник Котляревського – унікальний мистецький об'єкт, присвячений «Енеїді». В орнамент рушника закодовано страви, згадані у творі: у вишиті елементи інтегровано QR-коди, які відкривають рецепти та історії гастрономічних образів із поеми. Таким чином традиційна українська вишивка поєднується з сучасними технологіями, а літературна спадщина – з культурою гостинності.

Після завершення естафети журі визначить три найкращі презентації. Переможці отримають грошові винагороди як відзнаку за креативність, глибину осмислення твору, ефективну популяризацію «Енеїди» та якісне представлення рушника Котляревського громаді.

Підвищення професійної компетентності бібліотечних працівників територіальних громад залишається пріоритетом діяльності НБУ для дітей. Продовжуватиметься робота **Всеукраїнської онлайн-школи «Бібліотеки. Діти. Громади»**, спрямована на розвиток бібліотек як сучасних культурно-освітніх центрів та посилення їх ролі в умовах воєнного часу. За минулий рік участь взяли 1005 бібліотечних фахівців із чотирьох регіонів України (Івано-Франківської, Черкаської, Волинської та Чернігівської областей). Програма охоплювала ключові напрями діяльності сучасної бібліотеки, правові аспекти функціонування закладів культури в громадах в умовах воєнного стану; роль бібліотеки як інструменту трансфор-

мації громади; актуалізація бібліотечних фондів; формування безпечного інформаційного середовища та медіа грамотності, патріотичних цінностей; ментальне здоров'я, інклюзивність тощо. Онлайн-школа стала платформою для обміну досвідом, поширення інноваційних практик, зміцнення професійної спільноти та посилення ролі бібліотеки як простору розвитку, підтримки й надії для дітей і громад у складний для країни час.

Усі потужні заходи, які ініціює Національна бібліотека України для дітей, завжди реалізуються у тісній взаємодії з бібліотеками України, адже разом ми є справді єдиною професійною родиною, об'єднаною спільними цінностями та пріоритетами.

Леся КОСТЕНКО

завідувач
науково-методичного відділу
Полтавської обласної бібліотеки
для юнацтва
ім. Олесь Гончара

НОВИНИ ЗАКОНОДАВСТВА ДЛЯ БІБЛІОТЕК-2025: що врахувати у роботі

Протягом періоду з кінця 2024 і до жовтня 2025 в Україні прийнято законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, які мають безпосереднє відношення до публічних бібліотек і впливають на їхню роботу. Ці законодавчі новації стосуються як основної діяльності бібліотек, так і трудових відносин з її працівниками. Пропонуємо огляд нових нормативних документів із зазначенням змін, які вони несуть для публічних бібліотек та її працівників.

ОСНОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2025 року № 293-р **«Про затвердження Стратегії розвитку культури України до 2030 року та Оперативного плану її реалізації на 2025-2027 роки»**

Це перший комплексний стратегічний документ у сфері культури, який пропонує її нове бачення як важливого елементу національної безпеки та сталого розвитку держави.

Мета Стратегії – утвердження культури як базису національної ідентичності; по-

тужного чинника соціальної згуртованості; розвитку людського капіталу та упізнаваності України у світі. Особлива увага приділятиметься ветеранам, ВПО, дітям, молоді. Відтепер схвалена урядом Стратегія стане чітким дороговказом для реалізації визначених у документі внутрішніх реформ.

Що ж стосується бібліотек у вищевказаному документі? Реалізація яких цілей Оперативного плану заходів може здійснюватися саме бібліотечними засобами?

Розглянемо.

У розділі «**Стратегічна ціль 1. Інтеграція культури у систему національної безпеки**» можемо виокремити:

• **Операційна ціль 1.2. Деколонізація, подолання імперських наративів та практик замовчування в культурі,** яка, зокрема, передбачає «*повернення в український інформаційно-культурний простір творчості українських митців, репресованих або привласнених рф*».

• **Операційна ціль 1.5. Розвиток соціальних та громадянських компетентностей через культуру,** зокрема через:

- 1) проведення інформаційних кампаній для утвердження української національної та громадянської ідентичності;
- 2) підвищення обізнаності працівників закладів сфери культури щодо інклюзивності та недискримінації.

• **Операційна ціль 1.3. Стимулювання створення якісного культурно-мистецького продукту та формування запиту на нього,** яка, серед іншого, передбачає наступні дії:

- 1) виявлення потреби у книжкових виданнях публічних бібліотек – моніторинг;
- 2) реалізація завдань Державної програми розвитку та функціонування української мови як державної до 2030 року;
- 3) розроблення методичних рекомендацій для бібліотек щодо дотримання норм авторського права у процесі їх діяльності.

• **Операційна ціль 1.4. Підтримка ментального здоров'я через культурні практики,** що включає:

- 1) запровадження тематичних тренінгів та сертифікаційних курсів для працівників закладів культури;
- 2) вивчення досвіду публічних бібліотек країн ЄС із питань підтримки ментального здоров'я, соціальної інтеграції та реабілітації.

Є декілька **ОПЕРАЦІЙНИХ ЦІЛЕЙ ПЛАНУ ЗАХОДІВ**, що мають відношення до бібліотек і у розділі: «**Стратегічна ціль 3. Підвищення стійкості культури як суспільної системи**». Це зокрема:

• **Операційна ціль 3.1. Підтримка спроможності системи управління в сфері культури:**

- 1) розроблення професійного стандарту за групою професій «Керівники бібліотек»;
- 2) затвердження змін до законодавчих актів щодо обов'язковості підвищення кваліфікації для керівників закладів культури.

• **Операційна ціль 3.2. Інституційне реформування закладів культури:**

- 1) упорядкування умов праці у сфері культури;
- 2) оновлення переліку платних послуг, які можуть надаватися державними та комунальними закладами культури.

• **Операційна ціль 3.4. Забезпечення населення культурними та мистецько-освітніми послугами у громадах:**

- 1) забезпечення функціонування пересувних бібліотек;
- 2) розроблення єдиного унормованого програмного забезпечення (ПЗ) з вільним доступом населення до електронних каталогів, обміну інформацією, конвертації баз даних та об'єднання їх в єдину українську електронну бібліотеку. По документу: Створення та впровадження інформаційно-комунікаційної системи Національної системи централізованої каталогізації.

2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 березня 2025 року № 246-р «Про затвердження плану заходів з реалізації у 2025-2026 роках Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки»

Планом передбачено низку заходів, за виконання яких відповідає Міністерство культури України. Зокрема: підвищення рівня поінформованості громадян з питань використання інструментів громадянської участі, про роль інститутів громадянського суспільства; проведення на державному рівні Тижня громадянського суспільства; інформування про кращі волонтерські практики.

Оскільки усі публічні бібліотеки знаходяться у сфері управління Міністерства культури України, то й реалізація вказаних вище завдань може здійснюватися також і бібліотечними методами.

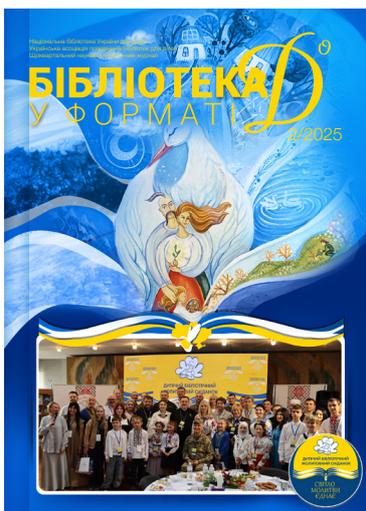
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2025 року № 632 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 72»

Цією Постановою внесено зміни до «Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні», щоб адаптувати нормативи до режиму воєнного стану та покращити цифрову доступність бібліотек.

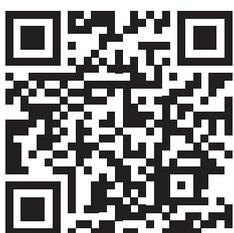
Бібліотеки можуть тимчасово переміщуватися з небезпечних зон бойових дій за рішенням місцевої влади, а пересувні бібліотеки мають працювати не менше 3-х годин на тиждень. Уточнено, що саме для користувачів, а також деталізовано норми щодо визначення зони обслуговування бібліотеки, бібліотечного пункту та пересувної бібліотеки.

По документу: У публічних бібліотеках для користувачів організовуються пункти доступу до інтернету

Відредаговано також і розділ «Організація мережі публічних бібліотек» щодо функціонування бібліотек у населених пунктах залежно від чисельності мешканців.

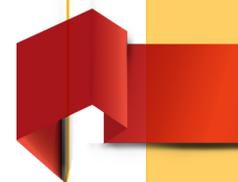

Детальний аналіз усіх змін до соціальних нормативів (із порівняльною таблицею) наведений у матеріалі Алли ГОРДІЄНКО «Право на дитинство: бібліотека в дії» у виданні «Бібліотека у форматі Д» № 2 за 2025 р. (стор. 4, 6).

4. Закон України від 21 серпня 2025 року № 4579-IX
«Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу»

Бібліотекам як інформаційним центрам варто врахувати, що цей документ у статті 1 вперше дає офіційне (законодавче) визначення важливих для сьогодення термінів, зокрема московитської ідеології «рашизму» і нинішньої «війни за Незалежність України».

Так, «рашизм – це різновид тоталітарної ідеології та практик, які лежать в основі російського нацистського тоталітарного режиму, сформованого у державі-агресорі, та ґрунтуються на традиціях російського шовінізму й імперіалізму, практиках комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів».

А нинішня війна з росією має назву **«Війна за Незалежність України»** і визначається законом як «боротьба на незалежність, суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України проти агресії Російської Федерації, яка розпочалася 19 лютого 2014 року».

Варте уваги й те, що у визначенні **«Злочинів проти Українського народу»**, до яких

відносяться й штучно створені радянською владою голоди в Україні, законодавець лише голод 1932-1933 рр. називає «Голодомором»; а голод у 1921-1923 рр. та у 1946-1947 рр. – не Голодомори, а «масові штучні голоди».

Прикінцевими ж положеннями цього закону вносяться зміни до відповідних нормативних актів, де термін «фашистський» треба замінити на термін «нацистський», а «німецько-фашистські загарбники» – на «нацистські окупанти».

Стаття 12 закону визначає заклади культури, якими є усі публічні бібліотеки, **суб'єктами** державної політики національної пам'яті Українського народу. Їхня участь у реалізації цієї політики за статтею 18 полягає у врахуванні і використанні у своїй роботі роз'яснень та рекомендацій Українського інституту національної пам'яті; проведенні заходів щодо теми національної пам'яті; відзначенні ювілейних, пам'ятних та історичних дат; увічненні пам'яті борців за незалежність України.

5. Указ Президента України від 27 грудня 2024 року № 883/2024 **«Про День національної злагоди і культурного розмаїття»**

З метою сприяння вільному розвитку культурного розмаїття корінних народів та національних меншин (спільнот) України тепер **щорічно 21 травня у країні відзначатиметься День національної злагоди і культурного розмаїття.**

До цього Дня бібліотеки готують відповідні тематичні активності про національні меншини та корінні народи, які у злагоді з етнічними українцями проживають на території України і які своєю збереженою культурою створюють розмаїття культурного середовища в країні.

6. Постанова Верховної Ради України від 22 липня 2025 року № 4558-IX **«Про встановлення Дня вшанування пам'яті Захисників та Захисниць України, учасників добровольчих формувань та цивільних осіб, які були страчені, закатовані або загинули у полоні»**

Документом встановлено нову **щорічну пам'ятну дату – 28 липня.** У цей день у 2022 році в колонії в Оленівці московити масово стратили полонених оборонців Азовсталі. У пам'ять про них та багатьох інших українців, які загинули чи були страчені і закатовані російськими окупантами, перебуваючи у полоні, встановлено цей День вшанування.

Бібліотеки долучаються до відзначення цієї скорботної дати, оформлюючи відповідні перегляди літератури, проводячи тематичні заходи та створюючи медіапродукти, присвячені цій темі.

7. Указ Президента України від 30 травня 2025 року № 355 / 2025 **«Про День захисту дітей»**

Цим Указом встановлено, що **День захисту дітей** в Україні буде відзначатися **щорічно у Всесвітній день дитини – 20 листопада**. Саме 20 листопада з різницею у 30 років були прийняті два міжнародні документи щодо прав дитини: Декларація прав дитини (1959) і Конвенція про права дитини (1989). Обидва документа ратифіковані Україною і є частиною українського законодавства.

Відповідно втратив чинність Указ Президента України 1998 р. про відзначення Дня захисту дітей в Україні **1 червня**. Цю дату встановили в Москві Міжнародною федерацією жінок як Міжнародний день захисту дітей, і вона була традиційною для країн соціалістичного табору.

8. Наказ Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти від 10 березня 2025 року № 17 **«Про затвердження професійного стандарту «Бібліотекар»**

Документ встановлює єдині вимоги до вищої освіти, трудового стажу та трудових функцій осіб на посадах: **«Бібліотекар», «Бібліотекар II категорії», «Бібліотекар I категорії», «Провідний бібліотекар»**.

У стандарті зазначено, що документи про освіту мають бути за спеціальністю «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» із кваліфікацією «Бібліотекар, 7 рівень НРК» або це має бути інший документ, що підтверджує здобуття кваліфікації «Бібліотекар».

Відповідно до статті 4-1 Кодексу Законів про працю України *«вимоги до компетентностей, обов'язків та кваліфікацій працівників визначаються професійними стандартами»*. Тому у цьому Стандарті перераховуються компетентності, знання, уміння/навички, ступінь відповідальності та автономії бібліотечних працівників окремо за кожною з таких трудових функцій:

- комплектування бібліотечного фонду;
- організація бібліотечного фонду;
- зберігання бібліотечного фонду;
- аналітико-синтетичне опрацювання інформації;
- обслуговування користувачів;
- соціокультурна робота;
- бібліотечний маркетинг;
- науково-методична робота;
- бібліотечний менеджмент.

9. Наказ Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти від 22 серпня 2025 року № 40 **«Про затвердження професійного стандарту «Фахівець з бібліотечної справи»**

Цей документ встановлює чіткі вимоги до освіти, стажу і трудових функцій для осіб на посаді «Бібліотекар» (без категорій). Як і в попередньому стандарті, документ про освіту має бути за спеціальністю В 13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», але вже із кваліфікацією «Фахівець з бібліотечної справи». Це має бути диплом фахового молодшого бакалавра.

Перелік же трудових функцій та обсяг умінь і навичок за кожною з цих функцій для «Фахівця з бібліотечної справи» є дещо скороченим, порівняно з «Бібліотекарем» у попередньому стандарті.

ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ У БІБЛІОТЕЦІ

10. Наказ Міністерства економіки України від 13 грудня 2024 року № 27751 «**Про затвердження зміни № 14 до Національного класифікатора ДК 003 : 2010**»

Цим документом вносяться зміни і доповнення до низки офіційних назв професій. Серед них є такі, що можуть траплятися у штатних розкладах публічних бібліотек.

Проведені заміни посад:

- «юрисконсульта» – на «юрисконсульт (радник юридичний)»;
- «адміністратора веб-сайту» – на «адміністратор вебсайту»
- «адміністратора веб-ресурсів» – на «адміністратор вебресурсів».

Крім того, для професії «юрист» змінили код КП – з «2421.2» на «2429».

Якщо у бібліотеках є працівники з такими посадами, то варто внести зміни до відповідних кадрових документів.

11. Закон України від 18 грудня 2024 року № 4158-IX «**Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування**»

Закон набрав чинності **04 квітня 2025 року**, у ньому йдеться про зміни порядку оплати листків непрацездатності для **працівників-сумісників**. Два з половиною роки до вказаної дати сумісники були позбавлені права на оплату лікарняних за рахунок коштів Пенсійного фонду України.

Починаючи з 04 квітня 2025 року, за цим Законом відновлюється право сумісників на отримання допомоги із тимчасової втрати працездатності як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом. Це варто врахувати тим бібліотекам, де є працівники-сумісники (як внутрішні, так і зовнішні).

12. Закон України від 21 серпня 2025 року № 4582-IX «**Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»**»

Із 13 вересня 2025 року набрала чинності нова редакція частини 1 статті 11 Закону, який регулює трудові відносини під час дії воєнного стану. Попередня редакція звучала так: «На період воєнного стану дію окремих положень колективного договору може бути зупинено за ініціативи роботодавця».

Ухвалена нова редакція її пом'якшила: роботодавець може ініціювати зупинення дії окремих положень колективного договору, але власне зупинення може відбуватися **тільки за взаємною згодою сторін колективного договору**.

Більше того, у прикінцевих положеннях Закону зазначено, що протягом 3-х місяців з дня набрання ним чинності «**сторони колективного договору зобов'язані почати переговори про можливість та строки поновлення дії його положень, зупинених без взаємної згоди його сторін**».

Наталія ДЗЮБА,
заступник генерального директора
з інформаційних технологій
Національної бібліотеки України для дітей

Сніжана КИСЕЛЬОВА,
завідувач відділу каталогізування
Національної бібліотеки України для дітей

ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН СТАНДАРТІВ КАТАЛОГІЗАЦІЇ

*К*аталогізація здавна є одним із ключових напрямів діяльності бібліотеки. Вона бере початок із найдавніших часів: від написів на стінах монастирських бібліотек і глиняних табличок, згодом – рукописних списків та упорядкованих каталожних карток, до сучасних електронних каталогів і цифрових баз даних. З появою цифрового інформаційного простору докорінно змінилися підходи, інструменти та завдання каталогізації.

Каталогізація сьогодні – це процес створення бібліографічних записів на усі види документних ресурсів, формування системи метаданих, інтеграція бібліотек у глобальний цифровий простір, взаємодія з інформаційно-пошуковими системами світу тощо. Саме тому еволюція стандартів каталогізації стала відображенням глибоких історичних змін у формах збереження, систематизації та передачі знань людства.

Першим системним документом, що започаткував стандартизацію каталогізації, вважаються «**Правила укладання каталогу**». Бібліотеки Британського Музею 1841 року. Правила, розроблені Антоніо Паніцці та його помічниками і названі пізніше «91 правило», стали основою для всіх наступних систем каталогізації XIX-XX і вважаються попередниками сучасних

міжнародних стандартів описової каталогізації: «Англо-американські правила каталогізації» (Anglo-American Cataloguing Rules, AACR, AACR2), «Міжнародний стандартний бібліографічний опис» (International Standard Bibliographic Description, ISBD), «Опис та доступ до ресурсу» (Resource Description and Access, RDA), які використовуються в бібліотеках усього світу.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ КАТАЛОГІЗАЦІЇ

Наступним етапом розвитку міжнародної каталогізаційної практики стали **Паризькі принципи** (1961 р.) – перший узгоджений на світовому рівні документ, що визначив функції бібліотечного каталогу та закріпив основні принципи бібліографічного опису. Вони стали основою для розроблення «Міжнародного стандартного бібліографічного опису» 1967 р. і подальших «Англо-американських правил каталогізації».

Прийняття «**Міжнародного стандартного бібліографічного опису**» (International Standard Bibliographic Description, ISBD) у 1971 році стало важливим кроком уніфікації бібліографічних записів на світовому рівні. Цей стандарт уперше встановив єдину структуру опису документа за визначеними областями та пунктуацією, що забезпечило можливість обміну бібліографічними даними між різними країнами та бібліотечними системами.

Значний вплив на розвиток стандартів відіграло ухвалення «**Англо-американських правил каталогізації**», що діяли у 1967-2002 роках. Вони стали основою англійської практики каталогізації, поєднавши положення Паризьких принципів і ISBD, та розширили правила опису для нових типів ресурсів: аудіовізуальних, електронних, мультимедійних тощо. Ця модель слугувала базою для переходу до сучасного RDA¹.

Інструктивні документи цих років створили підґрунтя для інтероперабельності каталогів різних країн та заклали базу сучасних міжнародних підходів. У 60-х роках ХХ століття для створення електронного каталогу (ЕК) у бібліотеках США розпочато **розробку комунікативного формату MARC** (Machine Readable Cataloging), який забезпечив машинну обробку бібліографічних записів. Завдяки MARC-формату стало можливим створення спільних бібліотечних баз даних (БД) і обмін бібліографічними даними між комп'ютерними системами світу. Проте традиційні стандарти, орієнтовані на друковані документи, не могли повною мірою врахувати появу нових форматів інформації – мультимедійних, інтерактивних, онлайн-ресурсів. Це вимагало нових, більш гнучких підходів до опису.

Наприкінці 1990-х років **Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій** (the International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA, ІФЛА) почала розробку низки концептуальних моделей для узагальнення структури бібліографічних даних:

--> **Функціональні вимоги до бібліографічних записів**² (Functional Requirements for Bibliographic Records, FRBR, 1998) – концептуальна модель, розроблена ІФЛА для вдосконалення бібліографічних даних. Вона являє собою модель «сутність-зв'язок», що допомагає краще організувати інформацію про видання та пов'язані з ним записи. Модель запровадила чотирирівневу структуру опису видання: робота (work) – окремий інтелектуальний/мистецький твір; вираження (expression) – інтелектуальна/мистецька реалізація твору в одній або кількох формах (переклад, текст, музична партитура тощо); прояв (manifestation) – фізичне втілення твору (книга, аудіодиск, цифрова копія тощо); примірник (item) – конкретний екземпляр/примірник книги.

--> **Функціональні вимоги до авторитетних даних**³ (Functional Requirements for Authority Data, FRAD, 2009) – концептуальна модель, розроблена ІФЛА, яка доповнила FRBR. Вона створює логічну основу для побудови авторитетних файлів (АФ), забезпечує ідентифікацію осіб, організацій, назв і тем, а також підтримує ефективний пошук і зв'язок даних у бібліографічних каталогах. Модель FRAD стала основою для розроблення стандарту RDA, який інтегрує бібліографічні та авторитетні дані в єдину логічну систему.

--> **Функціональні вимоги до предметних авторитетних даних**⁴ (Functional Requirements for Subject Authority Data, FRSAD, 2010) – концептуальна модель, розроблена ІФЛА, яка доповнила FRBR і FRAD. Вона визначає структуру предметних даних, що описують змістове каталогізування. Модель забезпечує єдність предметних рубрик, узгодженість термінів і покращує пошук інформації за змістом у бібліографічних системах.

Моделі FRBR, FRAD і FRSAD дають змогу стандартизовано описувати документи (бібліографічний опис), ідентифікувати авторів та установи (авторитетний контроль) і класифікувати матеріали за змістом (предметний аналіз) для забезпечення точного пошуку та організації інформації. Вони стали підґрунтям для створення узагальненої моделі IFLA LRM⁵ (IFLA Library Reference Model, Еталонна бібліотечна модель від IFLA, 2017). IFLA LRM – концептуальна модель, яка забезпечує сумісність бібліографічних даних у глобальному цифровому середовищі, стає теоретичною основою сучасної каталогізації та базовою моделлю для стандарту RDA.

Паралельно з розвитком концептуальних моделей відбувається еволюція форматів представлення бібліографічних даних:

→ **MARC 21 (Machine-Readable Cataloging)** – формат машиночитаного каталогізаційного запису. Забезпечує обмін та сумісність даних між бібліотечними системами, використовуючи теги, підполя й індикатори для структурованого опису ресурсів. Є основою електронних каталогів сучасних бібліотек.

→ **BIBFRAME (Bibliographic Framework Initiative)** – це ініціатива з розробки стандартів бібліографічного опису до пов'язаної моделі даних, розроблена Бібліотекою Конгресу США як заміна формату MARC 21. Базується на технологіях Linked Data і орієнтована на використання у вебсередовищі, забезпечуючи взаємозв'язок між творами, авторами та темами. Формат покращує інтеграцію бібліотечних даних у глобальний інформаційний простір.

→ **MODS (Metadata Object Description Schema), METS, PREMIS** – сучасні стандарти опису та збереження цифрових ресурсів. Вони забезпечують узгоджене представлення, структурування й довготривале зберігання електронних об'єктів у бібліотеках і цифрових архівах. MODS використовується для опису бібліографічних метаданих у зручному XML-форматі, METS – для об'єднання метаданих, файлів і структури ресурсу в єдине ціле, а PREMIS – для документування процесів збереження та забезпечення автентичності цифрових об'єктів.

→ **Dublin Core (Dublin Core Metadata Initiative, DCMI)** – міжнародний стандарт метаданих, створений для спрощеного опису цифрових ресурсів в інтернеті. Містить 15 базових елементів (назва, автор, тема, дата, формат тощо), які є універсальними для різних типів документів. Метою Dublin Core є спрощення опису та пошуку інформації в електронному середовищі й забезпечення сумісності між інформаційними системами. Стандарт як базова модель метаданих широко використовується у цифрових бібліотеках, архівах, репозитаріях та системах відкритого доступу.

Таким чином, розвиток стандартів каталогізації від правил Паніцці до сучасного RDA відображає поступову уніфікацію, систематизацію та адаптацію бібліографічного опису до змінних інформаційних середовищ. Кожен з етапів закріплює важливі принципи: авторський запис, уніфікацію заголовків, точність опису та зручність пошуку. Сучасні стандарти забезпечують глобальну взаємодію бібліотечних даних, інтеграцію різних типів ресурсів і ефективний доступ до знань у цифрову добу.

Розроблений ІФЛА RDA (Resource Description and Access, Опис та доступ до ресурсу, 2010) має гнучку структуру запису, що дає змогу описувати будь-які типи ресурсів (книги, аудіо, відео, електронні документи тощо), забезпечує точний і повний доступ до інформації та полегшує пошук ресурсів, інтегрується з електронними каталогами, системами обміну даними та семантичними вебтехнологіями, а також уможливорює легкий обмін стандартизованими записами між бібліотеками світу.

Впровадження стандарту RDA у бібліотеках світу відбувається поступово і продовжує розширюватися завдяки міжнародній співпраці. Наприклад, національна бібліотека США – Бібліотека Конгресу (Library of Congress, LOC) – оголосила про повне впровадження RDA до кінця березня 2013 року. Також стандарт адаптували Національна бібліотека США з медицини (United States National Library of Medicine, NLM) та Національна сільськогосподарська бібліотека США (United States National Agricultural Library, NAL). Бібліотека та архів Канади (Library and Archives Canada, BAC і LAC) повністю впровадили RDA у вересні 2013 року. Британська бібліотека (Національна бібліотека Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, British Library) та Німецька національна бібліотека (Deutsche Nationalbibliothek, DNB) адаптували стандарт для інтеграції даних у міжнародний контекст. Національна бібліотека Австралії (National Library of Australia, NLA)

активно впроваджує RDA через бібліографічні бази даних, зокрема на онлайн-платформі Trove, яка надає доступ до цифрових колекцій та артефактів. Адаптація RDA сприяє інтеграції бібліографічних даних на глобальному рівні, що полегшує обмін інформацією між бібліотеками різних країн. Упровадження RDA у бібліотеках світу є важливим кроком до модернізації каталогізації та забезпечення ефективного доступу до інформації в цифрову епоху.

В Україні процес упровадження міжнародного стандарту RDA розпочався на початку 2010-х років і триває досі. У 2014 році створили робочу групу Української бібліотечної асоціації (УБА) для вивчення питання щодо можливості перекладу стандарту українською мовою, його адаптації та впровадження в Україні. З цією метою провели онлайн-опитування, в якому брала участь Національна бібліотека України для дітей (НБУ для дітей).

Перші спроби переходу бібліотек країни на міжнародні правила каталогізації RDA відбулися в університетських та наукових бібліотеках. Так, у січні 2019 року Науково-технічна бібліотека ім. Г.І. Денисенка КПІ ім. Ігоря Сікорського розпочала роботу зі стандартом RDA, що дало змогу підвищити ефективність збору, збереження та пошуку інформації в електронному середовищі. Серед публічних бібліотек України першою бібліотекою, що запровадила опис книг за стандартом RDA наприкінці 2021 року, є Львівська обласна бібліотека для дітей.

У 2025 р. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого стала членом EURIG⁶ – Європейської групи зацікавлених у RDA. Ця організація об'єднує європейські бібліотеки, які працюють над розвитком і впровадженням міжнародного стандарту RDA.

Для нашої держави це стане поштовхом до ширшої зацікавленості українських фахівців і науковців у роботі з RDA та допоможе визначити вектор розвитку каталогізації

в наших бібліотеках. У вересні 2025 р. відбулася перша зустріч робочої групи з упровадження міжнародних правил каталогізації RDA, створена на базі бібліотеки Ярослава Мудрого. До неї приєдналися фахівці з національних, державних, університетських та публічних бібліотек. У планах роботи – повний переклад RDA українською мовою, адаптовані рекомендації для бібліотек.

Одним із головних викликів упровадження стандарту RDA в Україні є технічна несумісність більшості українських автоматизованих бібліотечних систем (АБІС) із форматами даних, що використовуються для реалізації RDA. Крім того, для практичного застосування RDA в Україні необхідна розробка нормативної бази, підготовка фахівців у сфері метаданих і семантичного вебу.

Таким чином, еволюція стандартів каталогізації – це процес, що поєднує історичний досвід і сучасні технології та спрямований на створення ефективної, гнучкої та глобально сумісної системи організації знань.

Перелік посилань

1 RDA: Resource Description and Access. Toolkit: вебсайт. URL: <https://www.rdatoolkit.org/> (дата звернення: 03.11.2025).

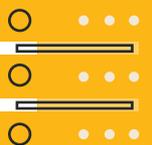
2 Functional Requirements for Bibliographic Records. IFLA. URL: <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/1834f7f3-837c-40cf-964f-4ff39d6003a3/content> (дата звернення: 03.11.2025).

3 R Functional Requirements for Authority Data : A Conceptual Model. IFLA. URL: <https://repository.ifla.org/bitstreams/0c75e686-b464-4a48-9d25-114f01938456/download/> (дата звернення: 03.11.2025).

4 Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD): A Conceptual Model. IFLA. URL: <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/d04cf9cd-b937-4457-b7c6-27874741a5a7/content> (дата звернення: 03.11.2025).

5 IFLA LRM: Un modele conceptuel pour l'information bibliographique. IFLA. URL: <https://repository.ifla.org/bitstreams/b395a0a0-c9b8-49c6-8919-9befda0c40ed/download> (дата звернення: 3.11.2025).

6 EURIG. European RDA Interest Group. RDA: Resource Description and Access. Toolkit. URL: <https://www.rdatoolkit.org/europe> (дата звернення: 03.11.2025).

Галина ЄРКО,
директор
КЗ Київської обласної ради
«Київська обласна бібліотека для дітей»,
кандидат юридичних наук

Наталія ПАЯНОК,
головний методист
науково-методичного відділу КЗ Київської обласної
ради «Київська обласна бібліотека для дітей»,
соціолог

ЧИТАЦЬКІ УПОДОБАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК КИЇВЩИНИ

Епоха бурхливого розвитку новітніх технологій змінює традиційні способи проведення вільного від роботи, навчання часу. Але значимість читання книг є важливим атрибутом освіченої людини. Наразі читацькі уподобання особистості, обумовлені війною, формують дійсну культуру читання українців у часи боротьби за суверенність України, її територіальну цілісність, самобутню культуру. Тому є необхідність вивчати читацькі уподобання користувачів у період воєнного часу.

Культурі читання держава приділяє значну увагу, зокрема у 2023 році Кабінет Міністрів України схвалив **Стратегію розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія»** (розпорядження від 03 березня 2023 р. № 190-р).

Метою Стратегії є формування звички та потреби в читанні як обов'язкового компонента життєвої стратегії громадян, поліпшення читацької грамотності та сприяння розвитку людського потенціалу.

Реалізація Стратегії здійснюється у двох стратегічних напрямках:

- 1) доступ до книги. Підтримка та розвиток книжкової екосистеми;
- 2) формування звички і потреби в читанні.

ЧИТАННЯ ЯК ТРЕНД

Реалізація Стратегії відбуватиметься у три етапи за двома напрямками:

- «Підтримка та розвиток книжкової екосистеми», в результаті реалізації якого читачі матимуть доступ до якісної різножанрової книги, насамперед українськомовної, у різних форматах відповідно до потреб;

- «Формування звички і потреби в читанні», в результаті реалізації якого люди і спільноти обиратимуть читання як свідому та регулярну практику для дозвілля, навчання та розвитку¹.

¹ Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки. Верховна Рада України. Законодавство України : [вебсайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.10.2025).

Фахівці МКЗ КОР «Київська обласна бібліотека для дітей» провели **обласне соціологічне дослідження «Читацькі уподобання користувачів публічних бібліотек Київської області у період воєнного часу. ТОП-10 популярних книжок українських авторів»**, що мало на меті дослідити стан популярності читання у суспільстві на період воєнного часу та створити рейтинг десяти найпопулярніших книг українських авторів.

Опитування здійснено упродовж серпня-вересня 2025 року, респонденти – користувачі публічних бібліотек Київської області та Київської обласної бібліотеки для дітей (2,3 %). Територіально долучилися бібліотеки районів:

- > Білоцерківського (46,7 %): Білоцерківська, Володарська, Медвинська, Сквирська, Ставищенська, Таращанська, Тетіївська, Узинська територіальні громади;
- > Бориспільського (9,1 %): Вороньківська, Дівичківська, Золочівська, Студениківська, Ташанська, Циблівська, Яготинська;
- > Броварського (8,7 %): Баришівська, Березанська, Броварська, Зазимська, Калитянська;
- > Бучанського (9,8 %): Білогородська, Борщагівська, Бучанська, Ірпінська, Макарівська, Пісківська;
- > Вишгородського (3,4 %): Вишгородська, Іванківська, Славутицька;
- > Обухівського (12,8 %): Богуславська, Васильківська, Кагарлицька, Миронівська, Обухівська, Українська;
- > Фастівського (7,2 %): Боярська, Гатненська, Фастівська, Чабанівська.

Загалом опитано 365 користувачів, з них жіночої статі – 91,3 %, чоловічої – 8,7 %.

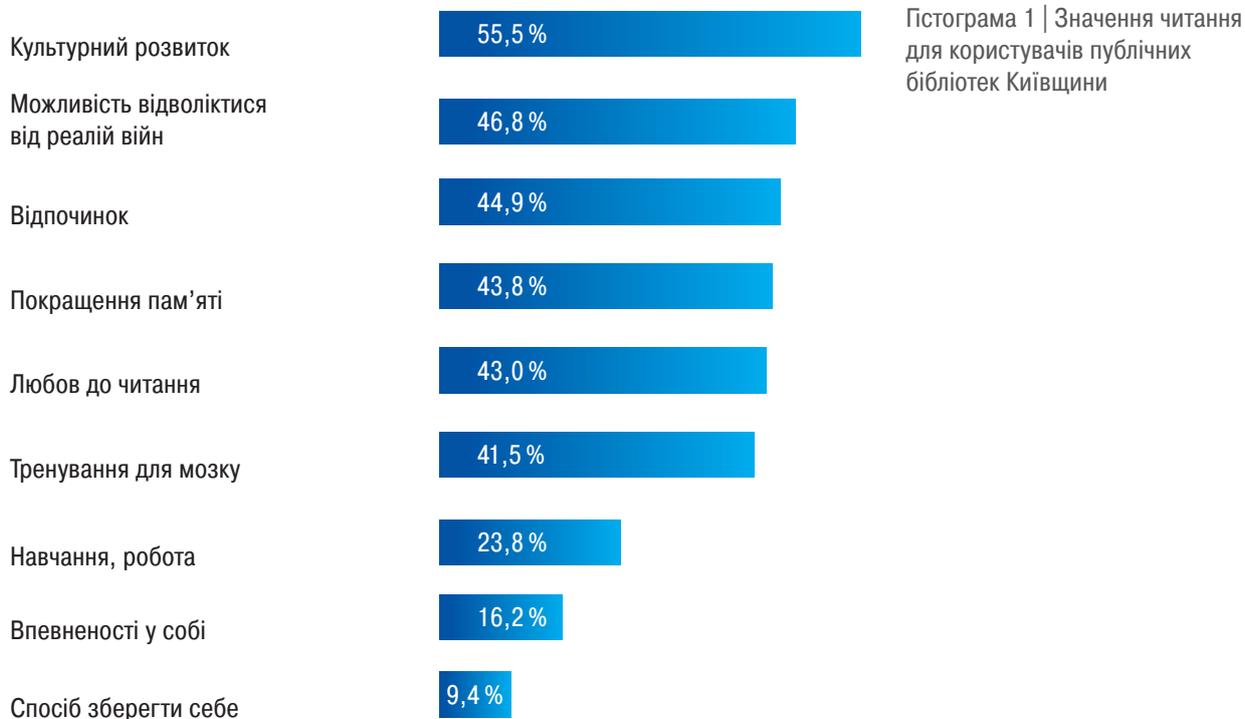
За віковим критерієм респонденти розподілилися так:

- 14-24 років – 17,7 %;
- 25-35 років – 12,1 %;
- 36-46 років – 21,9 %;
- 47-57 років – 24,9 %;
- 58 років і більше – 23,4 %.

За сферою діяльності:

- 9,1 % респондентів навчаються у школі, ліцеї, гімназії;
- 7,9 % – здобувають фахову передвищу або вищу освіту;
- 77,4 % – працюють;
- 5,6 % – займаються домашнім господарством, пенсіонери.

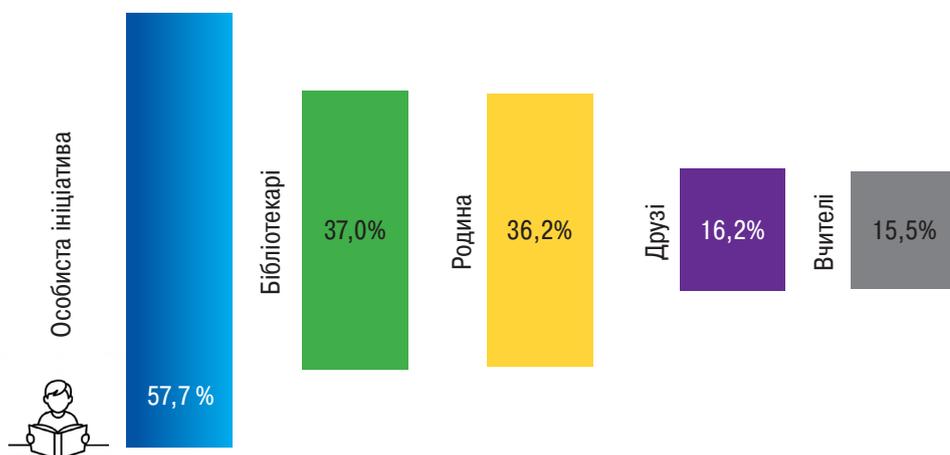
Згідно з отриманими даними респонденти вважають, що **читання книг – це перш за все культурний розвиток особистості** (55,5 %); можливість відволіктися від реалій війни (46,8 %); доступне дозвілля / відпочинок (44,9 %); покращення пам'яті (43,8 %). Частина респондентів зазначають, що люблять читати (43 %), інші відмічають, що читання – це чудове тренування для мозку (41,5 %). Потреба у читанні виникає у респондентів для навчання, роботи (23,8 %), окрім цього читання літератури додає впевненості у собі (16,2 %), формує навички прийняття рішень (12,1 %), спосіб зберегти себе (9,4 %), подолання страху, невизначеності (6,8 %) (Гістограма 1).

Формування звички і потреби в читанні є стратегічним напрямом реалізації **Стратегії розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія»** (згідно з Розпорядженням Кабінету міністрів України від 03 березня 2023 р. № 190-р). На державному рівні здійснюється промоція читання; читання має стати усвідомлено обраним дозвіллям, освітньою практикою та способом саморозвитку українців.

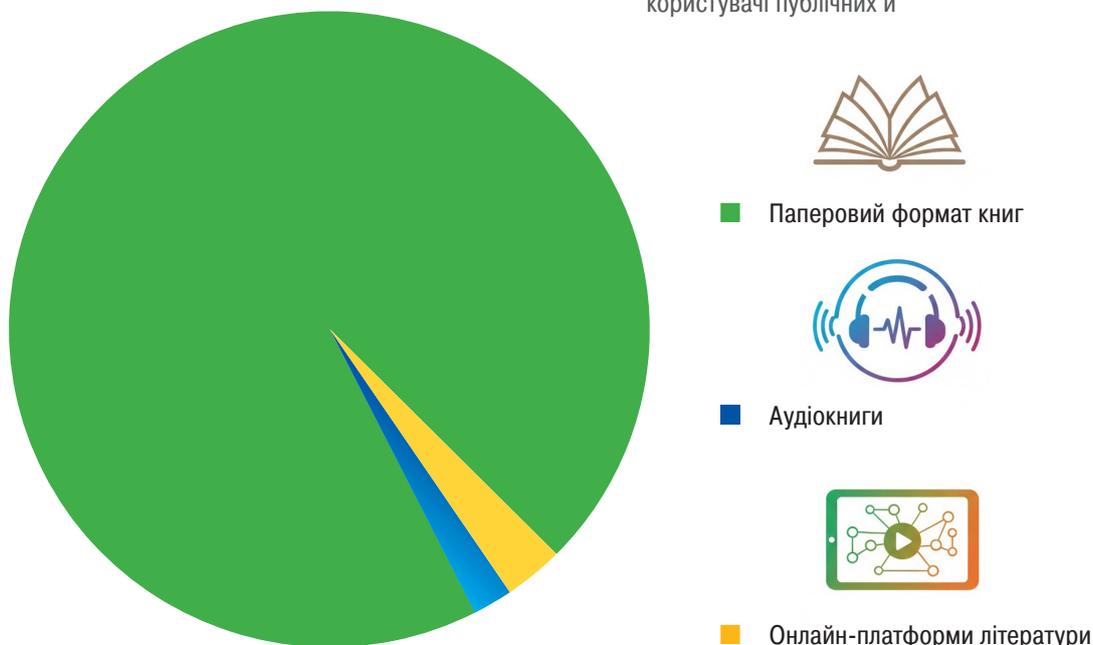
Як показує дослідження, на формування читацьких звичок респондентів вплинули (Гістограма 2): переважно особиста ініціатива (57,7 %), бібліотекарі (37 %), батьки/родина (36,2 %), друзі (16,2 %), вчителі/викладачі (15,5 %).

Гістограма 2 | Розподіл відповідей користувачів щодо впливу на формування читацьких звичок

Хоча більшість книжок сьогодні можна прочитати з екрана, ніщо не замінює відчуття сторінок під пальцями й легкий запах паперу, що зберігає спокійну тишу і свою філософію її читання². Це підтверджують результати опитування, адже 95,5 % респондентів надають перевагу паперовому формату книг для читання, натомість аудіокнигам – 2,6 % та онлайн-платформам для читання – 1,9 % (Діаграма 1).

Діаграма 1 | Формат книг, якому надають перевагу користувачі публічних

У період воєнного часу українці обирають різножанрову літературу, саме ту, яка необхідна в конкретні моменти життя. Як показало дослідження, в пріоритеті зараз класичні твори (63,8 %) та детективи (55,5 %). Також респонденти читають поезію (32,1 %), життєписи (25,7 %), літературу в стилі фентезі (23,4 %), гумористично-сатиричні твори (17,7 %), трилери, містику, жахи читають 17,4 % опитаних (Гістограма 3).

Гістограма 3 | Розподіл відповідей користувачів щодо пріоритетності у виборі жанру та виду літератури

Згідно з відповідями актуальною тематикою книг на тлі воєнної агресії для читачів є історія України від давнини до сьогодення (56,2 %). Література про сімейно-побутові взаємини (43,8 %) та культуру спілкування (40 %) також у пріоритеті респондентів щодо вибору книг для читання² (Гістограма 4).

Читачі також відзначили, що читають науково-популярну літературу (34,7 %) та книги про життя відомих людей (30,2 %). Менше користувачів цікавить література, що містить опис та аналіз військових подій (19,6 %), філософська тематика (16,2 %), спорт, здоровий спосіб життя (15,1 %), публіцистична література (аналіз поточних соціально-політичних подій) – 10,9 % (Гістограма 4).

² Не втратити себе: яку роль грає книга в сучасному житті українців. Факти. Аналітика. Коментарі. Тенденції : [вебсайт].URL: <https://fact-news.com.ua/ne-vtratiti-sebe-yaku-rol-grae-kniga-v-suchasnomu-zhitti-ukraintsiv/> (дата звернення : 15.10.2025).

Гістограма 4 | Актуальні напрями літератури/тематика книг, які обирають користувачі для читання

Гістограма 5 | Розподіл відповідей користувачів щодо чинників, що впливають на вибір книги

Результати опитування виявили, що переважна більшість респондентів (74,3 %) обирають книги для читання особисто, 49,4 % – звертаються за рекомендацією бібліотекаря, 38,9% – звертають увагу на анотацію до книги. Користувачі, обираючи книгу, книги орієнтуються на рекомендації рідних та друзів (37 %), огляди у соціальних мережах (32,8 %), автора книги (23 %), цікаву назву книги (17,7 %), візуальне оформлення книги (12,1 %) (Гістограма 5).

З огляду на те, що промоція читання та залучення нових читачів є пріоритетними напрямками діяльності публічних бібліотек, важливо було дізнатися у респондентів, які саме активності посприяють популяризації сучасної української книги та цінності читання.

Дані опитування показали, що затребуваними активностями є творчі зустрічі з авторами книги (66 %); презентації книг (56,6 %); книжкові ярмарки (33,2 %); обговорення книг (42,3 %); відеоогляди у соціальних мережах (35,5 %); книжкові фестивалі (29,4 %); книжкові клуби (22,3 %) (Гістограма 6).

Згідно з відповідями респондентів 45,7% опитаних вважають, що книжкові фонди публічних бібліотек Київської області достатньо наповнені необхідною їм літературою, проте більшість (50,6 %) респондентів, зазначають, що бібліотеки задовольняють книжкові запити лише частково, не задовольняють взагалі – 3,8 % (Діаграма 2).

Одним із основних завдань дослідження було виявити авторів – лідерів читацьких інтересів та визначити 10 популярних книжок українських авторів. Згідно з відповідями популярними авторами, твори яких подобається читати респондентам, є •*Андрій Кокотюха* (17,7 %), •*Люко Дашвар* (15,7 %), •*Світлана Талан* (14,5 %), •*Макс Кідрук* (8,6 %), •*Володимир Лис* (8,6 %), •*Василь Шкляр* (7,9 %), •*Мирослав Дочинець* (7,2 %), •*Оксана Забужко* (7,2 %), •*Ліна Костенко* (6,6 %), •*Сергій Жадан* (6 %).

За даними дослідження десятка найчитаніших книг українських авторів у бібліотеках Київської області виглядає так: Люко Дашвар «Село не люди» (17,5 %), Ілларіон Павлюк «Я бачу вас цікавить п'ятьма» (12,5 %), Володимир Лис «Століття Якова» (10 %), Іван Нечуй-Левицький «Кайдашева сім'я» (10 %), Людмила Охріменко «Хрещена» (10 %), Світлана Талан «Розколоте небо» (10 %), Мирослав Дочинець «Криничар» (7,5 %), Брати Капранови «Забудь-річка» (7,5 %), Марія Матіос «Мама» (7,5 %), Тетяна Шаповал «Іскра надії або Початок історії маленької журналістки» (7,5 %).

"Село не люди" Люко Дашвар

**"Я бачу вас цікавить п'ятьма"
Ілларіон Павлюк**

"Століття Якова" Володимир Лис

**"Кайдашева сім'я" Іван Нечуй-
Левицький**

"Хрещена" Людмила Охріменко

"Розколоте небо" Світлана Талан

"Криничар" Мирослав Дочинець

"Забудь-річка" Брати Капранови

"Мама" Марія Матіос

"Іскра надії" Тетяна Шаповал

Андрій
Кокотюха

Люко
Дашвар

Світлана
Талан

Макс
Кідрук

Володимир
Лис

Василь
Шкляр

Мирослав
Дочинець

Оксана
Забужко

Ліна
Костенко

Сергій
Жадан

Гистограма 6 | Розподіл відповідей користувачів щодо затребуваності активностей щодо промоції сучасної української книги та цінності читання

Документні фонди українських бібліотек є стратегічним ресурсом розвитку суспільства, основою економічного, інтелектуального та духовного прогресу.

Тож актуалізація й оновлення бібліотечних фондів повинна бути в постійному полі зору як бібліотекарів, так і органів влади та місцевого самоврядування³. Як показують дані опитування, респонденти вважають, що книжкові фонди бібліотек необхідно поповнювати: художньою літературою сучасних українських авторів; галузевою літературою українських авторів; новими перевиданнями класичних творів українською мовою; сучасними українськими книгами та виданнями, що відповідають навчальним програмам; творами у стилі фентезі сучасних українських та зарубіжних авторів; коміксами для дітей та підлітків.

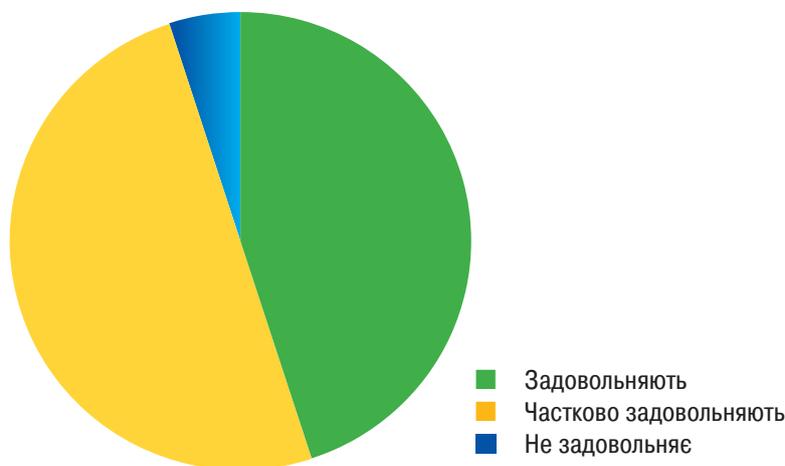

Посилання

Щодо тематики книжкових видань, які необхідні в бібліотеці, респонденти зазначили наступні теми: історичні події, війна, історія України від давнини до сьогодення; ментальне здоров'я; міжособистісні відносини, духовне зростання, розвиток особистості, творчість, саморозвиток, мотиваційні книги, психологія, самовдосконалення, професійне вдосконалення; цікаві наукові факти, дослідження, досягнення учених; графічний дизайн; фінансова грамотність; відносини між підлітками, бізнес, соцмережі – для зацікавлення молоді.

³ Поповнення бібліотечних фондів у воєнний час: адвокаційна діяльність ВГО Українська бібліотечна асоціація. Українська бібліотечна асоціація : [вебсайт]. URL: <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5084-popovnennia-bibliotechnykh-fondiv-u-voiennyi-chas-advokatsiina-diiialnist-vho-ukrainska-bibliotechna-asotsiatsiia> (дата звернення: 16.10.2025).

Діаграма 2 | Рівень задоволеності книжкових запитів користувачів

Також респонденти зазначили імена зарубіжних авторів, книги яких найбільше запам'яталися: •*Стівен Кінг* (19,4 %), •*Колін Гувер* (10,8 %), •*Агата Крісті* (10,8 %), •*Еріх Марія Ремарк* (10,8 %), •*Джоан Роулінг* (10,8 %), •*Жюль Верн* (9,7 %), •*Джейн Остін* (8,5 %), •*Сара Джіо* (7,2 %), •*Елізабет Гілберт* (6 %), •*Артур Конан Дойл* (6 %).

Отже, зважаючи на результати соціологічного дослідження, можемо стверджувати, що незалежно від темп у сьогодення респонденти виділяють час на читання книг, бо читання є життєвим пріоритетом. Метою читання користувачів публічних бібліотек Київщини є культурний розвиток особистості, можливість відволіктися від реалій війни, доступне дозвілля та покращення пам'яті. Популярними жанрами серед користувачів бібліотек є класичні твори та детективи. Актуальною тематикою літератури, що обирають читачі, визначено наступне: історія України від давнини до сьогодення, література про сімейно-побутові взаємовідносини в родині та культуру спілкування. Лідерами читацьких інтересів користувачів є •*Андрій Кокотюха*, •*Люко Дашвар*, •*Світлана Талан*. Читачі публічних бібліотек Київської області зазначили, що необхідно поповнювати книжкові фонди книгозбірень літературою сучасних українських авторів, як художньою так і галузевою, навчальною. Задля популяризації сучасної української книги та читання користувачі пропонують творчі зустрічі з авторами книг, презентації книг, обговорення творів. **Українська книга – скарб нашого народу, джерело мудрості, сили та національної ідентичності, так зазначають респонденти.**

Таким чином, українська книга посідає вагоме місце у житті сучасного українця, адже вона покликана зберігати власну ідентичність, відображає глибоке культурне значення, виступає носієм знання та мудрості, здатна об'єднувати різні історичні епохи. Сучасні книгозбірні розвиваються водночас із суспільством, впроваджують новітні технології в практику бібліотеки, які надають можливості користувачам інтелектуально та культурно зростати. Полиці книгозбірень Київської області заповнюються новими україномовними виданнями сучасних українських письменників і світових класиків, що задовольнятимуть читацькі вподобання користувачів.

Стівен
КінгКолін
ГуверАгата
КрістіЕріх Марія
РемаркДжоан
РоулінгЖюль
ВернДжейн
ОстінСара
ДжіоЕлізабет
ГілбертАртур Конан
Дойл

Надія СЕКРЕТНА

головний бібліотекар
відділу мистецтв
Національної бібліотеки України
для дітей

КРАЄЗНАВЧА РОБОТА ДИТЯЧИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ у 1991–2011 роках

Період 1991-2011 років став визначальним для розвитку краєзнавчої роботи в Україні. Він створив сприятливе підґрунтя для відродження національної ідентичності, переосмислення історичного досвіду та поступової відмови від радянських ідеологічних наративів. Зі здобуттям державної незалежності посилилася увага до вивчення «малої батьківщини», що знайшло відображення у діяльності культурних інституцій, насамперед бібліотек.

Загальні передумови розвитку краєзнавчої роботи

Вони стали осередками збору, збереження та популяризації матеріалів про історію, культуру і традиції регіонів, активно залучаючи дітей і молодь до пізнання локальної спадщини. Активізація краєзнавчого руху охопила всі вікові категорії та була зумовлена потребою в усвідомленні власної ідентичності, пошуку духовних орієнтирів і цінностей у нових суспільно-політичних умовах.

У цей період краєзнавство поступово виходить за межі формалізованої діяльності, набуваючи соціокультурного та світоглядного значення. Провідною стає роль бібліотек як

центрів краєзнавства, що об'єднують професійних дослідників і аматорів, представників місцевих громад та читачів. Розвиток краєзнавчої діяльності відбувався у тісній співпраці з архівами, музеями, закладами освіти й культури, що значно підвищувало її ефективність.

Бібліотечне краєзнавство посіло важливе місце у загальній системі краєзнавчих досліджень, вирізняючися власною специфікою: орієнтацією на систематизацію інформації про певну місцевість і доступне представлення цих матеріалів широкому колу користувачів, з особливим акцентом на дитячу аудиторію.

Теоретичні та нормативно-правові засади краєзнавчої діяльності бібліотек

У бібліотекознавстві проблемам краєзнавчої діяльності приділялася значна увага. Вагомий внесок у розроблення її теоретико-методологічних засад зробили Н. Кушнарєнко, І. Мілясевиц, М. Сташків, С. Денисенко, І. Корнейчик, П. Тронько та інші науковці. Зокрема, Н. М. Кушнарєнко на основі ретроспективного аналізу обґрунтувала бібліотечне краєзнавство як пріоритетний напрям бібліотечної діяльності, що має чітко визначені функції та завдання. Специфіку краєзнавчої роботи дитячих бібліотек акцентувала В. Володько, яка наголошувала на диференційованому підході за віковою ознакою.

Кожному періоду дитинства притаманні власні читацькі запити, рівень навичок читання та особливості сприйняття інформації, що безпосередньо впливає на вибір форм і методів краєзнавчої діяльності.

Важливим підґрунтям розвитку краєзнавчої роботи стало формування інституційного та нормативно-правового поля. У 1991 році створено Всеукраїнську спілку краєзнавців, а також відбулася активізація діяльності профільних наукових і громадських товариств, зокрема Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, Українського географічного товариства, Українського товариства охорони природи. Особлива роль у цьому процесі відводилася бібліотекам, при яких діяли краєзнавчі об'єднання, гуртки та клуби за інтересами.

Ключовим нормативним документом для бібліотек стало **«Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України»**¹, затверджене наказом Міністерства культури і мистецтв України № 314 від 11 червня 1996 року. У ньому визначено організаційні засади краєзнавчої діяльності бібліотек різних типів та закріплено популяризацію краєзнавчих документів як одну з основних функцій бібліотеки.

Правову основу краєзнавчої діяльності бібліотек у досліджуваній період також становили:

- > Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27 січня 1995 року № 32/95-ВР, який визначив правові та організаційні засади функціонування бібліотек, принципи формування й збереження бібліотечних фондів;
- > Закон України «Про обов'язковий примірник документів» від 9 квітня 1999 року № 595-XIV, що забезпечив систематичне поповнення фондів, у т.ч. краєзнавчими виданнями;
- > Закон України «Про культуру» від 14 грудня 2010 року № 2778-VI, який закріпив положення щодо збереження культурної спадщини, захисту історичного середовища та заборони вилучення документів з бібліотечних фондів з ідеологічних або політичних міркувань.

Значну роль у підтримці краєзнавчого руху відіграли державні програмні документи, зокрема:

- > Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні на період до 2010 року» (2001);
- > державні програми з підготовки та видання багатотомного енциклопедичного видання «Звід пам'яток історії і культури України»;
- > «Програма розвитку краєзнавства на період до 2010 року», спрямована на популяризацію краєзнавчих досліджень і формування відповідального ставлення до збереження духовних та культурних цінностей.

Важливим доповненням до нормативного поля став освітньо-культурний рух учнівської молоді, започаткований у 1992 році. Міністерство освіти України спільно з творчими спілками письменників і художників та Українським фондом культури розробили і затвердили Положення про рух учнівської молоді України зі збереження і примноження традицій, звичаїв та обрядів народу «Моя земля – земля моїх батьків». Програма руху спрямована на поглиблене вивчення рідної мови, історії краю, пам'яток культури й природи, фольклорної та пісенно-поетичної спадщини, традиційного одягу, народної архітектури, побуту та ремесел.

Реалізація цієї програми істотно посилила роль бібліотек, зокрема дитячих, як інформаційних і методичних центрів підтримки шкільного краєзнавства, сприяла інтеграції бібліотечних ресурсів у освітній процес та формуванню сталого інтересу дітей до пізнання рідного краю.

¹ Нині – Міністерство культури України

Основні напрями та форми краєзнавчої роботи дитячих бібліотек.

У 1991-2011 роках краєзнавча робота дитячих бібліотек України набула **системного та багатовекторного характеру**, поєднуючи традиційні бібліотечні форми з активними, інтерактивними методами залучення дітей до пізнання рідного краю. Її розвиток визначався як нормативно-програмними засадами, так і регіональними особливостями, історичною пам'яттю та культурними традиціями окремих територій.

Однією з найпоширеніших форм залишалися **книжкові виставки, тематичні полиці та краєзнавчі куточки**, що виконували функцію постійних осередків локальної пам'яті. У бібліотеках різних регіонів вони мали промовисті назви: *«Моя земля – земля моїх батьків», «Краю мій, гордість моя», «Мій рідний край, ти частка Батьківщини», «Краса моя ти, Сумщино...»*. Такі простори поєднували книжкові фонди з фотоматеріалами, літописами, тематичними папками та бібліографічними покажчиками, формуючи у дітей цілісне уявлення про історію та культуру рідного краю.

Важливим напрямом стала **клубна та гурткова робота**, що забезпечувала перехід від сприйняття готової інформації до активного краєзнавчого пошуку. У практиці дитячих бібліотек поширення набули клуби й об'єднання з яскраво вираженою регіональною тематикою – *«Барвіночок», «Берегиня», «Криничка», «Джерельце», «Юні дослідники рідного краю», «Кияночка»*. У межах їх діяльності проводилися літературно-краєзнавчі подорожі, брейн-ринги, вікторини, години цікавих повідомлень, під час яких діти вивчали фольклор, традиції, ремесла, родинні перекази та історію своїх населених пунктів.

Значне місце у краєзнавчій діяльності посідав **літературно-краєзнавчий напрям**, пов'язаний із популяризацією творчості письменників-земляків і літератури рідного краю. У бібліотеках проводилися презентації книг, літературні години та поетичні вернісажі на кшталт *«Співці рідного краю», «Від серця поета – до нашого серця», «Де ти народився – завжди пам'ятай...»*. Такі заходи сприяли формуванню у дітей стійкого інтересу до рідного слова та усвідомлення себе частиною культурного простору регіону.

Окремим напрямом стала робота з **історичною пам'яттю**, зокрема осмислення **подій Другої світової війни** через локальний вимір. У практиці дитячих бібліотек використовувалися форми вечорів-реквіємів, годин пам'яті, краєзнавчих читань і виставок із символічними назвами *«Вклонімося великим тим рокам», «Козацька слава не вмере, не поляже», «Славні гетьмани України»*. Локалізація історичних подій дозволяла адаптувати складні теми до дитячого сприйняття та формувала усвідомлене ставлення до минулого.

Активно використовувалися **ювілейні та пам'ятні дати**, пов'язані з історією міст і сіл. Літературно-історичні мандрівки й краєзнавчі калейдоскопи *«Тобі історія розкаже, як край наш жив», «Наш край за... років», «Мандрівка древнім Галичем»* поєднували освітню й виховну функції та залучали до співпраці місцеві громади, музеї й культурні установи.

Вагомою складовою краєзнавчої діяльності стала **мистецько-естетична робота**, що реалізовувалася через художні виставки, творчі зустрічі та діяльність бібліотечних артпросторів. У практиці бібліотек поширеними були виставки-презентації та мистецькі зустрічі *«Дивовижний світ витинанок», «Екслібрис», «Я народилась в Україні»*, які знайомили дітей із художньою спадщиною та творчими постатями рідного краю.

Окремого значення набув напрям **екологічного краєзнавства**, спрямований на формування екологічної культури. Через виставки-панорами, вікторини та ігрові форми роботи «Заповідні куточки рідного краю», «Знай свій край – знай Україну», «Екологія від "А" до "Я"» бібліотеки поєднували знання про природу регіону з вихованням відповідального ставлення до довкілля та осмисленням екологічних викликів, зокрема наслідків Чорнобильської катастрофи.

У 1991-2011 роках дитячі бібліотеки України сформули **цілісну модель краєзнавчої роботи**, у якій різноманітність форм – від книжкових виставок і клубів до проєктів, конкурсів і мистецьких акцій – поєднувалося зі спільною метою: вихованням у дітей любові до рідного краю, поваги до його історії, культури та духовної спадщини.

Краєзнавча робота дитячих бібліотек України у 1991-2011 роках формувалася в умовах **переосмислення історичної пам'яті, відмови від радянських ідеологічних моделей та активного пошуку нових смислів національної ідентичності**. Саме у цей період бібліотеки для дітей утвердилися як важливі культурно-освітні осередки, здатні поєднувати інформаційну, виховну й комунікативну функції.

Аналіз практик засвідчує, що краєзнавча діяльність дитячих бібліотек розвивалася **системно та різнопланово**, охоплюючи історичний, літературний, мистецький, екологічний і соціокультурний напрями. Вона спиралася на чітко визначені **нормативно-правові та програмні засади**, зокрема законодавство у сфері культури й бібліотечної справи, державні програми підтримки краєзнавчого руху, а також освітні ініціативи, орієнтовані на вивчення рідного краю.

Важливою особливістю саме дитячих бібліотек стала **вікова диференціація форм роботи**, що відповідала рівню читацьких навичок, пізнавальним інтересам і соціальній ситуації розвитку дитини. Через книжкові виставки, краєзнавчі куточки, клуби, гуртки,

інтерактивні заходи та творчі проєкти бібліотеки не лише передавали знання, а й залучали дітей до активного пізнання, дослідження та осмислення локальної історії й культури.

Характерною рисою періоду стало **поєднання загальноукраїнських тенденцій** із регіональною специфікою. Кожна область акцентувала власні історичні події, культурні постаті, природні особливості, традиції та пам'ятні дати, що дозволило формувати у дітей відчуття приналежності до конкретної місцевості як складової цілісного національного простору.

Краєзнавча робота дитячих бібліотек відіграла важливу роль у формуванні історичної пам'яті, зокрема через локальне осмислення подій Другої світової війни, вшанування пам'яті земляків, звернення до трагічних сторінок історії та збереження усної й документальної спадщини. Не менш значущими були напрями, пов'язані з екологічним вихованням, мистецькою освітою та популяризацією літератури рідного краю.

Таким чином, у 1991-2011 роках дитячі бібліотеки України не лише зберігали й популяризували краєзнавчі ресурси, а й виступали активними учасниками процесу національно-культурного відродження. Їхня діяльність сприяла формуванню у підростаючого покоління поваги до історії та культури свого краю, усвідомлення власної ідентичності й відповідальності за збереження духовної спадщини. Саме цей період заклав підґрунтя для подальшого розвитку краєзнавчої роботи бібліотек у нових соціокультурних умовах.

Ірина ШЕСТОПАЛ

завідувач
відділу проектно-грантової
діяльності та залучення інвестицій
Національної бібліотеки України
для дітей

ПРОЄКТ «ТИ НЕ ОДИН»: інформація, підтримка, МОЖЛИВОСТІ

Єднання
заради дії

У межах програми «Єднання заради дії»,
що втілюється IREX за підтримки
Державного департаменту США

Під час війни бібліотеки для дітей як соціальні центри суспільного життя громади працюють в екстремальних умовах, долають труднощі, намагаючись бути ближче до кожного користувача. І громада вже сприймає їх як мультифункціональні соціальні простори, де проводяться навчальні семінари з пошуку роботи, реалізуються програми дозвілля для дітей та молоді, для внутрішньо переміщених осіб, цифрової та медіаграмотності для дітей, адаптації для уразливих груп, як центри психологічного розвантаження та ментального здоров'я для родин, зокрема і військових.

Самоізолювана бібліотека навряд чи здатна вижити, тому сьогодні пошук нових підходів до співробітництва є надактуальним. Бібліотека, що прагне розвитку, взаємодіє з різними установами та організаціями для проведення спільних заходів, отримуючи нові перспективи.

І, таким чином, бібліотека стає «центром тяжіння» для всіх, хто прагне взаємодії, партнерства й підтримки. Вона трансформується у відкритий суспільний простір.

Одним із найуспішніших інноваційних рішень останніх років є створення коворкінг-просторів у дитячих бібліотеках. Такий формат забезпечує дітям і підліткам доступ до ресурсів, технологій та підтримки, необхідних для навчання та творчої діяльності. Він дає змогу бібліотеці відповідати сучасним потребам громади, залучає дітей та підлітків до читання та активностей, сприяє їхньому розвитку та формуванню навичок, важливих для майбутнього.

Вдалим рішенням є й облаштування в бібліотеках **куточків ВПО** – зон, у яких внутрішньо переміщені особи можуть отримати інформацію, підтримку, доступ до ресурсів та можливість налагодити соціальні зв'язки.

Грантовий конкурс проектів програми **«Єднання заради дії»** оголосила та контролює Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за фінансової підтримки Державного департаменту США для розв'язання нагальних питань ВПО у приймаючих громадах. Він є гарною можливістю залучити ресурс для громадських організацій, готових працювати над вирішенням критичних викликів, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи, зокрема проблем житла та працевлаштування, надання психосоціальної підтримки, сприяння соціальній згуртованості.

Основна мета програми – посилення стабілізації України через сприяння інтеграції ВПО, підвищення згуртованості громад, надання всебічної підтримки щодо розробки місцевих та національних планів для зменшення вразливості груп ВПО. Ця Програма працює з усіма віковими категоріями – дітьми та дорослими.

У 2025 році Благодійний фонд розвитку Національної бібліотеки України для дітей взяв участь у цій програмі та подав **проект «Ти не один»**. Креативний коворкінг-простір для дітей і підлітків ВПО». У бібліотеці з метою зміцнення ментального здоров'я започатковано низку проектів, спрямованих на психологічну підтримку та розвиток емоційної стійкості дітей, батьків і дорослих. Успішно працює психологічний простір «Затишний світ дитинства». Ця ініціатива поєднує тренінги, арттерапію, інтерактивні практики, психологічні консультації, створює можливість самопізнання, відновлення внутрішніх ресурсів та зміцнення психічного здоров'я. Коворкінг-простір – це зона для спільної роботи, навчання та реалізації проектів, адаптована до потреб дітей та молоді. У бібліотечному контексті він забезпечує гнучке середовище, де відвідувачі можуть працювати індивідуально або в групах, користуватися технікою, навчальними матеріалами чи брати участь у майстер-класах.

Цей проект не з'явився просто так, адже проблеми, які стоять перед суспільством, – актуальні й нагальні. У чому ж їх актуальність?

Через повномасштабну війну мільйони українських дітей вимушено залишили свої домівки. Вони стикаються з низкою викликів:

- > емоційний стрес, травма та тривожність, спричинені переїздом та втратою звичного середовища;
- > складна адаптація в нових громадах;
- > відсутність доступних безпечних просторів, де можна навчатися, спілкуватися, відпочивати та реалізовувати себе;
- > обмежені можливості для творчого розвитку та психологічної підтримки;
- > соціальна ізоляція, яка особливо гостро проявляється у підлітків.

Мета проєкту «Ти не один»: сприяти соціальній та емоційній адаптації дітей і підлітків із сімей ВПО через створення інклюзивного креативного простору для розвитку, навчання, спілкування та психологічної підтримки.

Створення спеціалізованого коворкінгу для дітей ВПО сприяє подоланню цих бар'єрів, а також інтеграції та підвищенню емоційної стійкості. Наш простір не може вирішити всі проблеми, але кілька ключових завдань ми поставили перед собою і успішно їх реалізуємо.

Наприклад:

- > сформували безпечне й підтримуюче середовище для сімей ВПО, в якому кожен відвідувач може отримати допомогу у подоланні наслідків стресу, адаптуватися до нових умов життя та відновити внутрішній баланс;
- > забезпечуємо психологічну підтримку як дітям, так і дорослим;
- > допомагаємо зменшити рівень стресу та тривожності через інтерактивні та арттерапевтичні практики;
- > сприяємо розвитку емоційної стійкості та соціальної інтеграції;

Проект стартував у серпні і протягом усього періоду реалізації не втрачав динаміки. Облаштований необхідними матеріалами простір отримав додатково обладнані зони для малювання, конструювання, проведення творчих майстер-класів, психологічних тренінгів тощо. Вже у вересні-жовтні, коли інтенсивні ворожі ракетні обстріли знову почали завдавати масштабних руйнувань енергетичній інфраструктурі, що призвело до регулярних тривалих вимкнень електроенергії, а повітряні тривоги стали довшими, проведення зустрічей суттєво ускладнилося. Але упродовж дії проекту заходи, зустрічі, активності були «дуже різнобарвними» і кількість їх лише зростає.

У чому переваги проєкту «Ти не один»?

У його відкритості та доступності матеріалів і зон для роботи; він розвиває навички командної роботи, уможливорює неформальне спілкування та взаємопідтримку, партнерство з освітніми закладами, громадськими організаціями і фондами. Це комфорт, інклюзивність і безкоштовність; інноваційний інструмент, що поєднує навчання, творчість та соціальну взаємодію. Простір забезпечує доступ до освітніх, культурних та соціальних активностей, створює умови для самовираження, здобуття нових компетенцій і підтримки. Він поєднує навчальні, психологічні та дозвілєві активності, допомагає адаптуватися на новому місці та знайти друзів.

Якщо говорити про конкретні програми й активності, то їх було понад 50: це **освітньо-креативні та соціально-інтеграційні заходи**:

- > арттерапія, майстер-класи зі створення сувенірної продукції;
- > ІТ-клуб: основи програмування, робототехніка;
- > лекції з фінансової грамотності, soft skills, медіаграмотності;
- > клуби за інтересами (книжки, настільні ігри, мінітеатральна студія);
- > святкові події та культурні заходи;
- > вечори знайомств, інтеграційні квести;
- > спільні волонтерські ініціативи.

Серед заходів психологічної допомоги:

- > індивідуальні консультації;
- > групові тренінги емоційної стійкості та ментального здоров'я;
- > заняття з практичними психологами та сімейні консультації.

У просторі створено «Куточок ВПО» – майданчик підтримки та взаємодії для вирішення критичних проблем, які сьогодні стоять перед переселенцями, та посилення соціального впливу ВПО. Його відкриття відбулося першого вересня. Це спеціально організована локація в бібліотеці, що містить інформаційні матеріали (брошури щодо соціальних послуг, проживання, працевлаштування, навчання); контакти державних та громадських організацій; матеріали для дітей (іграшки, книжки, ігри); комфортну зону для спілкування, проведення зустрічей і консультацій.

У куточку окрім фахівців-психологів, соціальних працівників та юристів працюють волонтери-бібліотекарі, які проводять заходи і майстер-класи, а волонтери-підлітки допомагають адаптуватися переселенцям-дітям у новому середовищі.

Цей куточок має переваги для громади: забезпечує оперативний доступ до інформації; надає можливість отримати підтримку без бюрократії; є інструментом згуртування ВПО та місцевих жителів; формує відчуття єдності й взаємопідтримки; є місцем інтеграційних зустрічей та культурних подій; проведення майстер-класів, тренінгів, мовних клубів; формування психологічних груп підтримки; втілення волонтерських ініціатив та засідань клубів дозвілля для дітей та сімей.

Наявність бібліотечного коворкінгу, куточка ВПО та активності, які відбуваються, сприяють згуртованості населення, відкритості до нових ідей, розвитку партнерств між владою, громадськими організаціями, бізнесом тощо.

Щодо результатів, то вони очікувані. Бібліотечний коворкінг і куточок ВПО виходять за межі інфраструктурних рішень, перетворюючись на осередки соціальної підтримки та взаємодії, необхідні для адаптації внутрішньо переміщених осіб. Вони забезпечують переселенців ресурсами, інформацією та створюють атмосферу підтримки, а громаді надають можливість зміцнювати єдність, розвивати соціальний капітал і спільно долати виклики воєнного часу.

За чотири місяці дії проєкту залучено 973 відвідувачі, близько 60 % учасників (569 чол.) фіксують зниження тривожності та підвищення соціальної активності; діти здобули нові навички (креативні, комунікативні, цифрові); сформована дружня спільнота ВПО та місцевих дітей; покращено емоційне благополуччя дітей; відбулася успішна інтеграція у громаду; зростання рівня освіти та мотивації до навчання. Створений простір діятиме і після завершення грантового фінансування. Такі ініціативи перетворюють бібліотеку на справжню територію взаємодії, підтримки та надії, де кожен може знайти своє місце.

Ми також можемо засвідчити інноваційність проєкту та його стійкість: це поєднання коворкінгу, творчого майданчика та психологічного центру в один простір; принцип «рівний – рівному» через залучення підлітків як волонтерів; адаптивні програми, що враховують індивідуальні потреби дітей, які пережили травму; використання сучасних методик: арттерапія, книготерапія, дизайн-мислення, STEAM.

Після завершення гранту простір буде функціонувати за рахунок партнерств із місцевою владою, школами та НГО; залучення меценатів та соціально відповідального бізнесу; волонтерських програм; грантових програм довготривалого фінансування.

Для бібліотеки принципово важливо не лише створювати простори безпеки та підтримки для внутрішньо переміщених осіб, а й отримувати живий зворотний зв'язок від тих, хто ними користується. Саме тому в межах реалізації **проєкту «Ти не один»** у центрі дослідження книги та читання Національної бібліотеки України для дітей провели короткий моніторинг у форматі опитування відвідувачів коворкінг-простору та «Куточка ВПО».

Опитування відбулося 18 листопада 2025 року і мало характер експрес-оцінки користувацького досвіду. Участь у ньому взяли 31 відвідувач простору – діти, підлітки та дорослі, які приходили як індивідуально, так і родинами. Такий формат дав змогу побачити простір очима різних вікових груп і зафіксувати реальні враження без формалізованих рамок.

Отримані відповіді засвідчили високий рівень довіри до простору та його наповнення. Відвідувачі відзначали відчуття безпеки, підтримки, можливість отримати корисні знання й психологічне розвантаження, а також важливість самого факту існування місця, де можна побути серед однодумців. Емоційний стан після відвідування заходів найчастіше описували як спокійний або радісний.

Поряд із позитивними відгуками пролунали й поодинокі практичні побажання, зокрема щодо залучення практикуючих психологів та поліпшення умов роботи під час відключень електроенергії. Для команди бібліотеки ці зауваження стали важливими орієнтирами для подальшого розвитку простору.

Таким чином, навіть короткий зворотний зв'язок підтвердив актуальність і затребуваність «Куточка ВПО» у межах коворкінг-простору «Ти не один». Він не лише виконує функцію підтримки, а й поступово формує спільноту, у якій діти та дорослі з досвідом вимушеного переселення можуть відчутти стабільність, прийняття й належність.

«Ти не один» – простір, що допомагає дітям із сімей ВПО відчутти стабільність, підтримку і належність до спільноти. Проєкт і надалі сприяє формуванню покоління стійких, творчих та соціально активних молодих людей, які зможуть отримати ресурси для подолання наслідків війни й побудови успішного майбутнього.

Алла БЕЗМОЩУК

завідувач
відділу методично-бібліографічної
роботи та видавничої діяльності
Вінницької обласної бібліотеки
для дітей та юнацтва
ім. Івана Франка

ЯСКРАВІ ПАЗЛИ ВІННИЦЬКОГО КРАЮ

*В*інницька земля багата на визначні історичні пам'ятки, величні архітектурні споруди, талановитих людей, багатотисячолітні обряди та звичаї, дивовижні куточки природи. Ми по-справжньому пишаємося, що можемо бути свідками історії, яка твориться в наших містах, що маємо можливість більше дізнатися про той край, де ми народилися, живемо, навчаємося, працюємо. Ми просто живемо життям своєї малої батьківщини.

Працівники Вінницької обласної бібліотеки для дітей та юнацтва ім. Івана Франка у своїй роботі приділяють багато уваги організації і проведенню цікавих, різноманітних конкурсів, які дають можливість користувачам досліджувати, любити, оберігати надбання свого краю.

З неабияким завзяттям наші читачі взяли участь **в обласному онлайн-конкурсі краєзнавчих відеороликів «Яскраві пазли вінницького краю»**, започаткованому бібліотекою ще у 2023 році. Він об'єднав навколо себе неймовірно талановиту, допитливу молодь зі своїми колоритними, різнобарвними роботами. В онлайн-конкурсі взяли участь юнаки і дівчата з Крижопільської, Хмільницької, Самгородоцької, Ободівської, Ямпільської, Тростянецької, Оратівської, Бершадської, Томашпільської та інших територіальних громад, що за територіальним поділом відносяться до Вінницького, Гайсинського, Могилів-Подільського, Хмільницького, Жмеринського та Тульчинського районів. Для участі подали відеоролики краєзнавчого змісту, які насправді представляють історичну, культурну, художню цінність для територіальної громади. Саме тоді ми вперше побачили, якою обдарованою є наша молодь, з якою наполегливістю працює над створенням своїх відеоробіт. А головне – ми спільно здійснили справжню мандрівку нашою Вінниччиною, її розлогими нивами, бистрими ріками, стежинами життя славетних людей краю, величними спорудами і маленькими церквами.

Справжнім відкриттям **першого туру онлайн-конкурсу** було знайомство з **пам'ятником українським козакам**, які відстояли свободу і незалежність у 1651 році. Саме українські козацькі війська зупинили просування польських військ на Поділлі. Ця битва з армією Речі Посполитої біля містечка Липовець запобігла захопленню Вінниці і врятувала місто від польської шляхти. Це мало важливе військово-стратегічне значення.

Знаходиться пам'ятник **у мальовничому Липовці – найдавнішому містечку Вінниччини**. Про нього згадується у Руському літописі ще у 1150 році. Цікавим є той факт, що у XVIII ст. Липовець був більший за Вінницю і навіть рівнявся Києву!

А на **Хмільниччині**, виявляється, існує аж п'ять **гранітних кар'єрів**! Один з них має назву **Широка Гребля** і своєю холодною красою зачаровує усіх. У ньому до 2000-го року видобували граніт, але потім настала тиша, перестали підривати каміння. Кар'єр замовк, а з часом заплакав кришталевою сльозою.

Так у цьому кар'єрі з'явилася найчистіша і найпрозоріша вода. З часом краєни дізналися, що ця вода є лікувальною. З тих пір вода стала доленосною для Хмільника. Нині тут 8 оздоровниць, які за допомогою радонової води дарують здоров'я.

На нашій Вінницькій землі існує безліч перлинок, які варто досліджувати і берегти. Тому не було сумнівів в організації у 2025 році **II туру обласного онлайн-конкурсу**, який фінішував нещодавно. Роботи перевершили очікування. Ми дізналися про багатство весільної обрядовості, зокрема **обряд «Покривання молодих»**, що побутував в м. Бершадь, звичаї та обряди, що побутують в с. Олександрівка Тростянецької селищної громади, окрасу Поділля – **село Бушу**, яке зберігає в собі родову пам'ять тисячоліть, та багато іншого.

Цікавою є також історія існування **школи для дівчат**, що діяла у маєтку **Марії Маріуц-Гріньової**, у **селі Зозулинці**. Це була перша школа з сільського господарства та домоводства для жінок, заснована в 1888 році. У ній навчали жінок веденню домоводства, сільського господарства, тваринництва, городництва. Школа, а також сама власниця – **Марія Маріуц-Гріньова** отримали срібні медалі за птахівництво, похвальні листи та золоту медаль за розвиток напрямку «Овочі, консерви та вино». **Маріуц-Гріньова** – авторка більше 20-ти книг з практичного домогосподарства. На жаль, зараз на місці колишньої школи zostалися лише руїни, які нагадують про наявність в минулому такого оригінального і неповторного закладу освіти.

Заслуговеє на увагу відеоподорож маєтком, який був свідком життя подільських аристократів. Йдеться про архітектурну окрасу **Ободівської територіальної громади – палац Собанських**. Представники роду Собанських були великими землевласниками та меценатами. На жаль, революція та зміни на початку ХХ ст. зруйнували палац та знецінили майно, яке складалося з родинної бібліотеки, архівів, картин.

Цікавою виявилася підбірка відеоробіт про чарівні і оригінальні об'єкти архітектури, побуту, куточки природи, розташовані в селах, селищах, малих містечках нашої області.

Це відеоролики:

- «Село, де серце відпочиває» (с. Лопатинка), «Село Стіна» (с. Стіна);
- «Крижопіль: сторінки історії, що оживають» (селище Крижопіль);
- «Дивовижні куточки природи» (Тростянецька територіальна громада) тощо.

Роботи учасників конкурсу оцінювали провідні фахівці Вінницької обласної бібліотеки для дітей та юнацтва ім. Івана Франка та провідний методист з нематеріальної культурної спадщини Комунальної організації «Вінницький обласний центр народної творчості» **Марія Моторна**. Директор цього закладу **Тетяна Омелянівна Цвігун** наголосила на важливості проведення такого формату комунікації з молоддю для їхнього особистісного розвитку, формування патріотичних почуттів, національної гідності та любові до рідного краю.

Згідно з умовами Конкурсу до розгляду допускалися роботи учасників у віковій категорії 15-22 років.

За оцінками журі **переможцями визнано роботи:**

- «Село Стіна» Маланської Валерії (с. Стіна Томашпільської ТГ Тульчинського району);

- «Перлина Поділля. Палац Собанських у серці Ободівки» Ременюк Вікторії (с. Ободівка Ободівської ТГ Гайсинського району);
- «Соломирський кар'єр» Томашук Марини (м. Хмільник Хмільницької ТГ Хмільницького району);
- «Село, де серце відпочиває» Богданової Богдани (с. Лопатинка Оратівської ТГ Вінницького району).

Особливу оцінку здобула робота **«Церква і мати не продається»** (автор **Слеба Сніжана** із с. Блажіївка Самгородоцької ТГ Хмільницького району). Це розповідь про унікальну людину **Миколу Шкрабія**, який був справжнім майстром з дерев'яних виробів. Проста гілочка з дерева у його руках перетворювалася на справжній витвір мистецтва. А невеличкі брусочки втілювалися в унікальні споруди – величні храми і церкви.

Не залишилася поза увагою організаторів робота **«Некрополі восьми поховань Хмільника»** Пастушенко Катерини із м. Хмільник Хмільницької ТГ Хмільницького району. Це відеорозповідь про старовинні цвинтарі Хмільника, розміщені на тридцяти двох гектарах, а також розповіді місцевих жителів про видатних людей, які там поховані.

Такі неординарні, по-справжньому привабливі відеороботи залишили яскраві враження серед усіх учасників конкурсу, а також приємний «післямак» у його організаторів.

Ольга ШЕМОТА,
завідувач
відділу культурної діяльності
та зв'язків із громадськістю
Національної бібліотеки України для дітей

Наталія ГОРБЕНКО,
завідувач
відділу документів іноземними мовами
Національної бібліотеки України для дітей

МІЖНАРОДНЕ СТАЖУВАННЯ У ЛИТВІ:

досвід, партнерство,
перспективи

*Н*априкінці жовтня 2025 року відбулося міжнародне стажування для українських бібліотекарів у Литві. Програму організовано у межах співпраці Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, ВГО Українська бібліотечна асоціація, Національної бібліотеки Литви імені Мартінаса Мажвідаса, Литовської бібліотечної асоціації за підтримки Міністерства культури Литовської Республіки.

У міжнародному стажуванні у складі делегації фахівців з 11 бібліотек України взяли участь і працівники Національної бібліотеки України для дітей – завідувач відділу документів іноземними мовами **Наталія ГОРБЕНКО** та завідувач відділу культурної діяльності та зв'язків із громадськістю **Ольга ШЕМОТА**.

Стажування спрямували на поглиблення професійних знань і навичок, ознайомлення з діяльністю провідних підрозділів бібліотеки, вивчення сучасних тенденцій бібліотечної справи, цифровізації процесів, а також досвіду збереження документальної спадщини і популяризації читання серед різних вікових груп.

Особлива увага приділялася:

- > розвитку інноваційних бібліотечних сервісів і цифрових платформ;
- > роботі з різними цільовими аудиторіями – від дітей до дослідників;
- > застосуванню бібліотерапії та медіаграмотності як інструментів підвищення культури читання;
- > новим формам партнерства між бібліотеками, освітніми та культурними інституціями.

Програма передбачала роботу за двома напрямками:

1. «ПРОСУВАННЯ ЧИТАННЯ І ТВОРЧИСТЬ» – вивчення практик бібліотечних послуг, формування читацьких спільнот, розвиток медіаграмотності та використання бібліотерапії.
2. «ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ» – знайомство з технологіями реставрації, цифровізації, дослідженнями, поширенням литовської та єврейської культурної спадщини.

Перший день стажування присвятили ознайомленню з Національною бібліотекою Литви імені Мартінаса Мажвідаса: її історією, структурою, стратегією розвитку. Під час урочистого відкриття директор бібліотеки **Аушріне ЖИЛІНСКЕНЕ** (Aušrinė Žilinskienė) відзначила важливу роль бібліотек у сучасному суспільстві – не лише як сховищ знань, а як інформаційних, освітніх і культурних центрів, що активно впливають на формування критичного мислення та протидіють дезінформації.

Із вітальним словом виступила також членкиня Президії Української бібліотечної асоціації **Тетяна ЧОРНА**, подякувавши литовським колегам за багаторічну підтримку українського бібліотечного співтовариства.

Під час презентацій учасники ознайомилися з напрямками роботи бібліотеки як парламентського центру інформаційної аналітики та діяльністю деяких структурних підрозділів бібліотеки: департаментів інформаційних ресурсів, послуг і дослідження документальної спадщини.

Цього ж дня відбулася екскурсія бібліотекою, під час якої учасники мали змогу ближче побачити відділи зберігання документів, спеціалізовані сховища, простори для роботи користувачів і персоналу, а також інноваційні технічні рішення щодо оптимізації бібліотечних процесів.

Другий день стажування присвячувався темі популяризації читання та роботі з дітьми і молоддю. Особливо вразив візит до **Центру літератури для дітей та молоді**, де гостям презентували інтерактивні форми роботи з юними читачами, зокрема ігрові формати знайомства з книгами, тематичні творчі майстерні, психологічні практики з книгою чи довкола неї.

Відвідини творчих майстерень PATS SAU Makerspace та Media Makerspace дали змогу побачити, як бібліотека інтегрує STEM-напрями, технології 3D-друку, робототехніку та медіавиробництво у свою діяльність. Такі простори сприяють розвитку креативності, критичного мислення й залученню молоді до спільнот інноваційного навчання. День завершився рефлексійною дискусією, під час якої учасники поділилися досвідом роботи українських дитячих бібліотек та розглянули можливості адаптації литовського досвіду в Україні.

Окрему увагу наступного дня приділили двом національним ініціативам – програмам **«KNYGŲ STARTAS» («Книжковий старт»)** та **«Посол читання»**. Ці проекти наочно показують системний підхід Литви до популяризації читання – від перших місяців життя дитини до формування активної та мислячої читацької спільноти. Поєднуючи культурну політику, бібліотечну практику й ефективну суспільну комунікацію, вони сприяють розвитку читацьких компетентностей, зміцненню родинних традицій читання та утворенню національної культурної ідентичності.

Проект «Knygu startas» («Книжковий старт»)

У світі дедалі глибше усвідомлюється значення раннього читання та його вплив на розвиток дитини. Саме тому в багатьох країнах зростає увага до сімейного читання та програм, що знайомлять дитину з книгою з перших днів життя. У Литві перші системні кроки у цьому напрямі зробили нещодавно – після досягнення міжвідомчої домовленості про стратегічну важливість підтримки читання на державному рівні.

Восени 2018 року Міністерство культури та Міністерство освіти, науки і спорту Литовської Республіки підписали спільний наказ про затвердження Програми сприяння читанню, що заклала основу для реалізації національних ініціатив, зокрема у сфері раннього та сімейного читання. Дослідження, проведені фахівцями, підтвердили: **регулярне читання з раннього віку сприяє розвитку мозку дитини, формує мовні й соціальні навички, зміцнює емоційний зв'язок у родині та позитивно впливає на емоційне благополуччя.**

Одним із практичних результатів цієї політики став **проєкт популяризації раннього читання «Книжковий старт»**, який впроваджувався поетапно – від аналізу міжнародного досвіду до створення власної литовської моделі. Ключовим елементом проєкту став **подарунковий пакунок для сімей із новонародженими дітьми**. Після пілотного впровадження та оцінки результатів з 29 листопада 2021 року такий пакунок почали отримувати усі новонароджені в пологових відділеннях лікарень по всій Литві.

Символом проєкту обрано *квасолину* – образ, що водночас нагадує немовля та уособлює ідею росту й розвитку, нерозривно пов'язаних із читанням. До пакунка вхо-

дить **перша книжка для малюків «Kart kart kart» («Крап крап крап»)** авторки *Індре Залєцкене*, спеціально створена для дітей віком від 0 до 3 років і обрана переможцем конкурсу «Перша книга». Видання доступне також в електронному форматі кількома мовами, зокрема українською (переклад Донати Ринкявичене), що робить проєкт відкритим для більш широкої аудиторії.

Окрім книжки пакунок містить практичні матеріали для батьків: короткі поради щодо читання з малюками, закладки, флаєр для отримання читацького сертифіката та яскравий наплічник, з яким дитина згодом може відвідувати бібліотеку. **Читацький сертифікат «Книжковий старт»** оформлюється в усіх публічних бібліотеках Литви й символізує перший офіційний крок дитини до світу читання.

У 2025 року проєкт отримав продовження: у межах ініціативи до подарункового пакунка додано **другу книжку для дітей до п'яти років – «Drambliai èjo į svečius» («Слони прийшли в гості»)** авторки *Евеліни Дацюте* з ілюстраціями *Інги Дагіле*. Яскрава історія з динамічними персонажами поєднує художню оповідь з елементами раннього навчання – у грі діти опановують лічбу та розвивають уяву.

Друковану версію книжки можна отримати в будь-якій публічній бібліотеці Литви під час першої реєстрації дитини, а для тих сімей, які вже є читачами бібліотеки, доступна електронна версія. Важливим доповненням до проєкту став освітній відеосеріал за мотивами книги та навчальна пісня, створені у співпраці з LRT, які пропонують бібліотекарям і педагогам сучасні інструменти роботи з наймолодшими читачами.

Проект «KNYGŲ STARTAS» («Книжковий старт») реалізується Національною бібліотекою Литви імені Мартінаса Маждвідаса за фінансової підтримки Міністерства культури Литовської Республіки у партнерстві з Міністерством освіти, науки та спорту, литовським відділенням IBBY, Міністерством закордонних справ і національним мовником LRT.

Проект «Посол читання»

Комунікаційна кампанія «Посол читання» – це національна ініціатива, спрямована на розвиток культури читання в Литві та формування критично мислячого, стійкого й креативного суспільства. Це звання є почесною та водночас відповідальною місією: присвятити свій час залученню якомога більшої кількості людей до різноманітних заходів із популяризації читання та розвитку читацької культури в країні.

Ініціатива реалізується з 2023 року. Першим національним Послом читання став *Justinas Žilinskas* (**Юстинас ЖИЛІНСКАС**) – відомий письменник і автор дитячих книг, юрист, професор Університету Миколаса Ромеріса та активний громадський діяч. Термін повноважень триває два роки, і наразі оголошується пошук нового посла на 2026-2027 роки.

Кампанія «Посол читання» є частиною **Національного плану дій щодо сприяння читанню на 2025-2027 роки**. Ініціатива фінансується Міністерством культури Литовської Республіки та реалізується Національною бібліотекою Литви імені Мартінаса Маждвідаса, що забезпечує її стратегічну підтримку та професійне виконання.

У межах своєї діяльності Посол читання виступає публічним амбасадором культури читання, формуючи позитивне ставлення до книги як до важливого інструменту розвитку мислення, уяви та здатності до аналізу. Посол активно долучається до організації та проведення літературних зустрічей, публічних

читань і дискусій у бібліотеках, школах та інших освітньо-культурних просторах, залучаючи до читання дітей, молодь і дорослих. Особливу увагу приділено живому спілкуванню з читачами, створенню спільних форматів сімейного читання та формуванню прикладу читача-лідера, за яким хочеться йти. Важливою складовою місії є також участь у медіа- та цифрових проєктах, що дозволяють популяризувати читання через сучасні комунікаційні канали та розширювати аудиторію кампанії. Таким чином Посол читання не лише представляє ініціативу на національному рівні, а й безпосередньо впливає на формування сталої читацької культури в суспільстві. Третього дня, присвяченого модернізації бібліотечних послуг, впровадженню електронних сервісів та формуванню інформаційної культури користувачів, фахівці Національної бібліотеки Литви презентували цифрові бази даних, онлайн-платформи і сервіси віддаленого доступу, які розширюють можливості читачів і сприяють доступності знань для всіх категорій населення. На лекціях та обговореннях актуальних напрямів – бібліотерапії, медіаграмотності й критичного мислення колеги ділилися практиками психологічної підтримки через читання, створення «безпечних інформаційних просторів», де користувачі можуть навчитися розпізнавати фейки та маніпуляції, що особливо важливо у період інформаційних криз і воєнних викликів.

Заклучний день стажування розпочався візитом до бібліотеки Вільнюського університету. Учасники ознайомилися з історією закладу, його архітектурною спадщиною та унікальними фондами стародруків.

📖 **Бібліотека Вільнюського університету – академічна бібліотека національного значення**, заснована у 1570 році. Це найдавніша академічна бібліотека в країнах Балтії, яка донині збереглася на своєму автентичному місці. Разом із будівлями та внутрішніми двориками старого університету вона формує унікальний архітектурний ансамбль у Старому місті Вільнюса, що наочно відображає багатвікову історію литовської науки й культури.

Структура бібліотеки охоплює Центральну бібліотеку, Центр наукової комунікації та інформації (ЦНКИ), а також бібліотеки факультетів і наукових центрів. Центральна бібліотека й сьогодні працює в автентичному приміщенні XVI століття – невід’ємній частині старого університетського кампусу. Її місія полягає у наданні якісних інформаційних послуг, задоволенні потреб студентів, викладачів і дослідників, участі в ініціативах відкритої науки та відкритті для широкої аудиторії багатой наукової й культурної спадщини, що зберігається у фондах. Нині бібліотека Вільнюського університету – це відкритий, сучасний і динамічний простір для індивідуальної та групової роботи, спокійного читання й відпочинку.

Особливе місце в бібліотеці посідає відділ рідкісних видань, фонд якого налічує близько 160 тисяч одиниць і охоплює період від XV до XXI століття. Це найбільше зібрання старовинних видань у Литві, яке за своїм обсягом і значенням може конкурувати з провідними бібліотеками Східної Європи. Колекція включає інкунабули, книги XVI–XVIII століть, стародруки литовською мовою, картографічні матеріали, бібліотеки наукових і культурних товариств, особисті зібрання, а також інші бібліофільські та рідкісні видання.

Під час відвідування бібліотеки українські бібліотекарі ознайомилися з унікальними експонатами – Універсалом гетьмана Івана Мазепи (Батурина, 1699), планом Києво-Печерської лаври XVII–XVIII століть, картою України XVII століття Ніколаса Вішера та іншими старовинними виданнями, що яскраво засвідчують багатвікову історію науки, культури й книгодрукування.

Відвідування відділу рідкісних видань дозволило відчути особливу атмосферу роботи з історичною спадщиною, адже кожен експонат має власну унікальну історію, а ретельний догляд і робота з оригіналами створюють виняткове середовище для наукових досліджень.

Завершальним етапом культурної програми став візит до міста Тракай. Делегація відвідала Тракайський замок та виставку стародруків у Музеї історії Тракаю, відкривши для себе багату історико-культурну спадщину регіону.

Особливо цінним виявився практичний досвід долучення до витоків європейського книгодрукування: учасники стажування власноруч відтворили процес друку гравюри за допомогою друкарського верстата Гутенберга – не оригінального, але максимально точно стилізованого під автентичний історичний зразок. Цей досвід дав змогу не лише побачити стародруки, а й глибше відчути сам процес їх створення, ставши важливим професійним доповненням програми стажування.

Останній день перебування у Литві став не лише культурним підсумком поїздки, а й нагодою відчути спільність історії книжності та бібліотечної справи України й Литви. Ознайомлення з практиками литовських колег та здобутий досвід створюють підґрунтя для впровадження нових підходів до популяризації читання й розвитку бібліотечних послуг в Україні, водночас підкреслюючи значення міжкультурного обміну та професійного навчання.

Отриманий під час стажування досвід засвідчив, що сучасна бібліотека є відкритою, гнучкою та інноваційною інституцією, здатною відповідати на виклики часу – від цифровізації та роботи з різними аудиторіями до формування медіаграмотності й критичного мислення. Знайомство з практиками литовських колег окреслило нові можливості для розвитку бібліотечних сервісів в Україні та створило підґрунтя для подальшої професійної співпраці й реалізації спільних ініціатив. Співпраця між бібліотеками України та Литви постає не лише як обмін досвідом, а як спільний простір довіри, культури й знань, у якому бібліотеки залишаються важливою опорою суспільної стійкості.

Ірина КОВАЧ

заступник
директора з наукової роботи
КЗ «Херсонська обласна бібліотека
для дітей імені Дніпрової Чайки»
Херсонської обласної ради

БІБЛІОТЕКА СТІЙКОСТІ: формат емоційного відновлення

Книжка – теж укриття. У ній тепло, безпечно і завжди є вихід – навіть коли навколо лунають тривоги. Вона ховає від страху, розмовляє замість тих, хто мовчить, і допомагає знову повірити в добро. На сторінках книжок діти знаходять спокій, дорослі – надію, а бібліотека стає тим місцем, де слово лікує краще за будь-які ліки. Для дітей Херсонщини, які вчаться жити поруч із сиренами, читання стає не лише розвагою, а і способом дихати спокійно.

Повномасштабна війна в Україні змінила саме поняття дитинства. Щоденні повітряні тривоги, вимушене перебування в укриттях, розлука з близькими та постійна тривога позбавили дітей відчуття безпеки й стабільності. У цих умовах особливого значення набуває психоемоційна підтримка, формування здатності розуміти й приймати власні почуття. Саме тому **бібліотеки все частіше стають просторами безбар'єрності, де немає страху чи оцінки, де кожен може бути почутим, навчитися долати стрес і знаходити внутрішню рівновагу.**

Херсонська обласна бібліотека для дітей імені Дніпрової Чайки попри руйнування будівлі зберегла свою місію – залишатися безпечним і дружнім простором для дітей.

Працюючи в укриттях, бібліотекарі перетворили бібліотеку на осередок емоційного захисту та соціальної стійкості, поєднавши освітню, культурну та терапевтичну функції. Саме в цих екстремальних умовах народився **інклюзивний проєкт «З книжками контактуй – свій настрій рятуй!»**, спрямований на підтримку психічного здоров'я та розвиток емоційної грамотності дітей, реалізований відділом обслуговування дошкільників та читачів-учнів 1-4 класів.

Метою програми стало створення системної інклюзивної моделі роботи бібліотеки з дітьми в умовах війни, що поєднує елементи бібліо-, арт- та казкотерапії, неформальної освіти, ігрової діяльності та творчого самовираження.

Проєкт передбачав:

- > формування у дітей базових знань про емоції та навичок їх усвідомлення;
- > розвиток здатності до саморегуляції, емпатії, взаємопідтримки;
- > зниження рівня тривожності через креативні бібліотерапевтичні форми;
- > створення безпечного, доступного для всіх дітей середовища;
- > адаптацію бібліотечних форматів до роботи в укриттях.

Усі заняття поєднували читання книжок, інтерактивні обговорення, творчі вправи, релаксаційні техніки, ігрові елементи. Програма охопила дітей різного віку та рівня психоемоційного розвитку, що забезпечило її інклюзивний характер.

Основою проєкту стала авторська модульна програма з 12 занять, побудована за принципом пар протилежних емоцій (радість – сум, страх – хоробрість, спокій – гнів, заздрість – захоплення тощо). Така система дозволила дітям поступово усвідомлювати гаму власних почуттів, розуміти природу емоцій і шукати здорові способи їх проживання.

Кожен модуль складався з трьох частин:
БІБЛІОТЕРАПЕВТИЧНА – читання добірок книжок, обговорення ситуацій, ідентифікація емоцій героїв.

АРТТЕРАПЕВТИЧНА – створення малюнків, колажів, коміксів, метафоричних карток.

ІНТЕРАКТИВНА – ігри, командні завдання, вправи на довіру, саморефлексію та підтримку.

Результатом стали не лише позитивні емоційні зміни серед учасників, а й створення власного бібліотечного продукту – **мальовису «Малювальний скарб емоцій»**, який узагальнив досвід програми та став навчально-терапевтичним інструментом для подальшої роботи з дітьми, педагогами та психологами.

Війна зумовила безпрецедентне навантаження на психіку дітей. Значна частина з них не має доступу до психологічної допомоги, тож бібліотека в цих умовах набуває ролі доступного соціально-емоційного хабу. Її неформальна атмосфера, довіра й гуманістичні принципи сприяють тому, що дитина відкривається до спілкування й самопізнання.

Інклюзивний проєкт ☞ Херсонської обласної бібліотеки для дітей імені Дніпрової Чайки «**3 книжками контактуй – свій настрій рятуй!**» цілком відповідає сучасним суспільним пріоритетам – формуванню життєстійкого, емоційно грамотного покоління. Його цінність полягає у поєднанні просвітницької, терапевтичної та інклюзивної складових, що робить бібліотеку центром не лише знань, а й емоційного зцілення.

Саме поєднання бібліотечних, освітніх і терапевтичних інструментів дозволило сформувати унікальний досвід, який, на нашу думку, може бути використаний іншими дитячими бібліотеками країни. Упродовж трьох місяців діти здійснили «емоційну подорож» через 12 занять. Вони навчилися розуміти себе, проживати страхи, перетворювати тривогу на впевненість, злість – на енергію дії, а сум – на силу співпереживання.

Мальовис «Магічний скарб емоцій», в якому відображено ключові теми програми, передано до обласних дитячих бібліотек України та опубліковано в електронному форматі на сайті бібліотеки. Створено промовідео проєкту для дітей, яке у доступній формі знайомить юних глядачів із базовими емоціями, стимулюючи до читання та творчості.

Програма довела, що навіть у кризових умовах бібліотека може залишатися інклюзивним, стійким і життєдайним простором, де слово, емоція й підтримка зцілюють дитину краще за будь-які формальні методи.

Досвід реалізації **проєкту «3 книжками контактуй – свій настрій рятуй!»** став ще одним доказом того, що бібліотека XXI століття – це не лише сховище знань, а й простір емоційного відновлення, розвитку та надії. Вона здатна до певної міри компенсувати дефіцит психологічної підтримки, допомагаючи дітям проживати війну з меншими втратами для душі.

☞ Херсонська обласна бібліотека для дітей імені Дніпрової Чайки створила модель, яка поєднує гуманізм, інноваційність та незламність – і може бути корисною для масштабування в інших закладах культури, що прагнуть допомогти дитині зростати, читаючи й відчуваючи.

Інноваційність проєкту виявилася у кількох вимірах:

- ➔ модульна структура з вивченням протилежних емоцій – нова форма емоційної освіти в бібліотечному середовищі;
- ➔ робота в укриттях – приклад мобільності та адаптивності бібліотеки у кризових умовах;
- ➔ створення власного мальовису як сучасного засобу бібліотерапії;
- ➔ інклюзивність – участь дітей із різним емоційним станом, рівнем розвитку й досвідом;
- ➔ нові ролі бібліотекарів – фасилітаторів і наставників, які допомагають дитині усвідомлювати почуття через книгу й творчість.

Тетяна ЧМИР

завідувач
відділу читального залу,
координатор євроклубу
«Європейський простір»
Хмельницької обласної бібліотеки
для молоді

БУДУЄМО СВІТ МОЖЛИВОСТЕЙ

Сучасна бібліотека – це простір для розвитку, спілкування й натхнення, місце, де народжуються нові ідеї та ініціативи. Євроклуб «Європейський простір», що діє при Хмельницькій обласній бібліотеці для молоді, став осередком розвитку громадянських компетентностей, міжкультурного діалогу та обміну ідеями. Він об'єднав юних євроклубівців навколо спільної мети – пізнати європейські цінності, розширити власний світогляд і зробити внесок у розвиток громади через практичні дії.

Бібліотечний євроклуб другий рік поспіль став одним із переможців конкурсу проєктів євроклубів від Представництва Європейського Союзу в Україні. Завдяки фінансуванню, наданому Представництвом ЄС, бібліотека в 2024 році мала змогу придбати ноутбук, відремонтувати частину меблів та здійснити закупівлю призів.

У 2025 році ми вибрали напрям реалізації проєкту: **«Проведення Тематичних інформаційних днів, що відзначаються європейськими інституціями, з метою привернення до ключових надбань і політик світових демократій та Європейського Союзу»**. На нашу думку, саме цей напрям дає можливість охопити заходами дуже різнопланові теми, розглянути ширше коло питань та залучити партнерів із різних сфер – від освіти й екології до підприємництва та енергозбереження.

Проєкт «Разом із Європою будемо світ можливостей» спрямований на роботу з молоддю та формування активної громадянської позиції через осмислення європейських цінностей. У його фокусі – розширення уявлень про культурне й мовне різноманіття, екологічну відповідальність і принципи сталого розвитку, а також заохочення молодих людей до впровадження інновацій і використання можливостей, які відкриває співпраця з Європейським Союзом.

У своїй роботі в межах проєкту ми заручилися підтримкою партнерів, які надають експертну, методичну та інформаційну допомогу. Серед них *Центр енергоефективності, мовна школа «English_asteroid», Хмельницький національний університет (кафедра менеджменту та адміністрування), Управління з питань екології та контролю за благоустроєм міста, підприємці м. Хмельницького.*

Цільовою аудиторією для своїх заходів обираємо старшокласників та студентів навчальних закладів міста і молодь із числа ВПО.

Зауважу, що важливою умовою успіху стала співпраця з євроклубами-партнерами: «Тернопільська центральна дитяча бібліотека» (координаторка – **Надія КАЧУРОВСЬКА**); «ЄвроGO» (публічна бібліотека з філіями Бердичівської МТГ, координаторка – **Валентина ПЕТРУХІНА**); Західноукраїнського національного університету (координаторка – **Уляна ТКАЧ**). Спільні акції та взаємна підтримка дали змогу створити справжню мережу співпраці, у якій кожен партнер доповнював іншого досвідом, ресурсами й новими ідеями.

Одним із таких заходів євроклубу Західноукраїнського національного університету став **тренінг «Світ складний, коли не створений для тебе: досвід ЄС»**, проведений у межах програми «EcoWay – подорож до сталого майбутнього».

¹ Видання книги присвячене до 450-річчя заснування міста у 2021 році.

Під час зустрічі учасники змогли глибше осмислити, як адаптація суспільного простору та державних політик впливає на рівень інклюзивності й рівних можливостей. Обговорення зосереджувалося на бар'єрах, з якими стикаються люди в суспільстві та бізнесі, європейському досвіді подолання цих викликів, а також практичних підходах до створення простору, доступного для всіх категорій населення.

На підтримку євроклубу «Тернопільська центральна дитяча бібліотека» (захід – Екодень – плогінг «Євроцінності вивчай – про довкілля не забувай!») члени нашого євроклубу «Європейський простір» провели **екозабіг «Чисте місто – наша справа»**. У затишному парку ми об'єднали спорт, командну роботу й турботу про довкілля – адже плогінг – це не просто тренд, це відповідальність у дії.

- Стартували з ековікторини (хто сказав, що знання – не круто?): у який смітник летить шкаралупа від банану? А що таке плогінг у Швеції? Який пластик переробляється, а який – ні? Яка країна Європи майже повністю переробляє своє сміття?

Учасники забігу дізналися про практику плогінгу в інших країнах ЄС, поділилися своїми екоісторіями, а потім взяли до справи – з рукавичками, пакетами, бігли і збирали сміття. Результат: парк чистіший, настрій – на максимумі. Після екомарафону – заслужений відпочинок зі смачними перекусами та дружнім спілкуванням.

Найактивніші учасники отримали призи від Представництва Європейського Союзу в Україні.

На підтримку того ж тернопільського клубу провели **марафон-диспут «Люди з досвідом війни. Гідність. Взаємодія»**. Під час цієї зустрічі учасники ознайомилися з ініціативами ЄС, спрямованими на реабілітацію, соціальну адаптацію та професійне навчання ветеранів. Розглянули програми реабілітації та ментального здоров'я ветеранів, підтримки ветеранських просторів, які фінансуються Європейським Союзом. Також обговорювалася роль громадських ініціатив, які діють за підтримки ЄС, та важливість інтеграції досвіду європейських країн у сфері ветеранської політики.

Члени нашого євроклубу долучилися до проведення **квесту «Європа у твоєму місті»**, який організував євроклуб «ЄвроGO». Оскільки серед євроклубівців є майбутні журналісти, ми вирішили змінити формат проведення заходу: особливістю квесту стало соціальне опитування жителів м. Хмельницького з метою дослідження європейських цінностей у контексті життя громади, популяризація європейської ідентичності.

Учасники квесту шукали відповіді на запитання:

- «Які цінності Європейського Союзу є найбільш важливими для українців зараз? Як, на Вашу думку, європейська інтеграція впливає на наше місто? Чи чули Ви про програми від ЄС для молоді або громад? Які зміни в місті за останні роки Ви вважаєте європейськими? Що для Вас означає бути європейцем у Хмельницькому? Що б Ви порадили туристу з ЄС обов'язково відвідати у Хмельницькому?».

Партнери-євроклуби також долучалися (онлайн) до проведення наших заходів, зокрема до **командного інтерактивного квесту до Міжнародного дня Землі «EcoDetective: розслідуємо європейський досвід»**.

Під час квесту дві команди ліцеїстів досліджували причини й наслідки та шукали шляхи вирішення проблем забруднення повітря в Польщі та вирубки лісів у Румунії. Молодь дуже відповідально та креативно підійшла до виконання завдань.

Наші партнери – євроклуби «ЄвроGO» та «Тернопільська центральна дитяча бібліотека» презентували екологічні ініціативи європейських країн щодо вирішення даних проблем. Шляхи покращення екологічної ситуації та втілення досвіду європейських країн у Хмельницькому презентувала заступник начальника Управління з питань екології та контролю за благоустроєм міста, начальник відділу екології **Інна КУЦКА**.

Завдяки спільній роботі, обміну ідеями та пошуку рішень учасники заходу не лише поглибили свої знання, а й отримали додаткову мотивацію діяти на захист довкілля у власному середовищі. Організатори квесту подякували адміністрації Хмельницького ліцею №1 імені Володимира Красицького за сприяння у проведенні заходу.

Ефективність ігрових форматів у роботі з дітьми та молоддю підтвердив **брейн-ринг «ЄвроIQ: наскільки добре ти знаєш Європу?»**, приурочений до Дня Європи. Захід складався з тематичних раундів – «Географічний ЄС», «Історична спадщина», «Культурний калейдоскоп» і «Європа сьогодні» – та поєднував пізнавальні завдання з командною роботою. За підсумками гри визначено команду-переможця, а учасники відзначили динамічний формат і змістовність заходу.

Воркшоп «Європа говорить – мови об'єднують» до Європейського дня мов став справжнім святом різноманіття, креативу й відкриттів для членів євроклубу та молоді міста. На початку воркшопу ми говорили про те, чому знання мов – це ключ до дружби, подорожей і нових можливостей; відкривали цікаві факти про європейські мови – від найпоширеніших до рідкісних; досліджували історію самого свята.

А далі – **активна мовна пригода!** Вчилися вітатися «по-європейськи», складаючи картки «Вітання – країна»; відгадували мови за описами; поєднували частини слів, створюючи нові комбінації; перевіряли уважність у грі «Європейський телеграф», передаючи пошепки слово від одного до іншого; випробували свої акторські здібності у грі «Покажи жестами», пояснюючи слова різними мовами без слів. Мовний воркшоп до Європейського дня мов дав можливість учасникам покращити навички комунікації у форматі ігор і вкотре довів, що Європа говорить багатьма мовами, але серце в неї спільне.

Пізнавальний захід «Підприємництво в стилі ЄС» присвятили Європейському тижню підприємництва та сучасним тенденціям розвитку бізнесу в Європі та Україні. Під час зустрічі учасники дізналися про роль Європейського тижня підприємництва у розвитку ініціативності, ознайомилися з принципами зеленого й соціального підприємництва, а також із можливостями підтримки підприємців у межах програм Erasmus for Young Entrepreneurs, EU4Business та інших ініціатив ЄС. Особливу увагу приділили формуванню підприємницького мислення з дитинства – підходу, який активно впроваджується в країнах Європейського Союзу.

Цікаві факти, поради для молодих підприємців і надихаючі історії зробили зустріч пізнавальною та мотивуючою.

Особливою частиною заходу став виступ запрошеного місцевого підприємця, який поділився власним досвідом створення та розвитку справи, розповів про виклики, мотивацію та шлях до успіху. Молодь активно долучалася до обговорення, ставила запитання, ділилася своїми ідеями та думками щодо майбутнього розвитку підприємництва в Україні. Найактивніші учасники отримали призи.

Фінальний захід проєкту у 2025 році – **експертна зустріч до Міжнародного дня енергозбереження «Зелена енергія в дії»**. Учасники обговорили практичні кейси впровадження енергоощадних технологій у країнах ЄС, ознайомилися з прикладами успішних проєктів та інноваційних рішень у сфері зеленої енергетики, а також виконали практичне завдання з визначення основних джерел марнотратства енергії й пошуку власних шляхів їх подолання.

На захід запросили експерта Центру енергоефективності, який поділився досвідом впровадження зеленої енергії в місті.

Виходячи з досвіду організації роботи бібліотечного євроклубу, хочеться дати **декілька порад**:

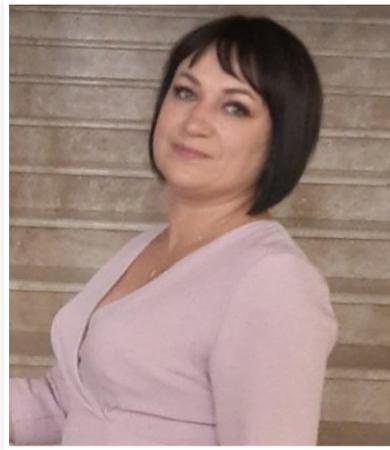
- > створюйте партнерські мережі. Співпраця з навчальними закладами, іншими місцевими структурами підсилює вплив кожного заходу;
- > залучайте молодь через гру. Інтерактивні формати – квести, брейн-ринги, воркшопи – підвищують інтерес і мотивацію до пізнання;
- > поєднуйте знання і практику. Теми про екологію, мови чи інші краще сприймаються через приклади, дії та власні рішення учасників;
- > після завершення заходів важливо зберігати комунікацію з партнерами, ділитися результатами та планувати спільні ініціативи надалі.

Підсумовуючи, хочу наголосити, що **проєкт «Разом із Європою будемо світ можливостей»** став успішним прикладом, як бібліотека може бути не лише інформаційним, а й інтеграційним центром, що допомагає молоді розуміти себе як частину європейської спільноти. Діяльність євроклубу доводить, що навіть локальні ініціативи можуть мати великий вплив, якщо будуються на цінностях партнерства, творчості та відкритості до світу.

Наталія ШЕША,
завідувач

відділу методології бібліотечної роботи з дітьми
КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»

Таміла ТЕПТЮК,
завідувач

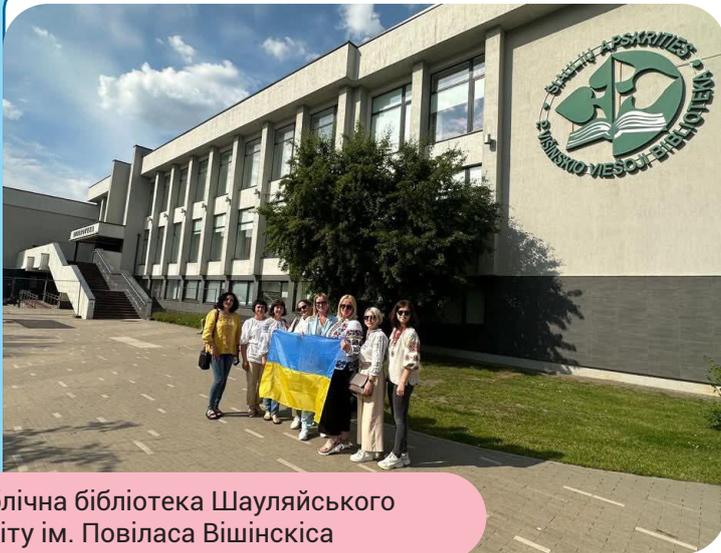
Бобровицької бібліотеки для дітей
КЗ «Публічна бібліотека» Бобровицької міської ради

«ПРОСТІР, БЕЗПЕЧНИЙ ДЛЯ ДІТЕЙ»

УСПІХ БІБЛІОТЕКИ-ПЕРЕМОЖНИЦІ!

У червні 2025 року в Литві відбулося стажування за Міжнародною програмою мобільності та навчання для українських бібліотечних фахівців, організоване Клайпедською повітовою публічною бібліотекою імені Єви Симонайте. Захід пройшов за сприяння Міністерства культури Литви та Литовської бібліотечної асоціації у співпраці з Українською бібліотечною асоціацією.

Публічна бібліотека Шауляйського повіту ім. Повіласа Вішінскіса

Програма, що фінансувалася Урядом Литви, об'єднала представників публічних бібліотек із Полтави, Львова, Дніпра, Олександрії та Бобровиці, зокрема активістів Української бібліотечної асоціації та бібліотекарів – переможців конкурсу «Бібліотека року».

Чернігівщину на міжнародному стажуванні представляла **Таміла ТЕПТЮК**, завідувачка Бобровицької бібліотеки для дітей комунального закладу «Публічна бібліотека» Бобровицької міської ради. Її участь стала можливою завдяки перемозі бібліотеки у **Всеукраїнському конкурсі «Бібліотека року – 2024» у номінації «Малі бібліотеки» з проектом «Простір, безпечний для дітей».**

У межах стажування **Таміла ТЕПТЮК** презентувала проєкт колегам. Доповідь викликала значний професійний інтерес і стала поштовхом до жвавого обговорення, засвідчивши актуальність та перспективність ініціативи. Особливу увагу привернула ідея адаптації провідних світових практик до українських реалій, що набуває особливої ваги в умовах війни.

Дискусія була змістовною й підтвердила готовність бібліотек до змін, упровадження інновацій та формування відкритих, інклюзивних просторів для громади.

Сутність **проєкту «Простір, безпечний для дітей»** полягає у трансформації бібліотечного простору на сучасний, доступний і безпечний центр для дітей, з пильною увагою до потреб **внутрішньо переміщених осіб та користувачів з особливими потребами.**

Реалізація ініціативи стала можливою завдяки співпраці з **Благодійним фондом «Рокада», у межах якої бібліотека отримала два гранти на загальну суму 544 699,65 грн.** Отримані кошти спрямовані на створення комфортного та мотиваційного середовища, де кожна дитина, незалежно від її життєвих обставин чи індивідуальних особливостей, зможе знайти для себе щось цікаве, розвиватися та відчувати себе частиною спільноти.

Це не просто оновлення інтер'єру, а створення багатофункціонального простору, який відповідає сучасним вимогам інклюзивності та комфорту.

Бобровицької бібліотеки для дітей КЗ «Публічна бібліотека» Бобровицької міської ради

Простір поділено на кілька функціональних зон:

- Для майстер-класів, творчості та спілкування є сенсорний **простір «Шосте відчуття»** – місце для віртуальних та настільних ігор, а також ігор на підлозі, релаксу та усамітнення, для читання. Простір обладнаний сучасними меблями, технікою та наповнений необхідними матеріалами для розвитку дітей;
- Особливою популярністю користується **зона з VR-окулярами**, яка дає змогу дітям поринути у віртуальний світ та отримати незабутні враження;
- Для найменших відвідувачів облаштовано **дитячий ігровий майданчик** у внутрішньому дворіку бібліотеки. Тут діти можуть гратися на свіжому повітрі, розвиваючи свої фізичні та соціальні навички.

Реалізація цього проєкту стала ключовим кроком для бібліотеки, відкривши нові горизонти для професійного зростання. Зокрема вона дала змогу працівникам пройти стажування у Литві. Цей міжнародний досвід є надзвичайно цінним, адже він дає змогу переймати передові практики та інноваційні підходи до роботи з дітьми, а Бобровицькій бібліотеці ставати ще більш ефективною, креативною та сучасною. Бібліотекарі прагнуть створювати простір, де кожна дитина почуватиметься комфортно, натхненно та може всебічно розвиватися.

Особливу гордістю й водночас найбільшим викликом для українських бібліотек, зокрема для Бобровицької бібліотеки, є напружена й відповідальна робота в умовах воєнного часу. Після початку повномасштабного вторгнення росії бібліотеки стали осередками стійкості, підтримки та згуртування громади. Попри постійні загрози вони продовжують працювати, забезпечувати доступ до інформації, проводити заходи для дітей і дорослих, створювати безпечні простори для спілкування та психологічного розвантаження. У цьому контексті програма стажування мала на меті не лише розширення професійних горизонтів, а й розвиток міжнародного співробітництва у бібліотечній сфері.

Організатори ініціювали обмін досвідом з колегами з інших країн, щоб учасники могли запозичити ефективні практики та адаптувати їх до українських реалій.

Ключове завдання програми – створення відкритих та інклюзивних бібліотек, тобто формування просторів, які є доступними та привабливими для всіх відвідувачів незалежно від їхнього віку, соціального статусу чи особливих потреб. Адже сучасна бібліотека – це справжній центр громади, де кожен почуватиметься бажаним і знаходить щось цікаве для себе. Це включає не лише фізичну доступність, а й розробку програм та послуг, що відповідають потребам різноманітних груп населення, зокрема дітей та підлітків.

Публічна бібліотека Кретінгського районного муніципалітету імені М. Валанчюса

Перший день стажування присвятили роботі в Публічній бібліотеці Шауляйського повіту ім. Повіласа Вішінскіса. Це найбільша публічна бібліотека в Північній Литві, сучасна, простора, стильна та красива. Бібліотека активно співпрацює з 11 публічними бібліотеками та 195 філіями в Шауляйському і Тельшайському повітах, охоплюючи всі міста та села регіону. Також вона підтримує зв'язок з усіма шкільними бібліотеками регіону. Литовські колеги представили українським бібліотекарям свої простори, поділилися досвідом проведення різноманітних заходів з промоції читання.

Другий день стажування присвятили захопливим сенсорним практикам та терапевтичному читанню. Це стало справжнім відкриттям для українських бібліотекарів. Учасники дізналися, як за допомогою тексту, предметів, запахів і звуків можна глибше занурити дитину в історію, оживити сюжет та зробити читання особливим досвідом. Заняття були не просто цікавими, а й по-дитячому щирими та веселими.

18 червня учасники стажування завітали до Публічної бібліотеки імені М. Валанчюса Кретінгського районного муніципалітету – ще однієї знакової бібліотеки Литви. Розташована у відреставрованій історичній будівлі в самому центрі міста, вона вдало поєднує традиційну архітектуру із сучасними бібліотечними послугами та слугує жвавим культурним і освітнім центром для місцевої громади. Зустріч стала майданчиком для відкритого спілкування й обміну думками про роль бібліотеки в сучасному суспільстві, а також про виклики та сильні сторони, з якими стикаються як литовські, так і українські бібліотекарі. Під час знайомства з бібліотекою особливу увагу привернули практики роботи з родинами та наймолодшими читачами. Зокрема яскраве враження справив захід для дітей віком до трьох років та їхніх мам, присвячений формуванню любові до читання з перших місяців життя. Учасники побачили продуманий дитячий простір, ознайомилися з фондами рідкісних видань і різноманітними проєктами, які бібліотека реалізує для громади, молоді та культурних інституцій.

Українські гості змогли детальніше познайомитися з діяльністю Публічної бібліотеки Клайпедського повіту імені Ієви Симонайтите – організатора міжнародного стажування. Делегації представили бібліотечні простори, громадські ініціативи та розширену презентацію національних бібліотечних програм Литви.

Важливою складовою зустрічей став професійний обмін: українські бібліотекарі презентували власні проекти та ділилися досвідом з литовськими колегами. Обговорення зосереджувалися на ролі сучасної бібліотеки, її викликах і можливостях розвитку, а також на культурно-освітніх практиках і методах роботи з читачами різного віку, які учасники мали змогу випробувати безпосередньо.

Емоційним акцентом візиту стало **відвідування виставки робіт видатної української художниці Марії Приймаченко**. Її творчість, сповнена яскравих образів, глибокої народної мудрості та невичерпної фантазії, справила сильне враження й додала події особливого культурного звучання.

Було надзвичайно приємно спостерігати, як у Литві шанують та цінують українське мистецтво. Це є ще одним яскравим свідченням непересічної сили, краси та самобутності української культури, що знаходить відгук далеко за межами нашої країни. Такі події не лише сприяють культурному обміну, а й підкреслюють міцні зв'язки та взаємоповагу між народами.

Під час міжнародного стажування українські бібліотекарі детально ознайомилися з роботою LibIS – Lithuanian Integrated Library Information System (Інтегрована бібліотечна інформаційна система Литви). Це комплексна система, яка об'єднує бібліотеки країни та забезпечує доступ до електронних ресурсів, каталогів і службової інформації. Система LibIS охоплює електронний каталог, що надає зручний доступ до відомостей про книги, статті та інші матеріали, які зберігаються в бібліотеках-учасницях; інструменти управління бібліотечними процесами, зокрема облік фондів і обслуговування користувачів; доступ до електронних ресурсів – електронних книг, баз даних та інших цифрових матеріалів; а також механізми міжбібліотечного обміну, що сприяють спільному використанню ресурсів і розширенню інформаційних можливостей. LibIS відіграє важливу роль у розвитку бібліотечної справи в Литві, забезпечуючи ефективне управління ресурсами та покращення доступу користувачів до інформації. Ознайомлення з роботою цієї системи стало корисним для українських фахівців з огляду на можливість подальшого використання відповідних підходів у розвитку бібліотечних інновацій в Україні.

Окрему цінність мали професійні зустрічі, під час яких відбулося відкрите спілкування між українськими та литовськими бібліотекарями. Учасники обговорили сучасну роль бібліотеки в суспільстві, актуальні виклики бібліотечної справи, зумовлені змінами в інформаційному просторі, а також потреби різних категорій користувачів. Особливу увагу приділили потужним сторонам бібліотек як культурних, освітніх та інформаційних центрів. Під час дискусій порушувалися питання фінансування, залучення нових аудиторій, цифровізації послуг, а також аналізувалися успішні практики та інноваційні підходи, які вже впроваджуються в Литві. Такий обмін досвідом надав українським фахівцям додаткові орієнтири для подальшого розвитку бібліотечної діяльності.

Стажування за Міжнародною програмою мобільності та навчання для українських бібліотечних спеціалістів засвідчило ефективність міжнародної співпраці та цільової підтримки як інструментів посилення професійного розвитку бібліотек у складних суспільних умовах.

Тетяна ПЕРВАК

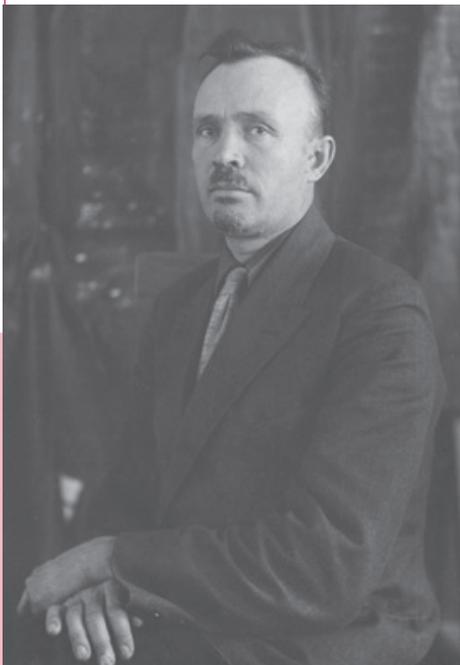
головний бібліотекар
відділу обслуговування дітей,
юнацтва та організаторів дитячого
читання
Національної бібліотеки України
для дітей

МИКОЛА ПЛЕВАКО: НА ПЕРЕХРЕСТІ ЕПОХ

(09.12.1890 – 11.04.1941)

*І на вбогім сумнім перелозі
Будуть сіяь барвисті квітки.*

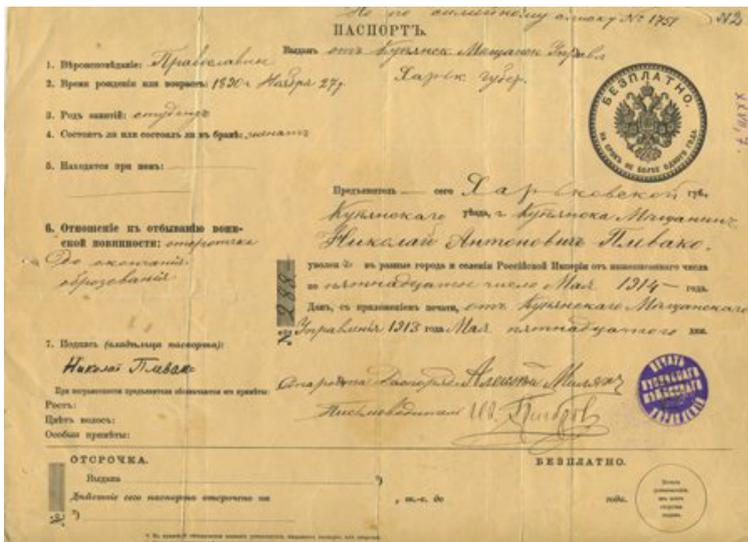
Леся Українка «Contra spem spero!»

У 2025 році виповнюється 135 років від дня народження директора першої української гімназії у Харкові, упорядника першої хрестоматії української літератури, автора більш ніж 100 наукових робіт, укладача унікальної картотеки вітчизняних письменників Миколи Антоновича Плевака, якого радянська влада оголосила «ворогом народу». Лише на початку 60-х років після офіційної реабілітації в енциклопедіях і довідниках почали з'являтися згадки про нього, та й то лише у вузькому професійному колі.

Народився майбутній бібліограф 9 грудня 1890 року в селищі Дворічна на Харківщині, у родині збіднілого торговця **Антон Павлович Плевака та Катерини Григорівни Оранської**. Мати рано померла, дітей взяла на виховання дружина її брата – Ганна Павлівна Оранська, яка працювала економкою в господарстві місцевого поміщика-мецената Олексія Шахова. Саме Шахов аж до своєї смерті (1908) платив за навчання в гімназії братів Петра та Миколи

Початкову освіту Микола отримав у церковнопарафіяльній школі та селянській двокласовій школі у Дворічній.

Брати Плевако (1903); зліва направо: Микола, Петро, Сашко

Микола під час навчання в 2-ій чоловічій гімназії в Харкові

У 1903 році почав навчання у 2-ій Харківській чоловічій гімназії.

У 1910 році вступив на історико-філологічний факультет Харківського університету, де весь свій вільний час проводив у студентській бібліотеці, намагаючись не пропускати жодної літературної новини, і ще тоді почав формувати власну бібліотеку, яка стане пізніше чи не найбільшою з приватних книгозбірень Харкова.

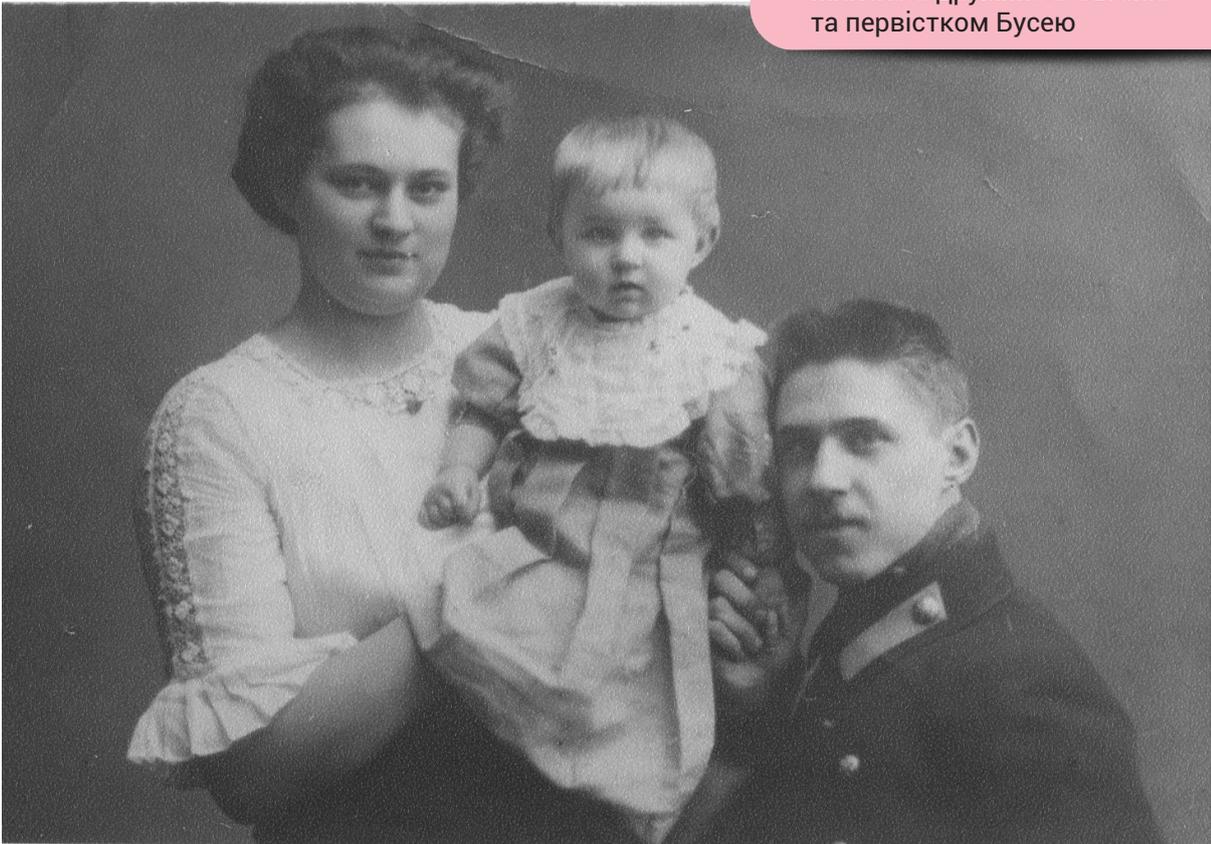
Микола ще з часів юнацтва відзначався схильністю до українського письменства, народної поезії, етнографії та активно відвідував лекції Миколи Сумцова¹ з цих тем.

На першому курсі написав роботу **«Григорій Федорович Квітка-Основ'яненко як художник та психолог»**, у якій зробив огляд життя та літературної діяльності **«Квітки»**.

За роботу отримав премію імені професора О. Потебні.

¹ Сумцов Микола Федорович — український фольклорист, етнограф і літературознавець та громадський діяч. Доктор філологічних наук, професор

Микола з дружиною Євгенією та первістком Бусею

Микола назвав старшого сина на честь Бориса Грінченка

Плевако був знайомий з *Борисом Грінченком*, якого він вважав своїм учителем та високо цінував його літературну, наукову і громадську роботу. Після смерті педагога юнак створив студентський гурток «Видавництво ім. Бориса Грінченка», в якому вперше було видано **нарис Плевака «Життя та праця Б. Грінченка»** (Харків, 1911).

Микола ще студентом одружився і первістка назвав на честь *Грінченка* – Борисом. Молода родина товаришувала з родиною письменника і підтримували один одного.

Микола з дружиною та молодшим сином Юрком

Брати Плевако. Сашко, Петро, Семен та Микола.
Харків (Микола стає директором Державної української гімназії імені Б. Грінченка)

Загалом за п'ять університетських років Микола Плевако опублікував шістнадцять наукових робіт, присвячених українським письменникам.

За участь у підготовці демонстрації в день 100-літнього ювілею *Т.Г. Шевченка* у 1914 році Микола був заарештований та три місяці утримувався у в'язниці.

У 1916 році після складання державних іспитів Микола Антонович Плевако залишився при університеті для підготовки до професорського звання. Паралельно працював діловодом-хранителем канцелярії Харківського історично-філологічного товариства.

У 1917 році Плевако вже був членом редакційних колегій газет «Рідне слово» і «Нова громада», членом ради та головою видавничої секції харківської «Просвіти». Водночас читав лекції у Харківському університеті й на курсах товариства «Просвіти».

На базі рідної 2-ї Харківської чоловічої гімназії Микола Плевако заснував Державну українську гімназію імені Б. Грінченка і отримав посаду директора. Попри труднощі в організації навчання україномовного закладу в 1918 році французьку мову у гімназії викладала Христина Олексіївна Алчевська, німецьку – *Майк Йогансен* (український поет, прозаїк доби «Розстріляного відродження»), українську – професор Микола Сулима, а сам Пле-

вако читав українську літературу. Як завідувач курсу з українознавства Микола Антонович проводив навчання вчителів середніх шкіл, був комісаром Харківського шкільного округу та брав активну участь в організації курсів українознавства у Харківській губернії.

Тим часом у житті родини Плевако сталося горе – від хвороби помер первісток Борис. Трохи огортавшись від трагедії, Микола Плевако склав повноваження директора гімназії та поїхав працювати до нещодавно відкритого Кам'янець-Подільського державного університету на запропоновану посаду приват-доцента кафедри нової української літератури. З січня 1919 року Плевако читав лекції в університеті на учительських курсах, завідував університетською бібліотекою та працював редактором видавничого відділу Подільської губерніяльної управи.

Свою педагогічну діяльність Микола Антонович активно поєднував з роботою в Комісії для видання пам'яток українського письменства ВУАН (Всеукраїнської академії наук), виконував її наукові завдання на території Поділля.

З лютого 1921 року Плевако працював викладачем української мови та літератури в селі Мироцьке Київської області в механічному технікумі, а восени 1922 року став професором українознавства Київського архітектурного інституту.

На запрошення колег переїхав до Харкова та працював у Харківському інституті народної освіти, де після обрання професором української літератури взяв на себе керівництво кафедрою української літератури на факультеті соціального виховання (1922-1924). Згодом очолив кафедру української літератури факультету професійної освіти (1924-1928) та до 1925 року викладав українську та дитячу літературу в Харківському педагогічному технікумі імені Г. Сковороди.

На час проживання в Харкові припав найбільш плідний період літературознавчої діяльності Миколи Антоновича Плевака. Саме тут він активно займався складанням картотеки до «Словника українських письменників» (1924-1934); підготовкою та виданням робіт про Григорія Сковороду та Миколу Чернявського; редагуванням з докладними текстологічними коментарями окремих видань творів українських класиків: Івана Франка, Івана Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, Леоніда Глібова, Бориса Грінченка, Олексія Стороженка та укладанням двотомної «Хрестоматії нової української літератури» (1924, 1926), до якої увійшли твори та біографічні відомості майже всіх українських письменників дореволюційної доби, починаючи з Котляревського, та тогочасних радянських літераторів. Цей двотомник вважається найбільшою і найвідомішою працею вченого.

У 1924 році надруковані його літературні праці «Григорій Сковорода й українське письменство», «Шевченко і критика: Еволюція поглядів на Шевченка», «Шевченко в цифрах» (хронологія життя і творчості поета) та «Шевченків щоденник. Його історія, зміст і значення». Остання робота Миколи Антоновича є надзвичайно цікавою, адже дослідник об'єднав щоденникові записи Тараса Григоровича Шевченка у тематичні розділи, до яких написав пояснення, а у вступі зробив огляд літератури, присвяченої «Щоденнику». Науковці вважають, що саме з цієї праці почалася серйозна бібліографічна діяльність Миколи Плевака, пов'язана з редагуванням, збагаченням супровідним матеріалом, знайденим у результаті бібліографічних пошуків, та виданням творів українських письменників. За редакцією Плевака вийшли «Твори» Панаса Мирного, «Байки» Леоніда Глібова, «Оповідання» та «Вибрані твори» Бориса Грінченка.

На початку 1930-х років дослідник Плевако зазнав переслідування. Ученого позбавили управління кафедрою, скоротили кількість лекцій, зняли з посади професора ХІНО (Харківський інститут народної освіти) та керівника Кабінету бібліографії при НДІ імені Тараса Шевченка. Перестали друкувати наукові роботи.

Через нервову та психічне виснаження восени 1934 року Микола Антонович навіть потрапив до психіатричної лікарні. Згодом переїхав до Києва та деякий час працював у Комісії літератури і мистецтв ВУАН, займався виданням творів Тараса Шевченка. Дійшло навіть до того, що кілька своїх праць Плевако друкував під іншими прізвищами, щоб заробити кошти для проживання родини.

У травні 1938 року Миколу Антоновича заарештували за звинуваченням у причетності до контрреволюційного табору літераторів-націоналістів. Вчений отримав п'ять років заслання до Казахстану, під час якого працював у місцевій сільській школі, навчав дітей арифметики та природознавства.

25 квітня 1941 року у селі Вишнівка (тепер селище Аршали, Казахстан) Миколу Антоновича Плевака було вбито за нез'ясованих обставин.

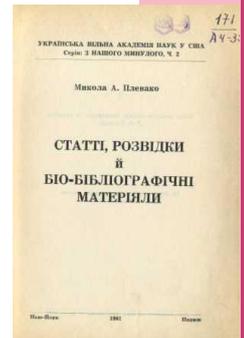
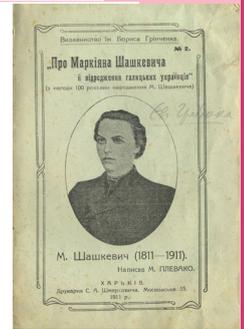
Його хвору на туберкульоз дружину Євгенію разом з іншими заарештованими за наклепом колегами енкаведисти спалили у клуні під Харковом.

Молодший син Юрій Оранський (взяв прізвище бабусі Катерини) ледь зміг вибратися з лап тогочасної влади, назавжди виїхав з України і став з часом відомим музикантом українського зарубіжжя.

Молодший брат професора Олександр Плевако (історик економіки) відсидів 26 років за надуманими звинуваченнями. Повернувся в Україну після реабілітації у 1958 році, а у 1962 – домогся повної реабілітації брата Миколи.

Старший брат Петро Плевако (громадський, політичний і церковний діяч, член Української Центральної Ради), перебуваючи в еміграції, видав книгу «З минулого нашої родини (спогад)»; книжку спогадів про Миколу Плевака та частину його наукової спадщини.

Микола Плевако – автор близько 100 наукових, науково-популярних та навчальних посібників, якими користувалися мільйони українських учнів середніх та вищих шкіл. Праці Миколи Антоновича високо оцінені науковцями. Після гонінь, заслання і смерті науковця за сприяння літературознавця Григорія Костюка та сина Юрія нарешті видали п'ятитомний бібліографічний словник українських письменників з матеріалів великої картотеки українського професора, науковця, педагога, літературознавця та бібліографа Миколи Антоновича Плевака.

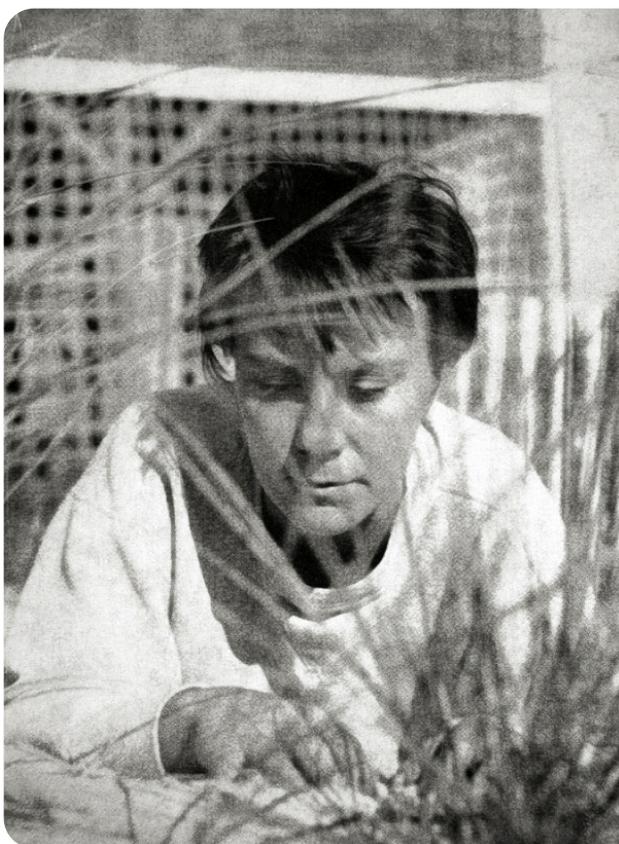
Юлія ОСАДЧА

провідний бібліотекар
КЗ Київської обласної ради
«Київська обласна бібліотека
для дітей»

ВАКЦИНА ЛЮДЯНОСТІ ЧИ ШОКОВА ТЕРАПІЯ?

до 65-річчя роману Г. Лі
«Убити пересмішника»

У руки підлітка вперше потрапляє рушниця. Яка реакція у батька? Тобі ще зарано, от виростеш, і тоді... Але хлопець разом із молодшою сестрою чують інші слова: «Можеш бити сойок – скільки завгодно... але запам'ятай: убити пересмішника – великий гріх... Пересмішники не роблять ніякої шкоди, а своїм співом дають нам велику радість... Ось чому гріх убивати пересмішника»¹.

¹ Цитати із роману за посиланням: Лі Г. Убити пересмішника. УкрЛіб : [вебсайт]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3562> (дата звернення: 14.10.2025).

...Наприкінці 1958 р. американська журналістка та юристка Гарпер Лі отримала від друзів подарунок: чималу суму грошей і лист із запискою: «Дорога Гарпер! В тебе є цілий рік відпустки! Пиши, що хочеш! Щасливого Різдва!». Вона і написала про те, що хотіла, – про власне дитинство у штаті Аламаба. Безтурботний, незважаючи на часи Великої Депресії час, коли вона сміливо лазила по деревах, сварилася-мирилася і вигадувала різні ігри із братом Едвіном та сусідом Труменом – другом на все життя... Безтурботний? Безхмарний? А кримінальна справа у Скоттсборо? Смертельні, незважаючи на висновки медичної експертизи, вироки чорношкірим юнакам? Скільки їй тоді було років? Дев'ять? Десять?

У медицині є поняття шокової терапії – щоб лікувати важкі психічні розлади, людині потрібно завдати удар струмом. Здається, той же метод авторка роману «Убити пересмішника» застосувала у літературі. Адже з перших сторінок шоківані у різній мірі геть усі: як герої, так і читачі. Шестирічна Джін Луїза Фінч на прізвисько Всевидько – вчительською забороною читати, вчителька – тим, що вона вже вміє це робити. Всевидько та її брат Джим – випадково зробленим відкриттям: виявляється, їх батько Аттікус Фінч – звичайнісінький собі адвокат, який «не вивозив сміття на звалище нашого округу, не був і шерифом, не працював ні на фермі, ні в гаражі – словом, не робив нічого такого, чим можна було б похвалитися перед іншими», – так-от, той самий Аттікус був у молодості найкращим стрільцем штату. Тітка Олександра – тим, що діти називають батька просто по імені, а він дозволяє дівчинці бігати у хлоп'ячому комбінезоні і не прагне зробити із неї добре виховану міс. А читацький шок зростає з кожною сторінкою: від реакції дітей на перший сніг (невже настав кінець світу?) до історії Страхолюда. Покарати підлітка тим, що замкнути його на довгі роки вдома? А як же права дитини? Вибачте, їх тоді не існувало.

І це все – ще квіточки, а ягідки будуть тоді, коли Аттікус візьметься захищати несправедливо звинуваченого у звалтуванні афроамериканця Тома Робінсона і всерйоз збудить втомлене від життя (точніше виживання) містечко Мейкомб. Отут і переставмо відчувати шок, що завгодно – біль, жах, обурення, але не шок, бо попри різницю сучасного життя та життя героїв «Пересмішника» побачимо або прочитаємо між рядками щось дуже схоже – і не завжди, м'яко кажучи, приємне...

Цей твір Гарпер Лі традиційно сприймають як південно-готичний за формою і антирасистський за змістом роман виховання, і це справді так. Але ж він значно глибший, аніж показана очима дитини історія нещасного чорношкірого підсудного та його сміливого білого захисника. Це неприваблива ілюстрація сили, яку за масштабом можна сміливо поставити в один ряд із епідемією або навіть із атомною бомбою.

Сила людських упереджень, пересудів, забобонів... Коли вони вбираються у пристойний одяг суспільних думок, біда від них стає теж суспільною, а то й світовою. І заборонене нині нетолерантне слово «негр» на довгий час стає синонімом слів «погань», «злочинець», «нелюд».

Твір «Убити пересмішника» можна було б назвати і просто «Аттікус» – теж пташиним ім'ям². І водночас – ім'ям людини, для якої честь і совість – не слова, а принципи життя. Таких людей називають цілісними, і їх, на жаль, меншість. На щастя, нелюдів, для яких нічого не вартує свідомо скривдити або вбити беззахисного, теж меншість. А хто між цими двома полюсами? Більшість із загалом непоганих людей у полоні власних стереотипів поведінки. «Натовп – це люди, незалежно від того, які вони. Вчора ввечері містер Канінгем був частиною цього натовпу, проте все одно він залишався людиною. Будь-який натовп у будь-якому містечку нашого Півдня складається з людей, яких ми знаємо...».

Аттікус – чи не єдиний нешокований герой «Пересмішника». Надто добре він знає людську натуру, щоб відчувати будь-що, але не шок. Він знає про силу упередження. Він вчить дітей не піддаватися цій силі. Бо діти усе-таки – не янголи. Вони наслідують дорослих. Його докоряють за занадто вільне виховання дітей («Сестро, я виховую їх, як можу!»), але насправді таке ставлення до них – це та золота середина, якої так бракує дорослим. Поважати, але не розбещувати. Дозволити бути собою, легко пробачати суто дитячі недоліки і потроху вчити бути дорослими. Йти на компроміси, і карати, якщо необхідно, – і з того покарання діти найчастіше виносять найважливіші уроки.

² Фінч у перекладі із англійської означає зяблик.

Говорити з ними, як із дорослими. Коли служниця Кел реагує на запитання Всевидька про те, що означає чинити насильство, як звичайно роблять дорослі («тобі ще рано»), то Аттікус відповідає так, як він відповів би дорослому. «І це все?» – дівчинка широко розплющує і без того великі очі.

Аттікус називає дочку Всевидьком (в оригіналі та в одному із нових перекладів Скаут – Розвідницею), і він же вчить її бачити... «Ти ніколи не зрозумієш людину, поки не подивишся на речі її очима... Треба влізти у шкуру іншої людини і походити в ній». Він пояснює Джему, Всевидьку і Ділу, чому вони не мають рації, коли намагаються виманити із будинку Страхолюда Артура Редлі, і навіть гратися у Страхолюда: «Що б містер Редлі не робив – це його діло. Захоче він вийти – вийде. Захоче залишитися вдома, у своєму власному будинку, – це його право». Він, щоб покарати сина, коли той з бажання помститися витокв квіти у місіс Дюбоз, змушує його ходити до смертельно хворої жінки і читати їй книгу – із однією метою: «Я хотів, щоб ти побачив справжню мужність, щоб переконався, що не обов'язково мати в руках рушницю. Справжня мужність – це коли ти знаєш наперед, що не переможеш, а все одно борешся, борешся до кінця. Рідко перемагаєш, а все-таки часом перемагаєш». Він має право на такі слова, бо й сам бореться до кінця без шансів на перемогу, мало того – підставляючи не тільки себе, а й власних дітей не лише під загальний осуд і цькування, а й під справжню небезпеку для життя. Чи варто – запитає будь-хто? Варто! Бо і це – заради них. «Чи зміг би я дивитися в очі своїм дітям, якби відмовився від цієї справи?».

Він один проти усіх? Ні, їх двоє. Аттікус та його власна совість. І ще – діти, які вірять батькові як нікому у світі. Беззахисний і водночас надійний тил.

Його діти не вбили і ніколи не вб'ють пересмішника. Це Пересмішник – загадково-жахливий Страхолюд, їх непомітний янгол-охоронець, покалічений душевно Артур Редлі – врятував їх від вбивці. І коли донька чи не вперше у житті чує від батька свідомо сказану неправду («Всевидько, Боб Юел впав на власний ніж. Ти це розумієш?»), вона підходить і обіймає його: «Це було б все одно, що вбити пересмішника, так?».

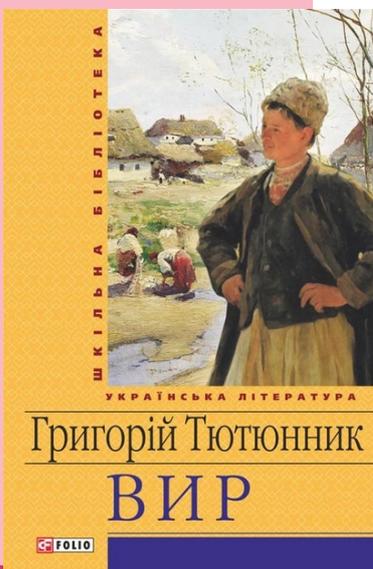
Неймовірний успіх роману «Убити пересмішника» став не меншим шоком для авторки: вона ж бо сподівалася хоча б на не дуже сувору критику. А тут – Пулітцерівська премія, Президентська медаль Свободи, чудова екранізація, а головне – незрадлива читацька любов кількох поколінь. Відповідаючи на запитання, чому вона так і залишилася автором однієї книги (виданий незадовго до смерті роман «Іди, вартового постав», приквел «Пересмішника» не мав навіть і третини його успіху), відповідала: «А навіщо? Я сказала усе, що хотіла».

На початку ХХІ ст. британські бібліотекарі назвали роман «Убити пересмішника» разом із Біблією тими книгами, які повинна прочитати кожна людина перед смертю. Дозволю собі категорично не погодитися із колегами: чи не запізно читати такі книги? Чи не краще ознайомитися із Всевидьком і Аттікусом, їхніми друзями і ворогами раніше, адже для дітей це може стати вакциною людяності, для дорослих, як уже зазначено, – шоковою терапією для совісті? І коли після читання виникне потреба захистити слабкого, виступити проти більшості, знаючи, що на твоєму боці правда, нещадно протестувати власну пам'ять чи просто зрозуміти і пробачити того, хто поруч («Майже усі люди добрі, Всевидьку, коли ти їх нарешті зрозумієш»), – то Гарпер Лі не лише сказала, а й зробила все, що змогла.

НАРОДЖЕНІ ВИРОМ, У ВИРІ ЖИВУТЬ...

до 105 річчя від дня
народження Г. Тютюнника
та 65-річчя його роману «Вир»

«Роман мій, Грицьку, сунеться. Уже маю 500 друкованих на машинці сторінок – це 20 друкованих аркушів. А ще перша частина не закінчена. Думаю, до весни подужаю...»¹.

¹ Лист до брата від 27 листопада 1957 року

Так мовив старший брат у листі брату молодшому – письменник письменнику.

Він писав роман про війну. Колишній студбативець і партизан, червоноармієць і військовополонений номер такий-то – багато про що міг розповісти Григорій Тютюнник у романі з короткою назвою «Вир». Матеріалу б вистачило не на один твір: бойове хрещення під Білою Церквою, партизанські бої за Дніпром, полон під Чигирином і втеча, знову бої у регулярній армії під Кіровоградом (зараз – Кропивницький), знову полон і концтабір у Чехії, знову втеча і поранення... Але студбат обезсмертив його однокурсник Олесь Гончар, а через пекла полону провів свого героя Павло Загребельний? А рідна Шилівка (яка стала під його пером Троянівкою) та земляки-хлібороби – плоть від плоті української землі – викликали у душі непереборне бажання: дати їм друге життя у Слові...

І задум сам собою розрісся у розповідь про те, що було до, і після... Бо як ще пояснити поведінку та вчинки Вихорів і Джмеликів, Гамаліїв і Хомутенків, Дороша та Юлі?

«Село Троянівка гніздиться в долині. На північ від нього – Беева гора, вкрита лісом, на південь – заткана маревом рівнина, якою в'ється полтавський шлях. Обабіч шляху то тут, то там мріють у степу хутори, маячать на далеких обрїях, як зелені острови в синьому морі. В центрі села тече річка з дивною, мабуть татарською, назвою – Ташань»².

А на річці – вир, оповитий (звичайно!) легендами, які передаються із покоління в покоління... Ревнивий парубок втопив там свою кохану, і тепер її примара стогне в ніч на Івана Купала... Розбійники, які взимку провалилися під лід, тепер б'ються під водою... Вир забирав життя і милував. Тішив і жахав. Але що значили навіть найстрашніші історії порівняно із тим виром життя, у який потрапило українське село у першій половині двадцятого століття! І чи випадковим є прізвище родини Вихор, і доля Тимка у цій родині, який «не в матір, не в отця, а в проїжджого молодця», народженого виром громадянської війни...

Друга світова лишила біля письменницького серця осколок, а про довоєнні осколки у душі гучно говорити було не можна... Про обидва голодомори (один – через рік після народження, другий – через тринадцять років). Про те, як розкуркулювали заможних односельців і зганяли у колгоспи бідноту... Про батька, якого забрав «чорний ворон» (менший брат Григорко його майже не пам'ятав)... Про все, що боліло кривавою пам'яттю і пов'язувалося в причинно-наслідковий вузол...

Він не міг показати причин того, що артіль напередодні війни у Троянівці бажала бути кращою, що люди працювали абияк, – але талановито показав наслідок. І таких, як Дорош, які намагаються щось зробити, яким виправляти занедбане господарство. І таких, як Кузя, якому цікаво не лише те, в яку ціну сало на базарі, а й «куди хліб дівається, чого матерії не вистачає» і якому, врешті, байдуже, що він сам може постраждати за свою надмірну цікавість? «Чоловік на те й родився, щоб весь вік, скільки живе, розуму вчитися. Оце є в мене ще трохи тютюну в кисеті, прийду додому, куритиму та все над людським життям міркуватиму».

Початок війни, відступ червоноармійців, колгоспне майно розтягнуте ще до окупації, а німців дехто чекає навіть із надією: ану коли повернуть відібрану більшовиками землю? Як не страшно читати про те, як свої (!) із «благословення» нацистів знуцаються над своїми ж, не можеш відкинути думку: а що могло вирости із Тодося, вовчєнати із розкуркуленої родини, після того, що він пережив? Та навіть прочитуючи сторінки «Виру» із позицій сучасності, не знаходиш ні йому, ні Джмеликам жодного виправдання. Зате тим яскравіше спалахує прихована краса людської душі... Запальний Тимко у мирні часи обкошує кущик квітів на полі (хай живе краса!), а у воєнні – рішуче вибиває з-під руки вже мертвого ворога грудку землі (не віддамо забродам навіть її малу частку)... Оріся із малим Матвійком на руках виростає у символ кохання і материнства посеред окупаційного пекла... У долі ї дружини командира Юлі так і прочитується антивоєнна новела Гі де Мопассана... І старий Оксен Гамалія, батько вбитого партизанського командира, кидається у вир зі словами: «Син пішов через вогонь, а я через воду! Знайте, за що, люди!».

Старший Тютюнник так і не написав заключну книгу трилогії. Осколок через рік після публікації першої книги «Виру» вжалив серце – назавжди...

«Мало – бачити. Мало – розуміти. Треба любити. Немає загадки таланту. Є вічна загадка Любові...».

**Йдучи від рідного порогу,
Багато не берить в дорогу:
Блакить, синь неба, журавлі
Й любов до рідної землі³.**

² Цитати із роману за посиланням: Тютюнник Г. Вир / Г. Тютюнник. // УкрЛіб : [вебсайт]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=464>. (дата звернення: 01.10.2025).

³ Слова Григора Тютюнника, вірші Григорія Тютюнника за посиланням: Бондаренко Д. У вирі життя і творчості. Віртуальний бібліограф. Херсонська ОУНБ ім. О. Гончара.: URL: <https://biblio.lib.kherson.ua/u-viri.htm> (дата звернення: 01.10.2025).

Книжкові новинки

Національної бібліотеки України для дітей

Кращі видання українських видавництв, які отримала бібліотека у четвертому кварталі 2025 року

Список підготували:

Наталія ЗАГОРУЙКО

– завідувач відділу формування та зберігання документних ресурсів Національної бібліотеки України для дітей, заслужений працівник культури України

Валентина КРАСНОЖОН

– завідувач відділу довідково-інформаційного обслуговування Національної бібліотеки України для дітей, заслужений працівник культури України

Дошкільнятам та дітям молодшого шкільного віку

1. Аксельрод-Контрада Д. Зік – погодній гік : [Кн. 2] : Не спиняє мильоту ні потоп, ні болото / Д. Аксельрод-Контрада, Е. Маласпина ; проіл. П. Д. Бекер ; з англ. пер. В. Шеремета. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 216 с. : іл.

Пригодницька повість цікаво й дотепно розповідає про повені, особливості кліматичних змін навесні, як до них підготуватися.

2. Амфт Д. Цілий рік із малятами-павученятами / Д. Амфт ; худож. М. Матос ; з нім. пер. А. Мехед. — Київ : Час майстрів, 2025. — [132] с. : іл. — (Найкраще дітям)

П'ять нових, захопливих історій знайомлять із порами року та навколишнім світом.

3. Бачинський А. Отака була наука! Школи у древні та давні часи / А. Бачинський; намал. Д. Філіппова. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — [55] с. : іл.

Пізнавальне видання про таємниці та цікавинки стародавніх шкіл.

4. Белсвік Р. Булькало. [Кн. 2]: Нові пригоди в маленькій країні над річкою / Р. Белсвік ; худож. М. та Д. Демковичі ; пер. із норвез. І. Сабор. — Харків : Крокус, 2025. — 335 с. : іл. *Продовження теплих сердечних історій про доброго і щироого всесвітньовідомого персонажа. Норвезькі фахівці з дитячого читання включили цю повість до списку «25 найкращих книжок для дітей» – поруч із «Мумі-тролями» та «Вінні Пухом».*

5. Биндас З. МурКотливі історії / З. Биндас ; іл. А. Лескової. — Харків : Vivat, 2025. — 95 с. : іл. — (Мрійники).

Збірка захопливих веселих і зворушливих пригод, головними героями яких є пухнастики.

6. Була О. Казки для місяця. Чарівниця-Нічниця / О. Була ; іл. авт. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — [57] с. : іл. *Тепла та затишна книжка про ніч та її чари, про те, як загубилися зірки, і хто займався їх пошуком.*

7. Валько. Роб і Джонні : казк. повість. Кн. 1 / В. Кесслер ; худож. авт. ; пер. з нім. І. Вовченко. — Київ : Видавництво РМ, 2025. — 45 с. : іл. — (Неймовірні пригоди).

8. Валько. Роб і Джонні : казк. повість. Кн. 2 : Двоє друзів знаходять у собі відвагу / В. Кесслер ; худож. авт. ; пер. з нім. І. Вовченко. — Київ : Видавництво РМ, 2025. — 45 с. : іл. — (Неймовірні пригоди). *Чарівні пригодницькі історії від німецького художника і дитячого письменника, автора циклів мальовисів «Казки чарівного лісу», «Пригоди картонівців», «Кіт-лікар» та інших.*

9. Виговська І. Пригоди в Кровбурзі : казка / І. Виговська ; [Громадська організація] Агенти крові ; іл. А. Ковтун. — Київ : Книголав, 2025. — 62 с. : іл. — (Дитяча полиця). *Пізнавальне казка в доступній та захопливій формі розповідає про те, як працює людський організм, яку роль в цьому процесі відіграє кров, а також пояснює важливість донорства.*

10. Войцехівська С. Чотири таємні історії та одна дуже-дуже таємна / С. Войцехівська ; іл. П. Повшедної. — Київ : Муркіт : Муравицька А. Б., 2025. — 80 с. : іл. *Захоплива, пригодницька казка про Сашу та її кімнату у новій домівці, яких об'єднала любов до неймовірних таємних історій.*

- 11. Гіттар Ф.** 10 маленьких мишек : сма-чна подорож / Ф. Гіттар ; пер. з фр. О. Лади ; іл. авт. — Харків : Vivat, 2025. — 58 с. : іл. — (Для найменших).
Інтерактивна книжка-картинка.
- 12. Грімм С.** Диво в Маленькому лісі / С. Грімм ; іл. А. Гроте ; пер. з нім. К. І. Ткаченко. — Харків : Ранок, 2025. — 215 с. : іл. — (Непосида Кноп). *Продовження атмосферних історій про пригоди крихітних істот, які живуть у вигаданому авторкою фантастичному світі.*
- 13. Гуменюк Н.** Як черепаха в чаплі чаювала : звукограйки, скоромовки, жмурилки... / Н. Гуменюк ; худож. оформлення Т. Й. Кравченко. — Луцьк : Твердиня, 2025. — [31] с. : іл. *У книжці багато гри зі звуками, складами, словами, числами, загадками, які навчать дітей будувати стосунки між собою, вчитися, миритися і прощати, розуміти і любити інших.*
- 14. Дерманський С.** Хухля і нездійсненне бажання : казка / С. Дерманський ; худож. А. Лавренішин. — Крихівці : Маґура, 2025. — 109, [2] с. : іл.
- 15. Дочинець М.** Запашні історії. Таємниці ялівцевої скриньки / М. Дочинець ; намал. О. Гайдуш. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 121 с. : іл.
Про чарівний і незвичайний світ приправ, прянощів та спецій, їх походження та корисні властивості.
- 16. Дьоміна А.** Як Зоряний птах свою пісню шукав : оповідання / А. Дьоміна ; намал. Ю. Багнюк. — Київ : Муркіт : Муравицька А. Б., 2025. — [29] с. : іл.
Чудово проілюстроване зворушливе оповідання пояснює важливість та силу власного голосу. Це історія про шлях до свого коріння і себе справжнього попри різногосі думки оточення.
- 17. Йігітер О.** Моя любя Україна : вірші про нашу Батьківщину / О. Йігітер ; іл.: Л. М. Валько, Д. М. Скоробогатко ; дизайн та обкл. К. В. Столяренко. — Київ : Кристал бук, 2023. — 48 с. : іл. — (Перша кольорова книжка).
- 18. Забіла Н.** Дивовижні пригоди хлопчика Юрчика і його діда. [Кн. 1] : Одного літнього дня / Н. Забіла ; іл. Ю. Череди. — Харків : Життєрадісний жираф : М. О. Літвінов, 2025. — 88 с. : іл. *Перевидання твору класика української дитячої літератури, осучаснене талановитими малюнками.*
- 19. Крук Г.** Вельмишановна Мишо : поезія / Г. Крук ; іл. В. Морозова. — Львів : Видавництво Юлії Сливки, 2025. — 39 с. : іл..
- 20. Лазірко К.** Шафа, повна цукерок / К. Лазірко ; худож. І. Потапенко. — Київ : Час майстрів, 2024. — [39] с. : іл. — (Діточкам).
Шоколадно-карамельна чарівна історія про єдиного рога, де тонкий гумор поєднується з глибокими повчальними сенсами. Авторка вдало висвітлила актуальну для багатьох дітей проблему стосунків із солодощами без моралізаторства та психологічного напруження навколо цієї теми.
- 21. МакДоналд М.** Джуді Муді та Стінк : повість : Шалене, шалене, шалене, шалене полювання на скарби / М. МакДоналд ; іл. П. Рейнолдса ; англ. пер. Н. Ясіновської. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 127 с. : іл.
Пригодницька повість про піратську подорож у пошуках скарбів відомої Джуді Муді та її молодшого брата Стінка.
- 22. Мандін К.** Дикий сад Міллі Флер / К. Мандін ; іл. авт. ; пер. з англ. Н. Ісаєнко. — Київ : Yakaboo publishing, 2024. — [39] с. : іл.
Весела, дотепна, але водночас зворушлива історія про те, як важливо не боятися бути собою, навіть якщо це означає бути «інакшим».
- 23. Маньяс П.** Маркус Покус. [Кн. 1] : Мігична доставка / П. Маньяс ; пер. з ісп. Т. Іванової ; худож. Д. С. Лістон. — Харків : Vivat, 2025. — 126 с. : іл. — (Світ чарівних казок).
- 24. Маньяс П.** Маркус Покус. [Кн. 2] : Жажливий подарунок / П. Маньяс ; пер. з ісп. Т. Іванової ; худож. Д. С. Лістон. — Харків : Vivat, 2025. — 126 с. : іл. — (Світ чарівних казок).
Веселі, чарівні, пригодницькі, фентезійні казки про учня-чарівника із Клубу повного місяця та його вірного друга – чорного ворона.
- 25. Михед О.** ЗСУ / О. Михед ; Books & cartoons ; Green Penguin ; авт. ідеї І. Тараненко ; артдир. та іл. М. Лешак ; іл. А. Плотка, О. Ротаєнко, М. Філіпчук [та ін.] . — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — [35] с. : іл. — (Книжечка-мандрівочка).
Видання про захисників та захисниць, де кожна сторінка розпочинається з літери алфавіту і розповідає про унікальну рису ЗСУ та національного спротиву.
- 26. Мур-Маллінос Д.** Емоційна безпека / Д. Мур-Маллінос ; пер. з англ. О. Постранська ; іл. Г. Мазалі. — Харків : Ранок : Каскад, 2025. — 95 с. : іл. — (Книжки про безпеку).
Пізнавальне видання про контролювання власних емоцій.
- 27. Мур-Маллінос Д.** Що дітям варто знати про безпеку : на дорозі, у будинку, в автівці... / Д. Мур-Маллінос ; пер. з англ. М. Д. Каспарова ; іл. Г. Мазалі. — Харків : Ранок : Каскад, 2025. — 95 с. : іл. — (Книжки про безпеку).
Книжка допоможе засвоїти правила безпечної поведінки у повсякденному житті.
- 28. Олефір Ю.** Капібара зі смузі-бару / Ю. Олефір М. ; намал. А. Крижан. — Харків : Ранок, 2025. — [45] с. : іл. — (Звірята-непосиди).
Тепла сонячна історія про дружбу та взаємоповагу.
- 29. Орлова О.** Магічне слимаче смачнуче зілля / О. Орлова ; іл. Г. Олійко. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 23 с. : іл.
Казкова, магічна, страшна історія – ідеальна для читання в гелловінський вечір і не тільки.
- 30. Пінчук О.** Грушки йдуть у парк / О. Пінчук ; іл. І. Рутило. — Київ : Муркіт : Муравицька А. Б., 2025. — [24] с. : іл.
- 31. Пінчук О.** Грушки йдуть у садочок / О. Пінчук ; іл. І. Рутило. — Київ : Муркіт : Муравицька А. Б., 2025. — [24] с. : іл.
Серія книжок, які поєднують елементи пізнання світу, дослідження природи, інтерактивності на розвиток фантазії, уяви, вміння помічати красу

32. Пустовгар Г. Чому потрібна кішка : зб. оповідань / Г. Пустовгар ; намал. Ю. Волянук. — Крихівці : Маґура, 2025. — 79 с. : іл. *У центрі сюжету – хлопчик Дасик, який дуже хоче мати кішку і створює особливий план як перекопати в цьому батьків. Тут порушуються теми поваги до тварин, відповідальності та важливості підтримки рідних.*

33. П'янкова Т. Казка про горіховий корінь / Т. П'янкова. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 127 с. : іл. *Казка про одну з найсумніших сторінок історії України – голодомор 1932-1933 рр. та про те, що світло перемагає темряву, а правда – кривду.*

34. Рибальченко Н. Чаювання велетня : зб. оповідань / Н. Рибальченко ; намал. А. Майта. — Крихівці : Маґура, 2025. — 79 с. : іл. *Чарівні історії наповнені фантастичними та уявними подіями.*

35. Робінсон М. Як стати зубною феєю / М. Робінсон ; іл. Б. М. Сміт ; пер. з англ. Ю. Підгорної ; поет. ред. Ю. Олефір. — Харків : Життєрадісний жираф : М. О. Літвінов, 2024. — [32] с. : іл. — (Брайоні Мей Сміт). *Динамічна, смішна пригодницька казка про багатий світ дикої природи.*

36. Рьорвік Б. Навала комарів / Б. Рьорвік ; пер. з норвез. Н. Іванчук ; іл. П. Дюбвіґа. — Харків : Крокус, 2025. — [48] с. : іл.

37. Рьорвік Б. Хвороба в цяточку / Б. Рьорвік ; пер. з норвез. Н. Іванчук ; іл. П. Дюбвіґа. — Харків : Крокус, 2025. — [48] с. : іл. *Нові історії про винахідливого Лиса та довірливого Поросятка.*

38. Світова С. Чоловік, який рахував птахів / С. Світова ; іл. Г. Вергелес. — Київ : Kalamar, 2024. — 55 с. : іл. *Дотепна, щира казка про чоловіка, який відмовився від метушні світу і знайшов сенс у спостереженні за птахами, самотності та простих речах.*

39. Секанінова Ш. Наші характери / Ш. Секанінова ; пер. з чес. С. Дворницький ; проіл. Я. Ценкл. — Київ : Книголав, 2025. — 31 с. : іл. — (Дитяча полиця). *Пізнавальне психологічне видання про різні риси характеру, які формують нашу поведінку.*

40. Скеррі Р. Автівки, вантажівки та все, що рухається / Р. Скеррі ; іл. авт. ; пер. з англ. І. А. Вікторової. — Харків : Ранок : Каскад, 2025. — 69 с. : іл. — (Книги Річарда Скеррі).

Розповідь про дивовижні транспортні засоби від відомого американського дитячого письменника та ілюстратора

41. Скеррі Р. Чим живе Щасливе Місто? / Р. Скеррі ; іл. авт. ; пер. з англ. І. А. Вікторової. — Харків : Ранок : Каскад, 2025. — 71 с. : іл. — (Книги Річарда Скеррі). *Науково-популярна книжка про різні професії та їх роль у повсякденному житті.*

42. Сливка Ю. Дід Кола / Ю. Сливка ; намал. А. Кольченко ; уривок вірша «Дідова доля» І. Жмурко. — Львів : Видавництво Юлії Сливки, 2025. — 71 с. : іл.

Щемлива і світла розповідь семирічної Катрусі про свого дідуся, який втратив пам'ять. Чудово ілюстроване видання присвячене пам'яті усіх з хворобою Альцгеймера.

43. Спірі Й. Гайді / Й. Спірі ; іл. Б. М. Сміт ; укр. пер. Х. Радченко ; переказ Д. Вілліс. — Харків : Життєрадісний жираф : М. О. Літвінов, 2024. — 91 с. : іл. — (Брайоні Мей Сміт). *Чудовий сучасний переказ класичної казки Йоганни Спірі «Гайді», яка увійшла у 100 кращих дитячих книг, у неперевершених, вже впізнаваних малюнках Брайоні Мей Сміт.*

44. Соловінський С. Велика зашафна експедиція / С. Соловінський ; іл. О. Железняк. — Харків : Ранок, 2025. — 191 с. : іл. — (Місія «Мезозой»).

Гумористична і фантастична повість про пригоди хлопчика та його родини у мезозойських джунглях.

45. Соросяк К. Твоя Клементина / К. Соросяк ; пер. Ю. Джугастрянської ; дизайн обкл. Б. Мантле. — Київ : Kalamar, 2024. — 314 с. : іл. *Добра історія про геніальну лабораторну мишку, якій вдається втекти на волю за допомогою друзів.*

46. Стус Т. Прощавай, перший! / Т. Стус ; намал. М. Лешак. — Львів : Видавництво Юлії Сливки, 2025. — 39 с. : іл.

Чудово ілюстроване видання допоможе дитині зрозуміти особливий період розвитку – втрату молочних зубів.

47. Франко В. Сашко і чарівні кеди : зб. оповідань / В. Франко ; намал. Ю. Волянук. — Крихівці : Маґура, 2025. — 63 с. : іл. *Пригодницькі оповідання про дружбу, самопізнання та про ті маленькі кроки, які ведуть до великих змін.*

48. Чернінька Ю. Комісар Яблучко і таємні агенти : повість / Ю. Чернінька ; намал. А. Рудик. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 127 с. : іл. *Захоплива детективна історія, сповнена гумору та пригод.*

49. Шилдз Д. День смакоти / Д. Шилдз ; худож. М. Саткліф ; пер. з англ. А. Васильченко. — Харків : Життєрадісний жираф : М. О. Літвінов, 2025. — [32] с. : іл. — (Белль і Бу).

50. Шилдз Д. Поцілунок на ніч / Д. Шилдз ; худож. М. Саткліф ; пер. з англ. А. Васильченко. — Харків : Життєрадісний жираф : М. О. Літвінов, 2024. — [32] с. — (Белль і Бу).

51. Шилдз Д. Щасливого Різдва! / Д. Шилдз ; худож. М. Саткліф ; пер. з англ. А. Васильченко. — Харків : Життєрадісний жираф : М. О. Літвінов, 2024. — [32] с. : іл. — (Белль і Бу).

Серія книг про пригоди маленької коротковолової дівчинки Белль та її вірного друга Бубрунатного іграшкового кролика, які завжди разом.

52. Юровська О. Мій джін у телефоні : казка / О. Юровська ; намал. Ю. Волянук. — Крихівці : Маґура, 2025. — 103 с. : іл. *Весела та динамічна історія, де поєднуються гумор і фантазія.*

Підліткам та юнацтву

1. Арєнєв В. Музиканти. Четвертий дарунок : повість / В. Арєнєв ; намал. Д. Кривонос. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2025. — 103 с. : іл. *Нова книга від знаного автора, в якій поєднуються міське фольклорне фентезі, казковість та магічний реалізм*

2. Блек Г. Викрадений спадкоємець / Г. Блек ; пер. з англ. М. Пухлій. — Харків : Vivat, 2025. — 350 с. : іл. — (Книжкова полиця підлітка).

3. Блек Г. Трон в'язня / Г. Блек ; пер. з англ. М. Пухлій. — Харків : Vivat, 2025. — 350 с. : іл. — (Книжкова полиця підлітка)

Фентезійні романи, сповнені небезпечних пригод, зрад і боротьби за виживання, дружби та кохання від американської письменниці – авторки бестселерів, лауреатки літературних премій, яку називають королевою фентезі.

4. Бралльє М. Останні підлітки на Землі та Гонитва судного дня / М. Бралльє ; іл. Д. Холгейта ; пер. з англ. С. М. Романенко. — Харків : Ранок, 2025. — 319 с. : іл. — (Останні підлітки на Землі ; [кн.] 7).

5. Бралльє М. Останні підлітки на Землі та Заборонена фортеця / М. Бралльє ; іл. Д. Холгейта ; пер. з англ. К. Р. Тарасенко. — Харків : Ранок, 2025. — 367 с. : іл. — (Останні підлітки на Землі ; [кн.] 8). *Книжки з однойменної серії книг про фантастичні пригоди Джека Саллівана та його друзів у постапокаліптичному світі після зомбі-апокаліпсису.*

6. Войцєхівська С. Коли я вирощу крижовської. — Львів : Видавництво Юлії Сливки, 2024. — 315 с. : іл. *Глибока і зворушлива повість про втрату близької подруги, про людей, які завершили свій земний шлях і вчать бути ангелами, про те, як відпустити рідних і дорогих людей, залишаючи при цьому світлу пам'ять.*

7. Гемайнґарт Д. Койот Санрайз та її надзвичайна мандрівка / Д. Гемайнґарт ; пер. з англ. Є. Канищевої, О. Подоляка ; іл. В. Крижановської. — Харків : Крокус, 2025. — 351 с. : іл. *Роман про дванадцятирічну дівчинку, яка разом із татом живе в переробленому шкільному автобусі. Але одного дня вона вирушає на інший край країни, щоб урятувати щось дуже важливе зі свого минулого. Роман удостоєний багатьох нагород і є одним із найкращих творів для молоді.*

8. Гонінґ Т. Незвичайна історія Бо і Тома : повість / Т. Гонінґ ; з нідерланд. пер. І. Коваль ; обкл. Н. Ткачик. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 261 с. : іл. *У повісті авторка порушує теми булінгу, упереджень та прийняття людей з фізичними особливостями, зокрема церебральним паралічем, та нагадує про силу підтримки.*

9. Джонс Г. Ф. Розгадай таємницю самостійно : казк. повість. Кн. 1 : Монстротворець / Г. Ф. Джонс ; пер. з англ. Н. Купрійчук ; іл. Л. Форсо. — Київ : Видавництво РМ, 2025. — 237 с. : іл. — (Дитячий детектив).

Детективна повість від відомого британського письменника, автора понад сорока книжок для дітей, героями яких є ніндзя-сурикати, монстри, відьми, привиди та інші фантастичні та міфічні істоти.

10. Еґєр Е. І. Балерина в Аушвіці : історія, розказана підліткою : мемуари... / Е. І. Еґєр, Е. Шволл ; пер. з англ. Х. Радченко. — Київ : Книголав, 2025. — 221 с. : іл. — (Полиця бестселер). *Адаптоване для підлітків видання бестселера «Вибір» всевітньовідомої психологині.*

11. Євдокимова А. Українська література / А. Євдокимова ; намал. С. О. Мельник. — Харків : Ранок, 2025. — 111 с. : іл. — (Що воно таке?). *Чудово ілюстроване видання розповідає про жанри, форми й долі митців без сухих фактів та малозрозумілих дат.*

12. Каррільо Н. Обережно: фейк / Н. Каррільо ; іл. А. Монтта ; пер. з катал. К. Корнюк. — Київ : Kalamar, 2024. — 116 с. : іл. *Докладний та захопливий довідник допоможе перевірити інформацію та навчить розпізнавати фейки.*

13. Клейтон Д. Дивовижники : роман. [Кн.] 1 / Д. Клейтон ; пер. з англ. А. Саввін ; іл. Х. Хатіб. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 503 с. : іл. *Захоплива історія про магію, дружбу та пошуки власного місця у світі.*

14. Книга-мандрівка. Українці / І. Тараненко [та ін.] ; Books & cartoons ; Green Penguinn ; авт. ідеї І. Тараненко ; артдир., гол. іл. М. Лешак ; іл. А. Плотка [та ін.]. — Київ : Книголав, 2025. — [52] с. : іл. *Нове видання в серії великоформатних книг про Україну, про 500 талановитих та відважних українців із різних регіонів, які творили і творять нашу країну.*

15. Мамонова Г. Блез Паскаль і комбінаторика : мальопис : до 400-річчя від дня народж. Б. Паскаля. Кн. 1 / Г. Мамонова ; ідея та сценарій авт. ; худож. та колористка Т. Денисенко. — Київ : Вовкулака, 2024. — 71 с. : іл. — (VAL: Voyage, Adventure, Learning).

16. Мамонова Г. Блез Паскаль і комбінаторика : мальопис : до 400-річчя від дня народж. Б. Паскаля. Кн. 2 / Г. Мамонова ; ідея та сценарій авт. ; худож. та колористка Т. Денисенко. — Київ : Вовкулака, 2024. — 83 с. : іл. — (VAL: Voyage, Adventure, Learning). *Науково-популярні комікси, де вдало поєднуються пригодницька фантастична історія з цікавою та доступною розповіддю про розділ математики – комбінаторику.*

17. Мельниченко Н. Крапочка і Латочка / Н. Мельниченко ; намал. А. Гаврилук. — [Вінниця] : Теза, 2022. — 72 с. : іл. *Щемна повість про те, як викинутий на вулицю старий пес, пройшовши безліч випробувань, знаходить тимчасовий притулок у жінки на ім'я Марина.*

Підліткам та юнацтву

18. Ельниченко Н. Мій дім – війна : повість / Н. Мельниченко ; іл. К. Стеценко ; обкл. В. Черняхівська. — [Вінниця] : Теза, 2024. — 238 с. : іл.

Підлітковий роман про спротив українських дітей в умовах російської окупації Донецька у 2014-2015 роках. Книжка написана на основі інтерв'ю тих, хто переживав окупацію підлітком або батьками, хто вірить в Україну і не здався.

19. Міллер Б. Хлопчик, який змусив світ зникнути / Б. Міллер ; іл. А. І. Рупосової ; пер. з англ. Т. В. Маруніч. — Харків : Ранок, 2025. — 255 с. : іл. — (Світи Бена Міллера).

Захоплива пригодницька подорож у часі.

20. Мучамор Р. Робін Гуд : Хакерство, пограбування та вогненні стріли / Р. Мучамор ; пер. з англ. Г. Шаховської ; мапа Т. Флітвуд. — Харків : Vivat, 2025. — 239 с. — (Книжкова полиця підлітка).

Роман за мотивами відомих легенд про Робіна Гуда розповідає про звичайного дванадцятирічного підлітка, який долає страх і бореться за справедливість. Автор, відомий англійський письменник, поєднує у творі класичні пригоди з технологіями, соціальною нерівністю, критикою системи влади. Ця книжка стала сучасним бестселером серед підліткової фантастики у 2024 та 2025 роках

21. Нікуліна А. Вогняна Варта / А. Нікуліна ; іл. Є. Варава. — Харків : Vivat, 2025. — 110 с. : іл. — (У вирі пригод).

Фентезійна повість про таємничі світи, дивовижні пригоди й випробування, які довелося подолати десятирічній дівчинці аби врятувати Землю.

22. О'Донogh'ю К. Кожен дар – це прокляття : роман / К. О'Донogh'ю ; пер. з англ. В. Зенгви ; іл. С. Капоні ; обкл. та форзаци А. Стефурак. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 511 с. : іл. — (Наші приховані дари ; кн. 3).

Завершальна частина магічної трилогії про дружбу, втрати, силу духу й вибір, який визначає долю.

23. Повх А. Це дівчача справа! : 36 історій, які звільняють тебе від стереотипів / А. Повх ; намал. О. І. Гайдущ. — Харків : Ранок, 2025. — 191 с. : іл. — (Лайфхаки для підлітків).

Науково-пізнавальне видання розвінчує упередження та пояснює як побороти стереотипи.

24. Савицька О. Повний нуль / О. Савицька ; іл. І. Гусюк. — [Вінниця] : Теза, 2024. — 64 с. : іл. *Нова філософська повість української письменниці розповідає про те, як дитяча психіка може знайти шлях до зцілення попри реальність війни.*

25. Соросьяк К. Я, Космо : роман / К. Соросьяк ; пер. з англ. К. Корніюк. — Київ : Kalamar, 2025. — 297 с.

Тепла, щемка, весела й сповнена різноманітних пригод історія про справжню дружбу, розказана від імені мисливської собаки – золотистого ретривера. Вона дарує надію і доводить: якщо маєш мету і віриш у неї, обов'язково знайдеться спосіб її досягти.

26. Спаркс Е. Вежа на краю часу : повість / Е. Спаркс ; пер. з англ. Ю. Підгорна ; обкл. та іл. Б. Менгл. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 319 с. : іл.

Друга частина захопливої серії, де магія, пригоди та гумор поєднуються в єдину історію та занурюють у яскраву фентезійну атмосферу.

27. Стед Р. Втрачена бібліотека : роман / Р. Стед, В. Масс ; пер. з англ. Т. Добрянська ; обкл. М. Петрів ; вірш Б. Матіяш. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 231 с. : іл.

Зворушливий і таємничий роман про пошук істини, дружбу, відповідальність за минуле, важливість збереження культурної спадщини.

28. Фарнабі С. Чарівник у моєму сараї / С. Фарнабі ; іл. К. Павел. — Харків : Ранок, 2025. — 383 с. : іл. — (Гість із темних віків). *Пригодницька повість про середньовічного мага.*

29. Федорченко Л. Під жовтим небом мрій : повість / Л. Федорченко. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2025. — 135 с.

Дана книга – це спроба подивитися на світ очима дитини, яка шукає своє місце в ньому. Повість написана у формі щоденника, у якому дівчинка розмірковує над буденними і винятковими ситуаціями свого життя. Переживати прикросі їй допомагає сім'я, друзі й улюблене заняття – малювання.

30. Франческетті Р. Ти – ютубер : секрети твого успіху на ютубі / Р. Франческетті, Е. Саламіні ; іл. М. Г. Гаспаррі ; пер. з італ. О. А. Веклич. — Харків : Ранок, 2025. — 95 с. : іл. — (Лайфхаки для підлітків).

Видання містить практичні поради та підказки щодо ведення каналу та секрети успіху від відомих ютуберів.

Вихователям, батькам, вчителям

1. Амміраті А. Булінг : посіб. для вчителів серед. шк. / А. Амміраті ; [іл.] С. Contento. — Харків : Ранок : Кенгуру, 2025. — 119 с. : іл. — (Що робити? Чого робити не можна!).

Посібник містить корисні поради щодо вибору найефективніших стратегій для боротьби з булінгом і створення у шкільному середовищі дружньої, сприятливої для навчання і спілкування атмосфери.

2. Барбера Ф. Дислексія : посіб. для вчителів почат. шк. / Ф. Барбера ; [іл.] С. Contento. — Харків : Ранок : Кенгуру, 2025. — 127 с. : іл. — (Що робити? Чого робити не можна!). Видання містить готові інструкції, як допомогти дітям подолати труднощі у навчанні.

3. Мельниченко Н. Школа без цькувань : для освітян : метод. рек. з організації систем. протидії булінгу в закл. освіти. [Кн.] 1 : Протидія традиційному булінгу / Н. Мельниченко. — Вид. 1. — [Вінниця] : Теза, 2024. — 103 с. : іл., табл. — (Школа без цькувань).

4. Мельниченко Н. Школа без цькувань : для освітян : метод. рек. з організації систем. протидії булінгу/кібербулінгу в закл. освіти. [Кн.] 2 : Подолання кібербулінгу. Інформаційна гігієна / Н. Мельниченко. — Вид. 1. — [Вінниця] : Теза, 2024. — 63 с. : іл., табл. — (Школа без цькувань). Науково-методичні видання містять рекомендації з протидії булінгу, що базуються на ефективних методах та напрацюваннях соціальної психології. Подаються теоретичні основи, практики превенції та реагування: ідеї щодо організації клубів, уроків, кінопереглядів, зразки антибулінгових політик, алгоритм реагування, приклади заяв тощо.

5. Менкароні Ф. Емоційні розлади : посіб. для вчителів серед. шк. / Ф. Менкароні ; [іл.] С. Contento. — Харків : Ранок : Кенгуру, 2025. — 159 с. : іл. — (Що робити? Чого робити не можна!). Практичний посібник італійської психологині містить корисні поради для вирішення проблем, типових для емоційних розладів серед підлітків. Структура книги побудована як швидкий навігатор: пояснення, спостереження, короткий аналіз поведінки і практичні рекомендації з позиції психолога.

6. Мілан Л. Обдарованість і талант : посіб. для вчителів серед. шк. / Л. Мілан ; [іл.] С. Contento. — Харків : Ранок : Кенгуру, 2025. — 159 с. : іл. — (Що робити? Чого робити не можна!). Посібник пропонує педагогам корисні поради і рекомендації, які необхідно обрати для обдарованих учнів, щоб допомогти їм задовольнити їхні пізнавальні та соціально-емоційні потреби у школі.

7. Пеціка С. Гіперактивність, імпульсивність і неуважність : посіб. для вихователів у дит. садку / С. Пеціка ; [іл.] С. Contento. — Харків : Ранок : Кенгуру, 2025. — 159 с. : іл. — (Що робити? Чого робити не можна!). У книжці подані готові до використання інструкції для успішного вирішення типових проблем поведінки, що стосуються емоційних аспектів.

8. Понтіс М. Аутизм : посіб. для вчителів почат. шк. / М. Понтіс ; [іл.] С. Contento. — Харків : Ранок : Кенгуру, 2025. — 159 с. : іл. — (Що робити? Чого робити не можна!).

Практичний посібник стане незамінним помічником для вчителів, які прагнуть краще зрозуміти потреби учнів з аутизмом та інтегрувати їх у шкільне середовище. Методики, наведені в книзі, базуються на ефективних стратегіях, сучасних дослідженнях і досвіді практиків, які вже показали свою ефективність у навчальному процесі.

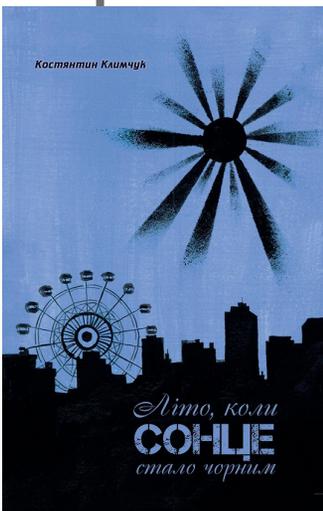
ВИДАВНИЦТВО ЧАС ЗМІН ІНФОРМ

СМІТТЯРИКИ

Олена СКУЛОВАТОВА

Нова казкова екоповість письменниці – без нудних повчань, але з важливими й актуальними сенсами про збереження довкілля, сортування відходів і дбайливе ставлення до усього живого. Чудовим прикладом для читачів стає головний герой – винахідливий чоловічок Тух, який дарує друге життя викинутим речам, перетворюючи їх на щось нове й корисне.

ЛІТО, КОЛИ СОНЦЕ СТАЛО ЧОРНИМ

Климчук КОСТЯНТИН

Щасливе дитинство одинадцятирічного Жені обірвала страшна аварія на Чорнобильській АЕС. Через вимушену евакуацію хлопець розлучається з рідними, а його рідні опиняються в різних куточках країни. Женя бачить брехню й лицемірство, зневагу й співчуття в державі, яку тоді називали СРСР, і йому здається, що сонце справді стало чорним.

ПРИГОДИ КАРАСИКА БАЛАБАСИКА. ТЕНЕТА ЧОРНОГО РІЧИЦА

Тарас ЗАВІТАЙЛО

Перша частина трилогії дитячої пригодницької повісті, що переносить читача у водний світ Дніпра козацької доби – коли річка була широка, мов море, а пороги гриміли на багато верст довкола. Саме тоді троє юних мешканців річки – карасик Балабасик, коропчук Бульборийка та линок Лінько – здобувають свої перші славетні перемоги та переживають захопливі пригоди.

ДІД КОЛА Юлія Сливка

Зворушлива історія, розказана семирічною Катрусєю про свого дідуся Миколу. Колись веселий і дотепний, він поступово втрачає пам'ять через хворобу Альцгеймера, а одного дня зникає з її життя назавжди. Ця ніжна й делікатна книга допоможе дітям зрозуміти, що таке втрата, як пам'ять лікує серце і чому любов не зникає навіть після прощання.

ПРОЩАВАЙ, ПЕРШИЙ Таня Стус

Тепла й смішна історія про перший молочний зуб, що починає хитатися, і про маленькі хвилювання, які супроводжують дорослішання. Книга з гумором і ніжністю показує, що зміни – це природно й не страшно, а нові етапи життя можуть бути радісними та навіть чарівними.

ВЕЛЬМИШАНОВНА МИШО Галина Крук

Чарівна і дотепна поетична книжка для дітей, сповнена гумору, гри слів і фантазії. Через віршовані історії авторка запрошує маленьких читачів у світ пригод, розвиває уяву та любов до поезії.